

**UNIVERZITET U BEOGRADU
DIPLOMSKE AKADEMSKE STUDIJE – MASTER
MENADŽMENT POSLOVNIH PERFORMANSI**

**MASTER RAD
STRATEGIJE I PROCES IMPLEMENTACIJE MILENIJUMSKIH
CILJEVA RAZVOJA**

**Mentor:
Prof. dr Nataša Petrović**

**Student:
Branislav Borota 02/11 MPP**

Beograd, 2012.

*Strategije i proces implementacije Milenijumskih ciljeva
razvoja*

Zahvaljujem se svim profesorima koji su mi predavali u okviru ovog studijskog programa na uloženom trudu i zalaganju koji je rezultirao uspešnim završetkom studija. Posebno se zahvaljujem svom mentoru, prof. dr Nataši Petrović na pomoći prilikom odabira teme i realizacije ovog rada. Takođe, veliku zahvalnost dugujem svojim roditeljima, sestri i dragim prijateljima na bezgraničnoj podršci tokom studiranja i izrade ovog rada. U želji da se odužim za sve što su učinili za mene, upravo njima posvećujem ovaj rad.

Beograd, 2012. godina

Branislav Borota

ABSTRAKT

Svedoci smo velikih promena koje se u poslednje vreme dešavaju čak iz časa u čas. Društvo trpi velike posledice zbog jake ekspanzije populacije na planeti Zemlji, eksploatacije prirodnih resursa i gotovo da se čini da zanemaruje budućnost čovečanstva i načela održivog razvoja. Pre dvanaest godina članice UN-a su uvidele potrebu da zajedničkim snagama pokušaju da ostvare osam ključnih ciljeva od značaja za čovečanstvo. Kao najključnija pitanja oni su izdvojili iskorenjivanje ekstremnog siromaštva i gladi, osnove obaveznog obrazovanja, promociju jednakosti polova u svim krajevima sveta, smanjenje smrtnosti kod dece, očuvanje zdravlja majki, borbu protiv HIV-a, malarije i drugih oboljenja sa smrtnim ishodom, obezbeđenje ekološke održivosti i postavili temelje za osnivanje globalnog partnerstva za razvoj. Srbija, kao članica Ujedinjenih Nacija je takođe učestvovala u postavljanju ovih ciljeva i može se reci da je dala obećanje da će se zalagati da do 2015. godine učini sve što je u njejoj moći da reši već pomenuta pitanja. Da li pored ovih osam Milenijumskih ciljeva treba pomenuti i dodati još neke? Da li će se i nakon 2015. godine posvećivati dužna pažnja samo ovim ciljevima, ili društvo smatra da smo uspjeli da prevaziđemo pojedine probleme i umesto njih postavimo nove zadatke koji su u interesu čovečanstva? Ovo su samo od nekih pitanja koje ću razraditi u ovom radu i pokušati da vam približim i što bolje prezentujem.

KLJUČNE REČI: Milenijumski ciljevi razvoja, održivi razvoj, Ujedinjene nacije, siromaštvo, ekologija, HIV/AIDS, UNICEF, UNAIDS, SZO

ABSTRACT

We have witnessed great hour to hour changes . The society suffers serious consequences because of the strong expansion of the population in the earth, the exploitation of natural resources, and it almost seems to ignore the future of mankind and the principles of sustainable development. Twelve years ago members of the UN have become aware of the need to jointly attempt to achieve the eight key objectives of importance to mankind. As the most essential questions they are taking the eradication of extreme poverty and hunger, basic compulsory education, promoting gender equality in all areas of the world, reducing child mortality, preservation of maternal health, combating HIV, malaria and other diseases with a fatal outcome, ensuring environmental sustainability and lay the groundwork for establishing a global partnership for development. Serbia, as a member of the United Nations is also involved in setting these goals and can be said that has made a promise to endeavor to 2015th do everything in its power to solve the aforementioned issues. Does the addition of the eight Millennium Development Goals should be mentioned and add some more? And what will happen after 2015th if the only appropriate attention paid to these goals, make the society to believe that we managed to overcome some problems, and instead put new tasks in the interest of humanity? These are just some questions which I will elaborate in this paper and try to give you a better and closer to the unveiling.

KEY WORDS: Millenium development goals, sustainable development, United Nations, poverty, ecology, HIV/AIDS, UNICEF, UNAIDS, WHO

SADRŽAJ:

POPIS SKRAĆENICA.....	7
POPIS TABELA	8
POPIS SLIKA	8
POPIS GRAFIKA	9
UVOD	10
2. ORGANIZACIJA UJEDINJENIH NACIJA.....	11
2.1. PODORGANIZACIJE, TELA I AGENCIJE POD OKRILJEM UJEDINJENIH NACIJA	11
2.1.1. SVETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA.....	11
2.1.2. UNICEF.....	13
2.1.3. UNAIDS	16
3. ODRŽIVI RAZVOJ.....	20
3.1. UTICAJ MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA NA KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA	22
3.2. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA U REPUBLICI SRBIJI	25
4. ISKORENJIVANJE EKTREMNOG SIROMAŠTVA I GLADI	30
4.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REGIONU I SVETU	30
4.2. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI	33
5. POSTIZANJE UNIVERZALNOG OSNOVNOG OBRAZOVANJA.....	37
5.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI	40
6. PROMOVISANJE JEDNAKOSTI POLOVA	43
6.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU	43
6.2. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI	45
7. SMANJENJE STOPE MORTALITETA KOD DECE.....	48
7.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU SA OSVRTOM NA REPUBLIKU SRBIJU	48
8. POBOLJŠANJE ZDRAVLJA MAJKI U REPRODUKTIVNOM PERIODU	52

8.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI U POGLEDU OSTVARIVANJA OVOG CILJA	54
9. BORBA PROTIV HIV/AIDS-A, MALARIJE I DRUGIH OBOLJENJA	56
9.1. BORBA PROTIV HIV/AIDS-A, DOSADAŠNJI REZULTATI I PROCENE	58
9.1.1. NACIONALNA STRATEGIJA ZA BORBU PROTIV HIV/AIDS-A I PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA	61
9.2. BORBA PROTIV MALARIJE	63
9.3. BORBA PROTIV TUBERKULOZE	65
9.4. OSTALA OBOLJENJA SA SMRTNIM ISHODOM U REPUBLICI SRBIJI.....	65
10. OBEZBEĐENJE EKOLOŠKE ODRŽIVOSTI.....	67
10.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU PO PITANJU ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE.....	67
10.2. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA PO PITANJIMA EKOLOŠKE ODRŽIVOSTI U REPUBLICI SRBIJI	70
11. GLOBALNO PARTNERSTVO ZA RAZVOJ	75
11.1. IDEJE, STRATEGIJE I PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU	75
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	78
LITERATURA.....	79

POPIS SKRAĆENICA

AIDS – Sindrom stečene imunodeficijencije

ARV - Antivirolici

BDP – Bruto društveni proizvod

CO₂ – Uljenik(IV)-oksid

EMAS – Eko-menadžment i plan revizije

EU – Evropska unija

FAO – Američka organizacija za hranu i poljoprivredu

HAART – Visoko aktivna antivirusna terapija

HDI – Indeks humanog razvoja (IHR)

HIV – Virus humane imunodeficijencije

IKD – Intravenski korisnici droga

ILO – Međunarodna organizacija rada (MOR)

IPU – Međunarodna parlamentarna unija

ISEW – Indeks održivog ekonomskog blagostanja

ITC – Informacione i komunikacione tehnologije

ITU – Međunarodna telekomunikacijska unija

IUCN – Međunarodna unija za zaštitu prirode

MDG – Milenijumski ciljevi razvoja (MCR)

MMF – Međunarodni monetarni fond

NVO – Nevladine organizacije

OEBS – Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

OECD – Organizacija za evropsku ekonomsku saradnju

OUN – Organizacija Ujedinjenih nacija

PAHO – Pan-Američka zdravstvena organizacija

SWOT analiza – Analiza snaga, slabosti, prilika i pretnji

TBC - Tuberkuloza

UN – Ujedinjene nacije

UNCTAD – Konferencija UN-a o trgovini i razvoju

UNEP – Program UN-a za životnu sredinu

UNESCO – Organizacija UN-a za nauku, obrazovanje i kulturu

UNFCCC – Konvencija UN-a o klimatskim promenama

UNFPA – Fond ujedinjenih nacija za populaciju

UNHCR – Organizacija UN za izbegla i raseljena lica

UNICEF – Međunarodni fond za decu i omladinu

WB – Svetska banka (SB)

WFP – Svetski program za hranu

WHO – Svetska zdravstvena organizacija (SZO)

WTO – Svetska trgovinska organizacija (STO)

ZND – Zajednica nezavisnih država

HCFC - Hlorodifluormetan

POPIS TABELA

Tabela 1: SWOT analiza Nacionalne strategije održivog razvoja Republike Srbije.....	28
Tabela 2: Procenat zaposlenih adolescenata po starosti, polu i regionu.....	39
Tabela 3: Stopa mortaliteta na 100.000 stanovnika u Republici Srbiji.....	66

POPIS SLIKA

Slika 1: Stopa smrtnosti novorođenih beba, na 1000 živorođene dece u Evropi. Izvor: dnevni list Politika (21.05.2012.)	50
Slika 2: Stilizovani prikaz preseka virusa HIV-a. Izvor: Los Alamos National Laboratory	56
Slika 3: Države u kojima postoji mogućnost od izbijanja epidemije malarije. Izvor: Američki Centar za kontrolu bolesti.	57
Slika 4: Procenat dece mlađe od 5 godina koja spavaju ispod mreža protiv insekata u procentima. Izvor: UNICEF 2011.	64

POPIS GRAFIKA

Grafik 1: Neodrživost makroekonomskih tokova u Republici Srbiji, poređenje sa svetom – period 1989 do 2007. god. Izvor: Republički Zavod za statistiku.....	26
Grafik 2: Prosečna stopa siromaštva u Republici Srbiji po kategorizaciji. Izvor: www.prsp.gov.rs na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku	35
Grafik 3: Grafički prikaz prosečne stope siromaštva u zavisnosti od broja članova domaćinstva. Izvor: www.prsp.gov.rs prema podacima Republičkog Zavoda za statistiku.....	35
Grafik 4: Grafički prikaz prosečne stope siromaštva u Republici Srbiji po uzrasnim kategorijama. Izvor: www.prsp.gov.rs prema podacima Republičkog Zavoda za statistiku.....	36
Grafik 5: Procenat dece koji ne pohađaju osnovnu školu, period od 1990. do 2010. godine. Izvor. MDG Report 2012.....	38
Grafik 6: Stopa nezaposlenosti žena i muškaraca u Republici Srbiji. Nacionalna strategija održivog razvoja. Izvor: Republički Zavod za statistiku	45
Grafik 7: Stopa smrtnosti dece do pete godine života u Našoj zemlji, prema podacima Republičkog zavoda za Statistiku; Beograd; 2011. godina.....	51
Grafik 8: Ukupan iznos izdvajanja UN-a za razvoj zdravstva u periodu od 2000. do 2010. godine. Izvor: Izveštaj MCR za 2012. godinu.....	52
Grafik 9: Ukupan broj pacijenata (u milionima) na HAART i ARV terapiji i ukupan broj smrtnih slučajeva prouzrokovan AIDS-om. Izvor: MDG Report 2012. New York.....	59
Grafik 10: Stopa reciklaže ambalaže u Republici Srbiji. Izvor: UNDP, IFC i WB. 2007. godina	71
Grafik 11: Zvanični podaci o novčanoj pomoći i bilateralnoj i tehničkoj kooperaciji od strane razvijenih zemalja upućena zemljama u razvoju u periodu od 2000. do 2011. godine. Izvor: MDG Report 2012. str. 60-66	76

UVOD

Milenijumski ciljevi su jednom rečju klasični razvojni ciljevi doneti pod okriljem UN-a, koji se izvode i ostvaruju u saradnji sa još 23 međunarodne organizacije sa zajedničkim ciljem. Ono što je karakteristično za njih je da imaju navedeni cilj, strategiju i datum za ispunjavanje istih. Za pojedine od njih dat rok, koji iznosi 15 godina se čini zaista kratkim i možda neostvariv.

Upravo zbog toga, ministri G8 grupe su u junu 2005. godine glasali da se ubrza proces implementacije Milenijumskih ciljeva i tom prilikom jednoglasno odlučili da se donira više sredstava Svetskoj banci, Međunarodnom monetarnom fondu a istovremeno sugerisali Afričkoj razvojnoj banci da otpiše oko 45 miliona dolara duga prezaduženim zemljama pod uslovom da te zemlje taj novac kanališu u socijalne programe podrške u poboljšanju životnih uslova – zdravlja, obrazovanja i smanjivanja siromaštva.

Očekivalo se da će razvijenije zemlje sveta uložiti sredstva ali predložiti tehnike za prevazilaženje ovih problema, međutim, pod pritiskom svetske ekonomske krize prilivi su se znatno smanjili a time i ograničila sredstva za pomoć najugroženijima. Princip raspodele sredstava je prilično neprecizno formulisan. Naime, jedan deo sredstava se izdvaja za implementaciju 8 razvojnih ciljeva na globalnom nivou, dok preostali deo sredstava se izdvaja za pomoć od prirodnih katastrofa i vojne intervencije.

Ako pažljivo rezimiramo dosadašnji uspeh ka postizanju Milenijumskih ciljeva uvidećemo da napredak nije ravnomeran. Pojedine zemlje su mnogo napredovale u implementaciji i razvoju društva, edukaciji i došle u tu poziciju da mogu i same da pomognu drugima. Sa druge strane, daleko je veći broj onih koje čak nisu ni na dobrom putu za ostvarivanje nijednog od navedenih ciljeva. Najveći broj takvih država se nalazi na Afričkom kontinentu i u Aziji.

Mnoge državne i nevladine organizacije su shvatile i težinu ovog zajedničkog zadatka pa su se zajedno priključile u program razvoja i implementacije Milenijumskih ciljeva. Najznačajnije i najuticajnije su svakako Milenijumska kampanja, Međunarodni projekat protiv siromaštva i brojni Američki i Evropski pokreti i organizacije koja detaljnije se bave određenim problemima kao što su glad, siromaštvo, borba protiv HIV/AIDS-a, razvoja univerzalnog obrazovanja širom sveta, ekološke održivosti itd.

Radi bržeg i kvalitetnijeg obavljanja poslova vezanih za ostvarivanje Milenijumskih ciljeva razvoja i u Srbiji je registrovan veliki broj agencija i nevladinih organizacija koje imaju za cilj da svojim kapacitetima, kadrovskim i idejnim rešenjima pomognu u okviru svoje branše. Čini nam se da je ovakav sistem organizacije i dalje za naše podneblje neuređen i da treba da se razvija u skladu sa instrukcijama naprednih zemalja. Na primer, Slovenija koja ima nešto manje od dva miliona stanovnika ima preko 2000 organizacija, agencija i sličnih udruženja koja u saradnji sa vladinim sektorom rade na obezbeđivanju osnovnih uslova ali i psiho-socijalne podrške.

2. ORGANIZACIJA UJEDINJENIH NACIJA

OUN je međunarodna organizacija koja sa pravno-političkog aspekta predstavlja globalno udruženje vlada koje sarađuju na polju međunarodnog prava, globalne bezbednosti, ekonomskog razvoja i socijalne jednakosti. Osnovana je davne 1945. godine od strane 51 države, što je nasledilo Ligu naroda.

Od 2011. godine, 193 zemlje su članice Ujedinjenih nacija, uslov da bi seostvarilo članstvo jeste da je država dobila poziv za priključenje i da je međunarodno priznata. Sedište se nalazi u SAD-u, u Njujorku a zvanični jezici su engleski, kineski, arapski, francuski, ruski i španski. OUN je podeljen na nekoliko administrativnih tela – Generalnu skuptšinu Ujedinjenih nacija, Savet bezbednosti UN, Ekonomski i socijalni savet UN, Starateljski saavet OUN-a, Sekretarijat UN-a i Međunarodni sud pravde. Pored administrativnih tela, postoje i pojedine agencije pri ovoj organizaciji kao što su Svetska zdravstvena organizacija i UNICEF koji se bavi pitanjima dečije zaštite. Na čelu organizacije se nalazi generalni sekretar, koju trenutno obavlja Ban Ki-Mun – bivši ministar spoljnih poslova i trgovine Republike Koreje koji je na ovoj poziciji od početka 2007. godine.

Finansiranje projekata, odnosno same organizacije Ujedinjenih nacija se vrši na dva načina: oporezivanjem i dobrovoljnim priložima zemalja članica. Iznos poreza nije isti za svaku članicu UN-a. On se uglavnom zasniva na relativnoj sposobnosti svake zemlje da plati porez, mereno prihodima po glavi stanovnika zajedno sa drugim faktorima. Najveći prihodi finansiranju OUN-a su svakako od strane privredno razvijenih zemalja poput SAD-a, Japana, Nemačke, Kine, Francuske, Italije, Kanade i sl.

2.1. PODORGANIZACIJE, TELA I AGENCIJE POD OKRILJEM UJEDINJENIH NACIJA

Kao što smo već gore pomenuli, u okviru same Organizacije postoje brojna administrativna tela kao organizacije koja se bave monitorngom ali i sprovode odluke koje se donose na Međunarodnom nivou. Svakako najbitnija tela su ona koja su u sprezi sa razvojem i ostvarivanjem Milenijumskih ciljeva razvoja – Svetska zdravstvena organizacija, UNICEF, UNAIDS i mnoge druge koje se bave rešavanjem problema u domenu svojih ovlašćenja i mogućnosti.

2.1.1. SVETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA

Ova organizacija deluje kao koordinirajuće telo UN-a u domenu međunarodnog javnog zdravstva. Sedište joj je u Ženevi u Švajcarskoj a osnovana je 1948. Godine. U trenutku njenog osnivanja, priorite je bilo iskorenjenje malih i velikih boginja, dok se taj prioritet vremenom promenio. Uspeh u imunizaciji i smanjenju incidence smrtnosti od malih i velikih boginja je vidljiv. U poslednje dve decenije, prioritet ove organizacije su suzbijanje širenja i smanjenje smrtnosti od virusa HIV-a, malarije i tuberkuloze. Pored toga, ova organizacija se trudi da obezbedi zdravstvenu zaštitu, edukuje medicinsko osoblje širom sveta i na taj način ublaži efekte nezaraznih bolesti, unapredi reproduktivno zdravlje, razvoj, ishranu,

bezbednost i kvalitet hrane, zloupotrebu supstanci i radi na samom razvoju izveštavanja, publikacija i umrežavanja u domenu zdravstvene zaštite širom sveta.

Radi lakšeg upravljanja i olakšane administracije, Svetska zdravstvena organizacija ima svoja predstavništva širom sveta ali je podeljena na šest administrativnih centara i to:

- Afrika – sa sedištem u Republici Kongo koji okuplja veći deo Afričkih zemalja izuzev Egipta, Sudana, Južnog Sudana, Tunisa, Libije, Somalije i Maroka.
- Evropa – sa sedištem u Kopenhagenu koji obuhvata sve evropske zemlje uključujući i Izrael.
- Jugoistočna Azija – sa sedištem u Nju Delhiju u Indiji.
- Istočni Mediteran – sa kancelarijom u Kairu, Egipat.
- Zapadni Pacifik – Manila, Filipini; i
- Američki administrativni centar – sa sedištem u Vašingtonu. Ova organizacija je poznata po svojoj skraćenici PAHO^{1,2}, a obuhvata područje Severne, Srednje i Južne Amerike.

Dr Margaret Čan, koja se od 2007. Godine nalazi na čelu SZO, iznela je 6 ključnih pitanja koja bi trebalo da predstavljaju cilj ove organizacije:³

- Angažovanje u partnerstvima gde je potrebna zajednička akcija;
- Formiranje plana istraživanja i podsticanje generacije , prevođenje i distribucija znanja i informacija od javnog značaja;
- Postavljanje normi i standarda i promovisanje i praćenje njihovog sprovođenja;
- Pružanje tehničke podrške i izgradnja održivog institucionalnog kapaciteta;
- Praćenje zdravstvenog stanja i procena zdravstvenih trendova.

Još jedan od bitnih zadataka Svetske zdravstvene organizacije jeste da prati i iznosi statističke podatke za sve zemlje članice. Na osnovu iznetih podataka, UN preduzimaju određene korake i na taj način, blagovremenom reakcijom sprečava nastanak katastrofe. SZO prati na globalnom nivou društvene determinate zdravlja, stanje zdravlja žena i dece, povrede i nasilje, tok i razvoj infektivnih bolesti, tok i

¹ PAHO (eng. Pan American Health Organization) – je podorganizacija priznata od strane UN-a u okviru SZO koja prati zdravstveno stanje nacija u okviru organizacije u poslednjih 100 godina. Pored redovnih članica, ona okuplja stručnjake i posmatrače iz uglednih Evropskih zemalja.

² Zvanična internet prezentacija PAHO organizacije; dostupno na: http://new.paho.org/hq/index.php?option=com_content&view=article&id=91&Itemid=220 (12.01.2012).

³ Uloga SZO; dostupno na: <http://www.who.int/about/role/en/index.html> (11.09.2012).

razvoj neprelaznih bolesti, upotrebu alkohola i duvana, proces imunizacije i dostupnost medicinskih sredstava (najpre lekova) i sl.

Najveće posledice po zdravlje stanovništva se osećaju upravo zbog klimatskih promena, profesionalnih oboljenja, zagađenošću vazduha, UV zračenja, lošim kvalitetom pijaće vode i higijenskih uslova. U saradnji sa organizacijama kao što su "Lekari bez granica", pruža se hitna adekvatna medicinska pomoć najviše u ugroženim područjima. Nažalost, usled teške i duge recesije, dužnička kriza je ostavila brojne bolesnike u Grčkoj bez obaveznog zdravstvenog osiguranja. Upravo zbog toga, "Lekari bez granica" koji su bili uobičajena pojava za Afričke zemlje, pružaju primarnu lekarsku pomoć i obezbeđuju osnovne lekove i medicinska sredstva i za grčke pacijente.⁴

Prema poslednjim podacima ove organizacije, predviđa se da će zaključno sa ovom godinom biti otvoreno još tri nove kancelarije, pa će prema tome misija biti sprovedena u 65 zemalja širom sveta.

Svetska zdravstvena organizacija pruža poslednje i najpreciznije podatke o evidentiranim slučajevima širenja infektivnih bolesti, ali i uputstva kojih bi se trebalo pridržavati pri putovanjima u određene zemlje. Upravo zbog toga, savet lekara jeste da se prethodno informišemo o javnom zdravlju određene zemlje pre nego što se uputimo zbog eventualne imunizacije ili saveta kako izbeći razboljevanje. Interaktivna mapa pruža detalje o rasprostranjenosti bolesti i rizicima, pa na primer ukoliko strani turista dolazi u Srbiju, prethodno je upozoren da je ovo područje sa velikim rizikom od oboljevanja od hepatitisa A i B te mu se savetuje prethodna imunizacija i dodatna pažnja prilikom svakodnevnih aktivnosti.

2.1.2. UNICEF

Ova organizacija predstavlja Dečji fond Ujedinjenih nacija, koja za cilj ima brigu o deci i njihovim pravima i potrebama. Ova organizacija ima svoja predstavništva u 155 zemalja sveta gde pomažu deci da prežive i izgrade svoje potencijale od ranog detinjstva do adolescencije.⁵

Organizacija je osnovana 11. decembra 1946. godine na Osnivačkoj skupštini UN-a. Zanimljivo je to da je 1953. godine promenila ime u Fond ujedinjenih naroda za decu ali je ipak zadržala stari akronim.⁶ Prvobitna ideja je bila da se pomogne deci Evrope nakon završenog Drugog svetskog rata. Razvojem institucija, ali rastom problema UNICEF je bio prinuđen da promeni svoje ciljeve ali i da preusmeri svoju pomoć i na druge delove sveta kako bi pružio pomoć deci u Africi, Aziji i Južnoj Americi.

⁴ Lekari bez granica pomažu Grčkom stanovništvu usled nehumanih uslova za život; dostupno na: <http://www.msf.org/msf/articles/2011/06/more-than-60-percent-of-the-medical-problems-faced-by-detained-migrants-in-greece-caused-by-inhumane-living-and-hygiene-conditions.cfm> (11.09.2012)

^{5,6} UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) <http://www.unicef.rs/o-nama.html> (12.09.2102)

Nakon pada socijalizma, UNICEF je krajem devedesetih godina prošlog veka ponovo usmerio svoju pomoć na Evropu, naročito na područje bivše Jugoslavije. Jugoslavija je, inače bila jedna od prvih potpisnica osnovnog ugovora o saradnji sa ovom organizacijom. Prva velika količina mleka, obuće i odeće kao i sredstava za ličnu higijenu je stigla avgusta 1947. godina. Prema podacima sa kojima raspolaže UNICEF, Jugoslavija je bila prva zemlja u Evropi a druga u svetu koja je osnovala Nacionalni komitet za UNICEF.⁷

Konvencija o pravima deteta⁸ predstavlja kamen temeljac ove organizacije, pa upravo na osnovu njega ova organizacija se rukovodi dok sarađuje sa vladama, civilnim i privatnim sektorom jedne zemlje a sve sa ciljem da se zaštite i ostvare prava dece i mladih. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je 1990. godine potpisala i ratifikovala Konvenciju o pravima deteta. Srbija, kao njena pravna naslednica, takođe je potpisnica ove Konvencije.

UNICEF trenutno sve svoje programe u Srbiji fokusira na socijalnu inkluziju dece i to na one marginalizovane grupe. To se najviše odnosi na one grupe dece koje su izostavljeni tokom sveukupnog napretka Srbije u pogledu prava i položaja deteta. UNICEF svojim radom utiče na javno mnjenje, prikuplja podatke i podržava zastupanje i praksu koji su neophodni da se izvrši socijalna inkluzija. Najveći naponi se ulažu u ranom detinjstvu, zatim ulaganja u zdravo detinjstvo, reforme dečje zaštite, rešavanja pitanja nasilja i pružanja novih šansi problematičnim adolescentima.

Cilj je ojačavanje sistema koji se odnose na pružanje usluga kako bi se sprovedla standardizacija usluga za sve one koji rade sa decom. To obuhvata smernice, veštine i podršku koji su neophodni za ispunjavanje ciljeva ove organizacije. UNICEF prvi istupa sa strategijama i činjenicama za kvalitetne programe i rade u javno-privatnim partnerstvima kako bi osigurali maksimalni uticaj a sve sa krajnjim ciljem – dobrobit i bolji položaj dece.

Uz pomoć volontera i UNICEF-ovih ambasadora širom sveta, ova organizacija ostvaruje mnogo bolje medijsku i finansijsku pomoć ali i bolje rezultate. Dečji uzori poput svetskih sportskih imena kao što su Saša Đorđević, Ana Ivanović, Novak Đoković su samo od nekih UNICEF-ovih ambasadora koji propagiraju ciljeve ove organizacije i svojim angažmanom prikupljaju sredstva, rade na razvoju i unapređenju položaja dece u našoj zemlji.

Ono što je do sada postignuto tiče se reforme socijalne politike za decu, jačanje institucija sistema u Republici Srbiji, Mobilizaciji zajednice po ključnim pitanjima i radu na razvoju Partnerstva za ostvarivanje prava deteta. Jedan od zapaženijih programa koji je sproveden u poslednjih godinu dana, uspešno je realizovan u velikom broju osnovni škola širom zemlje – "Škola bez nasilja". Tu se prema rečima

⁷ Duga istorija UNICEF-a u Srbiji , dostupno na : <http://www.unicef.rs/istorijat.html> (12.09.2012).

⁸ Konvencija o pravima deteta sa pratećim protokolima, dostupno na http://prezentacije.mup.gov.rs/Deca/dl/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima_lat.pdf (12.09.2011).

koordinatora programa ove organizacije priča ne završava. Po istom principu, sva ključna pitanja u vezi sa pravima i položaju dece će se rešavati na identičan način uključivanjem javnosti, roditelja i same dece kako bi se postigli pravi rezultati.

Na globalnom nivou, UNICEF se bavi identičnim zadacima kao i kod nas. Najviše se obraća dužna pažnja na razvoj i očuvanje zdravlja i života dece, osnovno obrazovanje i jednakost polova među decom, prevenciju oboljevanja od HIV/AIDS-a kod dece, zaštitu dece od nasilja kao i opštu zaštitu dece u pravno-političkim okvirima kroz razvoj partnerstva na međunarodnom nivou.

Osnovni zadaci ove organizacije se izvršavaju kroz realizaciju nekih od navedenih tema:⁹

- Ishrana – dojenje u postnatalnom periodu, pružanje adekvatne, ispravne i zdrave hrane, zdrave dijete, kao i problemi sa avitaminozom i nedostatkom nutritivnih sastojaka u ishrani;
- Rano detinjstvo – period koji predstavlja najbolji početak u životu, preživljavanje, razvoj i rano učenje;
- Zdravlje – preventivne mere zaštite zdravlja, zdravlje kod kuće i u zajednici, prevencija od oboljevanja;
- Imunizacija – osnovna preventivna imunizacija na poznate bolesti kako bi se sačuvali ljudski životi;
- Znanja i veštine – osnovne životne veštine koje se zasnivaju na edukaciji i prevenciji HIV/AIDS-a, promociji zdravog života, ljudskih prava i mira u svetu;
- Prevencija pandemijskih oboljenja – zaštita kroz edukaciju i imunizaciju, kao i razvoj strategija zaštite su od vitalnog značaja za društvo;
- Obezbeđenje osnovnih sanitarnih i higijenskih uslova – sigurni izvori čiste pitke vode , sanitarnih i higijenskih uslova svakom detetu.

Identično organizacionoj strukturi Svetske zdravstvene organizacije, UNICEF je takođe podeljen na nekoliko administrativnih centara radi lakšeg rukovođenja i upravljanja projektima i budžetom. To su pre svega Istočna Azija i Pacifik, Istočna i Južna Afrika, Industrijalizovane kolonije, Latinska Amerika i Karibi, Bliski istoki Severna Afrika, Južna Azija, Zapadna i Centralna Afrika i na kraju Centralna i Istočna Evropa i ZND¹⁰ kojoj pripada i naša zemlja i Kosovo (pod rezolucijom 1244).

⁹ Zadaci i ciljevi UNICEF-a; dostupno na <http://www.unicef.org/whatwedo/index.html> (11.09.2012).

¹⁰ ZND – Zajednica Nezavisnih Država, zemlje okupljene pod okriljem bivšeg SSSR-a.

Prema poslednjim izveštajima UNICEF-a, najteža situacija je zabeležena na Kosovu.¹¹ Visoka stopa smrtnosti odojčadi, slabi odziv roditelja na primarnu imunizaciju svoje dece, nedovoljan broj dece koji pohađaju osnovnu školu su samo od nekih otvorenih pitanja koja pogađaju ovaj deo sveta.

UNICEF nema pristup podacima za određene zemlje. Podaci koje dobijaju nisu kompletni niti validni, već predstavljaju grubu statistiku koja često se ne poklapaju sa stvarnim stanjem u toj zemlji. Glavni razlog jeste to što UNICEF nije aktivan u državama poput Bahama, Bruneja, Kipra, Letonije, Lihtenštajna, Malte, Mauricijusa, Monaka i Singapura. Populacija dece u nekim od navedenih zemalja nije velika, tako da odstupanja u globalnim statističkim analizama nisu velika (oko 0.4%). Ova organizacija ima za cilj da u pojedinim zemljama otpočne sa svojim aktivnostima, ali u pojedinim zemljama populacija dece je zaista mala ili su lokalni uslovi za odgoj i zaštitu dece u skladu sa Konvencijom o pravima dece, te na taj način nema potrebe za intervencijom UNICEF-a.

Upravo zbog svih dosadašnjih ostvarenih rezultata, 1965. godine ova organizacija je nagrađena Nobelovom nagradom za mir zbog promocije bratstva i dobrih odnosa na međunarodnom nivou. Ovo je svakako još jedan od velikih uspeha koje je ova organizacija ostvarila u prethodnih 66 godina napornog rada.

2.1.3. UNAIDS

UNAIDS predstavlja zajednički program Ujedinjenih nacija koji se bavi prevencijom HIV/AIDS-a, programom suzbijanja širenja i pretvaranja u ozbiljnu pandemiju koja bi mogla u još većoj meri ugroziti čovečanstvo. Misija je da vodi, ojača i podrži produženi odgovor na HIV i AIDS koji obuhvata prevenciju transmisije virusa, pružanje neophodne zdravstvene nege i podrške onima koji su već oboleli i žive sa HIV-om, smanjenje ranjivosti pojedinaca i zajednica na HIV i izbegavanje udara epidemije na globalnom nivou.

UNAIDS ima svojih pet osnovnih ciljeva:¹²

- Liderstvo i zalaganje za efikasnu akciju protiv epidemije;
- Strateške informacije i tehnička podrška za usmeravanje napora u borbi protiv HIV/AIDS-a širom sveta;
- Praćenje, nadgledanje i evaluacija epidemije i odgovora na virus HIV-a;
- Angažovanje celokupnog civilnog društva i razvoj strateških partnerstava;
- Mobilizacija resursa za podršku u vidu što efikasnijeg odgovora.

¹¹ Izveštaj UNICEF-a za Kosovo; dostupno na: <http://www.unicef.org/kosovo/>, (12.09.2102).

¹² Ciljevi UNAIDS-a; dostupno na: <http://www.unaids.org/en/targetsandcommitments/> (12.09.2012).

Sedište organizacije je smešteno u Ženevi, gde je smeštena i deli određene prostorije sa Svetskom zdravstvenom organizacijom. Trenutni izvršni direktor je Michel Sidibé koji je svoju karijeru i borbu protiv HIV-a započeo u rodnom Maliju.

Cilj UNAIDS-a je da pomogne odgovoru i podršci rasprostranjenom odgovoru na HIV/AIDS, čija je uloga da objedini sve napore svih sektora i partnera – bilo da se radi o vladama, nevladinom sektoru ili civilnom stanovništvu. Osnovana je 1994. godine odlukom UN-a, a sa radom je krenula 1996. godine. UNAIDS program je vođen od strane predstavnika 22 vlade širom sveta, njenih sponzora i pet predstavnika nevladinih organizacija, uključujući i udruženja ljudi koji žive sa HIV-om.

Dosadašnji ambasadori dobre volje, koji su delovali na javnost kako bi ojačali značaj rada ove organizacije su bili Eni Lenoks, Naomi Vots, Madona, princeza Stefani od Monaka i mnogi drugi. U Srbiji, ambasadori dobre volje su umetnici i akademski građani poznati široj javnosti. Oni uglavnom pozivaju na testiranje, smanjenje stigme i diskriminacije ljudi koji žive sa HIV-om kao i na psiho-socijalnu pomoć društva ranjivim grupama građana.

Najveći izvor finansiranja projekata dolazi iz budžeta koji izdvaja OUN. Ostali deo sredstava se izdvaja iz brojnih donacija koje ova organizacija ostvaruje od strane vlada razvijenih zemalja poput SAD-a, Japana, Holandije, Nemačke, Norveške i sl. Ostatak sredstava se prikuplja putem donacija fondacija, korporacija, privatnih grupa (poput studentskih organizacija, univerziteta, sportskih klubova itd.) ali i pojedinaca.

Pored gore navedenih donatora, postoje i kosponzori ove organizacije koji pored toga što dele zajedničku ideologiju i izdvajaju novčana i druga sredstva za pomoć projekata, zajedničkim delovanjem rade na ostvarivanju već dobro poznatih ciljeva. Najveće organizacije – kosponzori su svakako:

- Kancelarija visokog komeserijata OUN-a za izbeglice - UNHCR¹³;
- Fondacija za zaštitu dece UN-a – UNICEF;
- Svetski program za hranu - WFP¹⁴;
- Razvojni program Ujedinjenih nacija - UNDP¹⁵;
- Međunarodna organizacija rada - MOR / ILO¹⁶;

¹³ UNHCR (eng. United Nations High Commissioner for Refugees) – organizacija pod okriljem OUN-a 1950. godine s ciljem obezbeđivanja međunarodne zaštite i pomoći izbeglim licima.

¹⁴ WFO (eng. World Food Programme) – je ogranak agencije OUN-a za hranu i poljoprivredu koji prikuplja i distribuira hranu i druge potrebstine za populacije koje su zadešene prirodnim katastrofama i glađu.

¹⁵ UNDP (eng. United Nations Development Programme) - je program UN-a za društveni razvoj zemalja članica osnovan 1965. godine sa ciljem da zemlje maksimalno iskoriste sopstvene prirodne i ljudske resurse, obezbeđivanjem ekspertize i drugih oblika pomoći.

- Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija – UNESCO¹⁷;
- Svetska zdravstvena organizacija – SZO/ WHO;
- Svetska banka - WB¹⁸.

Prošle godine, na konferenciji koja je održana u Ženevi doneta je politička deklaracija sa ciljevima i obavezama za eliminaciju i proces afirmacije osoba koji žive sa HIV-om. Ova politička deklaracija je usvojena od strane zemalja članica UNAIDS organizacije i sastoji se iz 10 ciljeva koje bi trebalo realizovati do 2015. godine. To su:¹⁹

- Redukovanje transmisije, odnosno širenja virusa seksualnim putem;
- Prevencija širenja HIV-a među intravenskim narkomanima;
- Sprečavanje novonastalih infekcija HIV-om među decom;
- Povećavanje dostupnosti ARV²⁰ i HAART²¹ terapije (do 15 miliona korisnika);
- Sprečavanje oboljevanja od tuberkuloze;
- Popunjavanje budžeta vezanih za izvore finansiranja projekata;
- Eliminisanje nejednakosti među polovima obolelih od HIV/AIDS-a;
- Rušenje stigme i diskriminacija kod obolelih od HIV/AIDS-a;

¹⁶ ILO (eng. International Labour Organization) – je specijalizovana agencija UN-a koja promoviše socijalnu pravdu i međunarodno priznata ljudska i radnička prava. Osnovana je 1919. godine Versajskim mirom postala je prva specijalizovana agencija UN-a 1946. godine.

¹⁷ UNESCO (eng. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) je specijalna agencija UN-a osnovana 1946. godine čiji je osnovni cilj da doprinese miru i sigurnosti kroz podržavanje kolaboracije među nacijama kroz obrazovanje, nauku i kulturu kao metod pospešivanja poštovanja pravde, zakona, ljudskih prava i sloboda. Okuplja 191 članicu širom sveta a sedište je u Parizu.

¹⁸ WB (eng. World Bank) - je skup pet međunarodnih organizacija u čijoj nadležnosti je pružanje finansijske pomoći zemljama u svrhu ekonomskog razvoja i smanjenja siromaštva kao i jačanja međunarodnih investicija.

¹⁹ Politička deklaracija UNAIDS-a, dostupno na: <http://www.unaids.org/en/targetsandcommitments/> pristupljeno 13.09.2012.

²⁰ ARV su antivirusni koji se koriste za tretiranje virusnih infekcija.

²¹ HAART (eng. Highly Active Antiretroviral Therapy) – predstavlja kombinovanu terapiju antivirusnih lekova u borbi protiv HIV/AIDS-a. Uglavnom se radi o kombinaciji tri ili četiri leka sa ciljem da se smanji koncentracija virusa u krvi i poveća broj CD4 limfocita koji su ključni u borbi protiv infekcija i predstavljaju osnovu imuniteta svakog čoveka.

- Rušenje zabrana putovanja i boravka za HIV pozitivna lica;
- Jačanje integracija sa ciljem rešavanja problema vezanih za HIV/AIDS.

Pored gore navedenih ciljeva, UNAIDS prati i u hodu rešva konkretna pitanja koja se tiču ove tematike. Brojne podorganizacije i agencije, ali i nacionalna koordinativna tela za borbu protiv HIV/AIDS-a su uskladila svoje statute, pravilnike i ciljeve sa onima koji važe u UNAIDS-u. Na taj način se postiže standardizacija koja je neophodna kada je reč o pružanju pomoći ali i izveštavanju.

3. ODRŽIVI RAZVOJ

Koncept održivog razvoja je usmeren na očuvanje prirodnih ekosistema, racionalno korišćenje prirodnog bogatstva zemlje što dalje implicira podizanje kvaliteta životne sredine i kvaliteta života. Od takođe podrazumeva da čovek prirodu čuva na održivim osnovama i da je koristi onoliko koliko dozvoljava njena mogućnost reprodukovanja.

U cilju kontinuiranog unapređenja kvaliteta životne sredine primenjuju se odgovarajući postupci:²²

- Sagledavanje i procena mogućih nepovoljnih efekata;
- Predviđanje rizika koje nose procesi ugrožavanja životne sredine;
- Eliminacija uzroka ugrožavanja životne sredine;
- Etički odnos čoveka prema životnoj sredini;
- Aktivna zaštita životne sredine kroz razumno ljudsko ponašanje;
- Uvođenje novog potrošačkog stila o kvalitetu proizvoda u potrošnji;
- Uravnoteženi demografski rast koji je usklađen sa kapacitetima životne sredine.

Politika zaštite životne sredine usmerena je na izvore zagađenja, s ciljem da se obezbedi ravnotežan odnos između razvojnih interesa i potreba zaštite životne sredine. U savremenoj tržišnoj privredi treba obebediti pravo potrošača na zdravu hranu i zaštitu proizvoda štetnih po život i zdravlje potrošača. U tom smislu potrošači treba da su spremni da plate veću cenu za zdrave proizvode i proizvode koji ne ugrožavaju životnu sredinu. Kao primer možemo navesti odluku o zabrani proizvodnje i distribucije plastičnih kesa. Naime, svi veliki trgovinski lanci su dužni da ustupaju eko-kese koje su biorazgradive. Međutim, to trenutno njima predstavlja izdatak pošto su u većini slučajeva te kese skuplje od prethodnih plastičnih. Upravo zbog toga, lanac da ne bi bio na gubitku podići će svoje marže za onoliko da ne bi imao nepotreban trošak a uz to će možda i ostvariti dobit.

Na konceptu održivog razvoja izgrađena je zakonodavna regulativa u oblasti zaštite životne sredine koja obuhvata:

- Zaštitu zemljišta, voda i vazduha;
- Ukljanjanje otpadnih materija i toksičnih hemijskih supstanci;
- Zaštitu od radijacije;

²² Dr J.Radulović; Dr M.Bošnjak; Mr T. Spariosu; Koncept održivog razvoja; Savezno Ministarstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu, Beograd, 1997. str. 15

- Zaštitu prirodnih bogatstva.

Preduzeća kao značajni agensi ekološke situacije trebalo bi da vode efikasnu politiku unapređenja radne i životne sredine u okviru poslovne politike preduzeća. Suštinu ekološke politike preduzeća čini: odgovornost vlasnika, upravljača i svih zaposlenih za radnu i životnu sredinu, procenjivanje i ispitivanje uticaja poslovnih aktivnosti preduzeća vezano za životnu sredinu, procenjivanje i ispitivanje uticaja poslovnih aktivnosti preduzeća na životnu sredinu, preduzimanje mera za sprečavanje zagađivanja, očuvanje resursa i sl. Pored toga, preduzeće je odgovorno za uvođenje čistih tehnologija, preduzimanje mera za izbegavanje emisija, obaveštavanje poslovnih partnera i javnosti o uticajima i učincima aktivnosti preduzeća na životnu sredinu.

Za načela održivog razvoja, bitna je i ekološka provera. U tom smislu, ona ima značajnu ulogu u upravljanju poslovnim aktivnostima preduzeća ali i društva u celini. Ekološka ocena i provera na nivou preduzeća doprinosi smanjivanju nepoželjnih uticaja aktivnosti preduzeća na pojedine segmente životne sredine. Ona čini osnov za racionalno korišćenje energije, sirovina, vode i otpada, smanjivanje buke, usavršavanje proizvodnog i tehnološkog procesa rada, usavršavanje znanja zaposlenih iz oblasti zaštite životne sredine itd.

Održivi razvoj predstavlja najveći izazov savremenog sveta. Centralno pitanje održivog razvoja jeste interakcija između države i tržišta koja omogućava zadovoljavanje potreba ljudi na način koji ne ugrožava životnu sredinu. Ako je tržištu omogućeno da se razvija, ekonomski efekti će biti pozitivni. To se može podstići jedino ako su tržište i državna politika u istim idejnim okvirima, odnosno ako čine jednu celinu – na taj način se postiže pozitivan efekat i održivi razvoj u skladu sa životnom sredinom.

Održivi razvoj zahteva pre svega mir. Etnički i građanski ratovi i međunarodni konflikti i dalje uništavaju vitalnu osnovu za razvoj u mnogim delovima sveta. Održivi razvoj zavisi i od svetske situacije i nacionalne razvojne politike.

Investicije u kadrove, ako su kvalitetne, pokazale su se kao najznačajnija poluga održivog razvoja i zdrave životne sredine. Povećanje produktivnosti je osnova ubrzanog razvoja, koja pre svega, zahteva tehnološki razvoj, koji po mnogo čemu je u funkciji razvoja kulture, obrazovanja, institucionalne organizovanosti, otvorenosti prema svetu itd. Najbolji primer za to jeste Japan, koji zahvaljujući svojoj tehnološkoj naprednosti uspeva da dominira na ekonomsko-političkom planu u regionu i svetu. Ekonomske teorije i prakse uče da država bi trebalo da interveniše u skladu sa tržišnim uslovima. Intervencija države mora se javiti onda kada tržište samo nemože da razreši konflikte. Te situacije se najčešće javljaju u domenu zaštite životne sredine ali i obrazovanja, kontrole rasta stanovništva, savladavanja siromaštva i sl.²³

²³ Dr J.Radulović; Dr M.Bošnjak; Mr T. Spariosu; Koncept održivog razvoja; Savezno Ministarstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu, Beograd, 1997. str. 34

Problemi zaštite životne sredine, ali i očuvanja i razvoja koncepta održivog razvoja, u većini slučajeva se ne mogu rešavati na nacionalnom nivou. Globalni interes je zaštita životne sredine kroz: smanjenje potrošnje materijala i energije, unapređenje kvaliteta i trajnosti proizvoda, preradu i ponovnu upotrebu korišćenih materijala i uvođenje tehnologija sa malom količinom otpadaka. Internacionalna saradnja se proširuje preko sklapanja međunarodnih sporazuma i međudržavnim finansiranjem projekata zaštite životne sredine. Sve je očiglednije da dosadašnji pokazatelji društvenog razvoja nisu dovoljni i ne mogu pružiti informaciju o pravom stanju stvari. Dostorašnji sistemi evaluacije su zastareli, usvojeni su pre od pola veka i nisu sveobuhvatni. Najčešće je bio korišćen nacionalni dohodak po stanovniku koji je bio pokazatelj ekonomskog razvoja, ali je uglavnom i prevođen u pokazatelje životnog standarda što je skroz pogrešan koncept.

Načini na koji se mogu pokazati opšti pokazatelji životno standarda su napredovali i danas, najzastupljenije metode su:

- Indeks ljudskog razvoja (eng. HDI);
- Indeks održivog ekonomskog blagostanja (eng. ISEW).

Indeks ljudskog razvoja je agregatni indeks i kreće se na skali od 0 do 1. Sumira tri indikatora: očekivano trajanje života, pismenost i nivo dohotka.

Indeks održivog ekonomskog blagostanja je najsveobuhvatniji indikator jer ne uzima u obzir samo prosečnu potrošnju, već i raspodelu bogatstva i degradaciju životne sredine. Pored korigovanih komponenti potrošnje, tu su i troškovi za zaštitu životne sredine, iscrpljenost neobnovljivih resursa, gubici obradivog zemljišta odnosno sve one komponente koje se smatraju "dugoročnom štetom u životnoj sredini"²⁴.

3.1. UTICAJ MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA NA KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA

Generalna skupština UN-a, kao međunarodni mehanizam najvišeg nivoa, glavni je organ političkog odlučivanja koji se odnosi na problematiku unapređivanja životne sredine na međunarodnom nivou. Zahvaljujući njenim odlukama, održane su prve konferencije o životnoj sredini i pripremljene i usvojene značajne konvencije i rezolucije.

Na osnovu odluke Generalne skupštine UN-a, u Stokholmu je 1972. godine, održana prva Konferencija Ujedinjenih nacija o životnoj sredini. Ovo se smatra prekretnicom u istoriji svesti o životnoj sredini i temeljima nastanka načela održivog razvoja. Te iste godine, na predlog Jugoslovenske delegacije, 05. jun je proglašen Svetskim danom životne sredine²⁵.

²⁴ C.Cobb; Long-term Enviornmental Damage; National Climatic Data Center; New York, 2008.

²⁵ Dr J.Radulović; Dr M.Bošnjak; Mr T. Spariosu; Koncept održivog razvoja; Savezno Ministartstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu, Beograd, 1997. str. 121

Deset godina nakon donošenja Stokholmske Deklaracije (čiji je slogan bio "Samo jedna Zemlja"), održana je konferencija u Najrobiju koja je zagovarala koncept održivog razvoja. Već naredne 1983. godine, Generalna skupština UN-a je donela rezoluciju o preuzimanju inicijative za formiranje Svetske komisije za životnu sredinu i razvoj.

Od jakog velikog značaja jeste i Konferencija u Riu 1992. godine. Ona je postavila osnove za rešavanje pitanja životne sredine kroz ojačanu međunarodnu saradnju. Utvrđeni su principi da se problemi životne sredine rešavaju istovremeno sa rešavanjem siromaštva, nezaposlenosti, socijalnih tenzija, transfera tehnologija, odgovornosti za stanje životne sredine i obavezu razvijenijih zemalja da obezbede sredstva za pružanje pomoći nerazvijenim zemljama u oblasti životne sredine.

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) je počela da se bavi problematikom zaštite životne sredine početkom sedamdesetih godina, kada je javnost postala vrlo zabrinuta zbog velikog ugrožavanja životne sredine.²⁶ Stalno poboljšanje stanja životne sredine i održavanja ekonomskog rasta, za države članice Organizacije su nezavisni ciljevi, ali oni uzajamno doprinose tome da u celini budu ostvareni budući da su usko povezani. Ova organizacija sprovodi intenziviran program rada na ostvarivanju održivog razvoja čiji je rezultat razrađivanje i primenjivanje niza ekonomskih načela koja zahtevaju da se cena resursa pravilno odredi, da zagađivači životne sredine plaćaju kontrolu zagađivanja, da korisnici plaćaju korišćenje resursa i sl. Načela kojima se ova organizacija vodi se zasnivaju na ekonomskim kriterijumima i pravilu da se politika zaštite životne sredine i ekonomska politika razvijaju i primenjuje na integralan način.

Najvažniji faktor za uspešno ostvarivanje koncepta održivog razvoja je pravilno formiranje cene resursa. Dokle god cene sirovina i proizvoda ne budu odražavale društvene troškove i dokle god se ne budu mogle određivati cene resursima kao što su voda, vazduh i zemljište, resursi će se koristiti neefikasno i svakako će se sve više ugrožavati životna sredina.

OECD je učestvovao u razvijanju novog priručnika za procenu uticaja projekata na životnu sredinu koji je prilagođen za korišćenje i u razvijenim i nerazvijenim zemljama. Pažnja je usmerena na²⁷:

- Razvoj smernica za procenu šteta po životnu sredinu u tržišnim uslovima;
- Ocenjivanje prekograničnih i transregionalnih efekata na životnu sredinu;
- Ocenu alternativnih pristupa proceni;

²⁶ OECD – Sustainable Development Key Reports, dostupno na:
<http://www.oecd.org/greengrowth/sustainabledevelopmentkeyreports.htm> (13.09.2012).

²⁷ Dr J.Radulović; Dr M.Bošnjak; Mr T. Spariosu; Koncept održivog razvoja; Savezno Ministarstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu, Beograd, 1997. str. 152

- Metodi cost-benefit procene u makroekonomskim okvirima;
- Veza između održivosti na mikro i makro nivou.

Merenje postignutih rezultata ima veliki značaj za razvoj i unapređivanje načela održivog razvoja. Ono se pre svega odnosi na razvoj ključnih varijabli povezivanja životne sredine i ekonomije i merenja postignutih rezultata da se vidi koliko zemlje imaju uspeha u izbegavanju iscrpljivanja prirodnih resursa i smanjivanju zagađenja.

Zemlje u tranziciji, danas se suočavaju sa mnogobrojnim teškoćama u oblasti kratkoročnog i dugoročnog privrednog razvoja, nezaposlenosti, osnivanja novih institucija, velikog inostranog duga i nedostatkom finansijskih sredstava. U ovim zemljama se odvija proces napuštanja centralno-planskog donošenja odluka i prelaz na tržišno privređivanje. Specifičnosti privrednih aktivnosti zemalja u tranziciji se ogledaju u:

- Nerazvijenosti tržišta i regulisanje njegovog razvoja od strane države, kao i nedostatak iskustva u primeni ekonomskih instrumenata u oblasti zaštite životne sredine;
- Nedostatku sredstava za realizaciju mera ekonomske politike i mera u oblasti zaštite životne sredine.

Stvaran napredak u korišćenju prirodnih resursa u raznim zemljama Istočne i Južne Evrope može biti postignut samo dalekosežnim strukturnim promenama njihovih privreda. Većina zemalja je i dalje suočena sa problemom izbora između različitih prioriteta zaštite životne sredine u kontekstu opšteg tehnološkog razvoja, a takođe i sa preduzimanjem koraka za osiguranje njihove primene. Nerazumevanje za potrebe životne sredine u ovim zemljama može se značajnije unaprediti pomoću: poreza na zaštitu životnu sredinu u obliku plaćanja za zagađivanje, plaćanja naknada za korišćenje prirodnih resursa, kreiranjem posebnih fondova za zaštitu životne sredine. Takođe bi bilo preporučljivo da se izmeni sistem finansiranja ovakvih fondova, gde primarni izvor sredstava ne bi bio novac od poreza građana već bi i privatni i nevladin sektor mogli poput donacija da učestvuju u projektima zaštite životne sredine.

U Izraelu, na primer, egzistira sveobuhvatan sistem urpavljanja zaštitom životne sredine zasnovan na inkorporaciji zaštite životne sredine u proces donošenja odluka o planovima razvoja. Politika održivog razvoja ne može bitinisti formulisana, niti primenjena u jednom koraku. To je dugotrajan proces koji započinje opširnom diskusijom o ciljevima i svrsi a nastavlja se preporukama koraka i mera koji su neophodni za postizanje datih ciljeva. Značajno pitanje u vezi sa održivim razvojem jeste prostorna primena i to: kako postupati sa subjektima koji prelaze nacionalne granice i kako postupati sa subjektima koji prelaze granice opština i gradova. Cilj je da se postigne univerzalni pristup i sistem pravila koji bi važio za sve navedene grupe.

Ono što predstavlja još jedno od načela održivog razvoja jeste postavljanje minimalnih standarda zaštite životne sredine za sve segmente stanovništva. Minimalni standardi će obezbediti svim stanovnicima zemlje minimalna prava na zaštitu životne sredine, uključujući i pravo na solidan životni standard i čistu

životnu sredinu. Pored minimalnih standarda, takođe treba definisati i željene standarde kao neki cilj koji zajedničkim radom treba postići u nekom određenom vremenskom periodu.

Da bi se koncept održivog razvoja transformisao u realnost, sve relevantne vladajuće i populacione grupe bi trebalo da gledaju na održivi razvoj kao na zajednički cilj. Uspostavljanje sektorskih i regionalnih programa za ostvarivanje koncepta održivog razvoja je jednod sredstava za podsticanje integracije između sektora i stanovništva. Pošto administrativni okviri često diktiraju pravce politike neophodne su i strukturne promene. Rešenje jeste osnivanje koordinirajućih tela za probleme zaštite životne sredine.

Implementacija politike održivog razvoja je zasnovana na inovativnim istraživanjima, novim podacima i promenama u pristupu i stavovima širokih segmenata stanovništva, uključujući i donosioc odluka. Upravo zbog toga, predmet zaštite životne sredine trebalo bi integrisati u sve nivoe obrazovanja, bilo da su oni formalni ili neformalni. Da bi se promene podstakle potreban je veći nivo svesti o potrebama životne sredine i neophodno je obezbediti publicitet takvim merama kao što su ekološka etika i potrošački mentalitet. Ono svakako kroz dugoročno ponavljanja podstiče "ekološko ponašanje". Radi širenja znanja neophodnih za implementaciju koncepta održivog razvoja treba podsticati istraživanja u oblasti zaštite životne sredine i u privatnom i u državnom sektoru.

3.2. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA U REPUBLICI SRBIJI

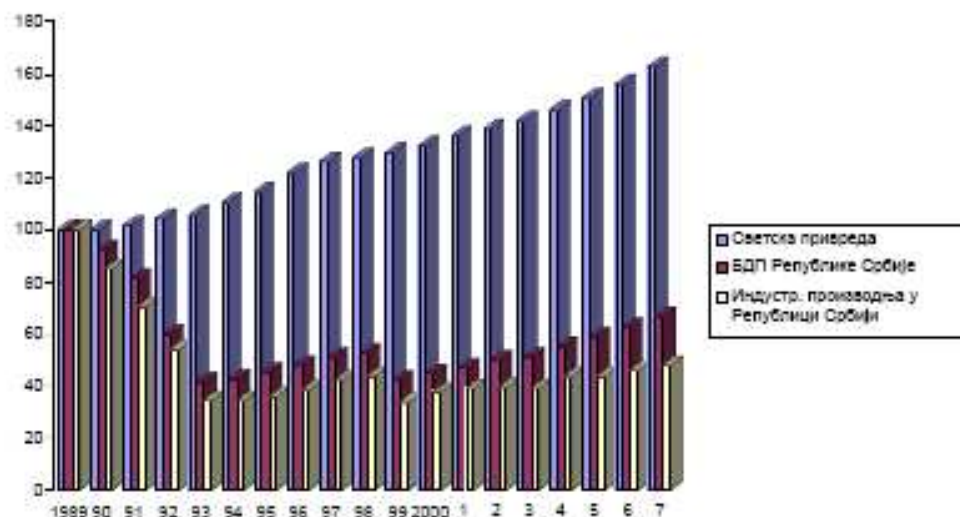
Prema Nacionalnoj strategiji održivog razvoja, Republika Srbija je već 2017. godine institucionalno i ekonomski razvijena država sa odgovarajućom infrastrukturom, kompatibilna sa standardima EU, privredom zasnovanom na znanju, efikasno korišćenim prirodnim resursima, većom efikasnošću i produktivnošću, bogata obrazovanim ljudima, sa očuvanom životnom sredinom, istorijskim i kulturnim nasleđem, gde postoji javno-privatno partnerstvo i koje pruža jednake mogućnosti za sve građane. Ključni nacionalni prioriteti naše zemlje do 2017. godine jesu:²⁸

- Članstvo u EU;
- Razvoj konkurentne tržišne privrede i uravnotežen ekonomski rast, podsticanje inovacija, stvaranje novih boljih veza između nauke, tehnologije i preduzetništva;
- Razvoj i obrazovanje ljudi, povećanje zapošljavanja i socijalna uključenost, veća ulaganja u ljudske resurse;
- Razvoj infrastrukture i ravnomeran regionalni razvoj, unapređivanje atraktivnosti zemlje i obezbeđenje adekvatnog nivoa kvaliteta usluga;
- Zaštita i unapređenje životne sredine i racionalno korišćenje prirodnih resursa.

²⁸ Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija održivog razvoja, Službeni glasnik RS, Beograd 2007. str 12 - 14

Ekonomski razvoj Republike Srbije u poslednjoj deceniji prethodnog veka odvijao se pod snažnim uticajem neekonomskih faktora, razorne hiperinflacije i vođenja ratne ekonomije. Značajan deo privredne aktivnosti prešao je u "sivu zonu" poslovanja. Od 2001. do 2006. godine ekonomija se ubrzano oporavila i ostvarena je relativno visoka stopa rasta BDP-a.

Grafik 1: Neodrživost makroekonomskih tokova u Republici Srbiji, poređenje sa svetom – period 1989 do 2007. god. Izvor: Republički Zavod za statistiku.

Privatizacija društvene svojine došla je kao rezultat njene neodrživosti i potrebe da se promeni privredna struktura. Međutim, prodaja nacionalnog kapitala radi privatizacije u dosadašnjim tranzicionom periodu periodu obavljala se dobrim delom radi popunjaanja planiranih visokih budžetskih prihoda koji su na taj način ostavili privid budžetske ravnoteže.

Naša strategija se zasniva na globalnoprivaćenim principima koji su definisani U deklaraciji o održivom razvoju iz Johanezburga, Milenijumskim ciljevima razvoja i Strategiji održivog razvoja Evropske Unije. To su pre svega:²⁹

- Međugeneracijska solidarnost i solidarnost unutar generacije;
- Otvoreno demokratsko društvo;
- Znanje kao nosilac razvoja;
- Uključenost u društvene procese;

²⁹ Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija održivog razvoja, Službeni glasnik RS, Beograd 2007. str 14-15

- Integrisanje pitanja životne sredine u ostale sektorske politike;
- Predostrožnost;
- Načelo "zagađivač / korisnik plaća";
- Održiva proizvodnja i potrošnja.

Iz ovih principa proizlazi i najpotpunija definicija održivog razvoja – zadovoljanje potreba sadašnjih generacija, ali tako da se ne ugroze prava budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Ovaj princip se temelji na solidarnosti. Demokratsko društvo bi trebalo da obezbedi pristup informacijama (prema odredbama Arhunske konvencije³⁰) i osigura dostupnost pravde. Nova znanja i veštine bi trebalo da budu zamajac društva.

Promocija obrazovanja i razvijanje javne svesti o održivog razvoju se podrazumevaju. Puna integracija građana u društvo uz podsticanje jednake mogućnosti za svakoga uz promociju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti su isto navedeni kao ključni principi održivog razvoja. Životna sredina se na ovaj način mora integrisati u ostale političke sfere uz konstantnu borbu protiv socijalne isključenosti ljudi i siromaštva. Preventivno delovanje na faktore koji negativno utiču na životnu sredinu moraju postati svest svakog građanina ove zemlje.

Naknada za zagađivače životne sredine, odnosno kazne moraju postojati kako bi se podigao nivo opreznosti i svesti o štetnosti zagađivanja životne sredine i o njenim dalekosežnim posledicama. Puna ekonomska cena koja pokriva troškove proizvodnje, upotrebe i odlaganja proizvoda tokom čitavog njegovo životnog ciklusa jeste osnova za određivanje cene potrošnje javnih dobara. Osmi princip se zasniva na načelu poštovanja uravnoteženog odnosa u eksploataciji prirodnih resursa i obezbeđivanju visoko nivoa zaštite kvaliteta životne sredine. Ekonomski rast ne sme da ide na štetu životne sredine kroz njenu konstantnu degradaciju.

U našoj zemlji ustanovljena su posle 2000. godine elementarna pravila igre koja važe u svetu tržišne privrede, vladavine zakona i političke demokratije. Na žalost, ta pravila još nisu preovladala u realnom ekonomskom, političkom i socijalnom životu.

Danas su termini "ekonomija znanja" i "društvo znanja" postali prepoznatljivi i veoma popularni termini u svetu. Danas gotovo da ne postoji zemlja sveta koja nema posebnu politiku ili strategiju podsticanja ekonomije zasnovane na znanju. Dominantna ekonomska delatnost zavisno od uticaja proizvodnih faktora bila je najpre poljoprivreda, zatim industrija, a trenutno najzastupljenije delatnosti pripadaju trećem sektoru – sektoru usluga.

Za pravilnu implementaciju koncepta održivog razvoja prethodno je bilo neophodno sačiniti SWOT analizu koja daje prikaz prednosti, slabosti, šansi i pretnji za održivi razvoj Republike Srbije.

³⁰ Arhunska konvencija - je konvencija o dostupnosti informacija, o učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine koja je u našoj zemlji ratifikovana 25. maja 2009. godine.

PREDNOSTI: - dobar geografski položaj zemlje - potencijalno kvalitetna radna snaga - uspostavljanje pravne osnove demografskog i otvorenog društva - reformski procesi u najvećem broju sektora - rast privatnog sektora - porast svesti o potrebi planiranja održivog razvoja na lokalnom nivou - raznovrsni prirodni resursi - postojanje ekspertski i finansijski značajne dijasporo - visok stepen biološke raznovrsnosti	SLABOSTI: - nedovoljan nivo opšteg poverenja građana u institucije - visok stepen razlika u regionalnom nivou - sproc proces privatizacije - nedovoljan broj greenfield investicija - nedovoljno ulaganja u razvoj privrede - nedostatak saobraćajne i komunalne infrastrukture - veoma niska stopa izdavanja iz BDP-a za nauku, obrazovanje, socijalnu zaštitu - etnocentrizam u delu vladajuće elite - neplanska eksploatacija prirodnih resursa
ŠANSE: - integracija u EU - uključivanje u fondove EU - saradnja sa dijasporom - završetak privatizacije - smanjenje korupcije i povećanje transparentnosti - uvođenje čistije proizvodnje - povećanje javno-privatnog partnerstva	PRETNJE: - rastuća netolerancija i društvena podeljenost - porast nezaposlenosti, siromaštvo i usporen privredni razvoj - zaostajanje za regionom usled nerešenih političkih pitanja - mogućnost nove izolacije zemlje - nerešena pitanja borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala - nepovoljni demografski trendovi - moguće odsustvo političke volje da se sprovedu zakonske reforme

Tabela 1: SWOT analiza Nacionalne strategije održivog razvoja Republike Srbije; izvor: Nacionalna strategija održivog razvoja Republike Srbije, Vlada Republike Srbije, 2007

Za koncept ekonomije znanja od velikog značaja su sledeći faktori:³¹

- Moderno obrazovanje i neprekidno usavršavanje;
- Sredstva za istraživanje i razvoj;
- Odgovarajuća naučnotehnološka i kulturna politika društva;
- Adekvatno upravljanje ekonomskim promenama u skladu s promenama u svetu i okruženju;
- Telekomunikacije, masovna upotreba računara i drugih savremenih tehničkih sredstava;
- Izbor makroekonomske politike, sistemskih i strukturnih ekonomskih rešenja;
- Sektori visokih tehnologija i definisanje podsticajnih mera za privlačenje stranih ulaganja u te sektore;
- Zaštita vlasničkih prava, a posebno intelektualne svojine;
- Društvena odgovornost poslovanja preduzeća.

U skladu sa međunarodnom praksom, ova strategija je stvarana u participativnom procesu, uz angažovanje velikog broja zainteresovanih strana iz društva. Pri izradi strategije najviše se oslanjalo na akademsku zajednicu da bi se izbegla moguća politizacija i vezivanje uspešnosti izrade i njene dalje primene. Pre zvaničnog početka izrade strategije, održana je Nacionalna konferencija o održivom razvoju, u martu 2006. godine. Konferenciji je prisustvovalo 130 učesnika – predstavnika brojnih institucija Vlade, akademske zajednice, poslovnog sveta i nevladinog sektora. Zajedničkim radom i razmenom ideja, iskustava i saznanja, utvrđeni su ključni nacionalni prioriteti i principi na kojima se zasniva ova strategija.

³¹ Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija održivog razvoja, Službeni glasnik RS, Beograd 2007. str 21

4. ISKORENJIVANJE EKTREMNOG SIROMAŠTVA I GLADI

Gotovo nerealno zvuči kada kažemo da hrane na svetu ima dovoljno za sve. Teoretski možda, ali kada sagledamo stvarne indikatore vidimo da praktično to uopšte nije izvodljivo. Prema podacima UN-a svakog dana 25 hiljada ljudi umre od gladi.

Statistički podaci koje generalni sekretar UN-a iznosi u javnost zvuče zabrinjavajuće. Naime, svake tri i po sekunde jedna osoba, među njima najviše dece, izgubi život zbog neuhranjenosti. Daljom statističkom analizom dolazi se do zaključka da svaki sedmi čovek na planeti gladije. U Avganistanu, prema poslednjim statističkim podacima UN-a, svako peto dete je gladno.

U Srbiji, prema podacima UNICEF-a za prošlu godinu gladovalo je 150 hiljada dece. Usled dugotrajne recesije i teškog položaja države, nedostatka finansijskih sredstava i uslova za dalji razvoj projekata Narodnih kuhinja širom zemlje pretpostavlja se da je ovogodišnji bilans veći za 10 do 15%.

4.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REGIONU I SVETU

I pored velikih napora koje je Međunarodna zajednica uložila za rešavanje egzistencijalnih pitanja građana Avganistana, Kabul nije pokazao dovoljnu spretnost u rešavanju problema ekstremnog siromaštva i iskorenjivanja gladi. Naime, Kancelarija za ljudska prava pri Ujedinjenim nacijama i UNICEF su saopštili da je svako peto dete u Avganistanu neuhranjeno.³²

Procenat smrtnosti kod dece starosti do pet godina, je sa 18 procenata porastao na 29.5 što je poražavajući podatak. I uprkos pomoći od 10 milijardi dolara koja je ovoj državi upućena, od 2001. godine vlast nije uspela da reši ovaj problem. Prema rečima Kristin Roers, svakod dana oko 275 dece mlađe od pet godina umire od raznih bolesti koje je moguće sprečiti redovnom i normalnom ishranom.

Što se tiče Afričkog kontinenta, najteža situacija ove godine je zabeležena u Somaliji. Čitavi delovi ove države su proglašene "zonama gladi". Ovu zemlju je pogodila najgora suša u poslednjih 60 godina. I pored svih ovih podataka koji su izneti u javnost, ova zemlja pogođena teškim siromaštom, bez novca za hranu, lekove, nesposobni za rad i gotovo obespravljeni u odnosu na druge stanovnike ove planete, nije probudilo svest razvijenijih zemalja da ukažu pomoć. Prema procenama UN-a, ovoj zemlji je potrebno najmanje 300 miliona dolara za naredne dve nedelje jer je skoro 4 miliona stanovnika životno ugroženo.

Za ovakve pojave, najviše su krive klimatske promene, koje izazivaju sušne periode i čine ih sve dužim i težim, ali i 20 ratnih godina kao i globalni rast cena hrane.

Prema rečima generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Ban-Ki-Muna, primarni cilj UN-a, međunarodnih finansijskih institucija i Svetske trgovinske organizacije da pruže snažnu podršku i budu dosledne u

³² Izveštaj UN-a i UNICEF-a o stanju u Avganistanu dostupno na:

<http://www.un.org/webcast/summit2005/statements15/afg050915eng.pdf> (12.09.2012).

pomoći zemljama koje se nose sa nedostatkom hrane. Ovo predstavlja dugoročan napor i zahteva sveobuhvatan pritisak da podrži čvrste partnerske, jake strategije i dobro finansirane akcije koje omogućavaju ugroženim zajednicama da obezbede hranu za sve.³³

Najveći pomak u rešavanju ovog problema učinjen je prošle godine u Parizu na samitu G20³⁴. Naime, 23. juna 2011. godine donet je akcioni plan o promenljivosti cena hrane i poljoprivrednih dobara koji se fokusira na stabilizaciju cena i povećanja ukupnog broja namirnica kroz održive investicije u proizvodnji hranjivih namirnica. Njihove investicije će napraviti doprinos ukupnoj dostupnosti hrane u svetlu sve veće potražnje, poboljšanja kvaliteta ishrane a sa krajnjim ciljem – smanjenje ekstremnog siromaštva i gladi.

Najmanje dve trećine populacije sveta direktno zavise od poljoprivrede za svoju egzistenciju. Većina njih se bave sitnim poljoprivrednim radovima za svoje potrebe – mali uzgajivači i preduzetnici. Farmerske organizacije, dobro organizovane zadruge, agrobiznis udruženja imaju ključnu ulogu u obezbeđivanju koristi od povećanja investicija u poljoprivredu kako bi se ispunili sve zahtevniji prohtevi populacije za hranom.

Ono se pre svega odnosi na poboljšanje mehanizacije i sistema za navodnjavanje, imajući u vidu da trenutno usled klimatskih promena u svim krajevima sveta veliki problem izazivaju suše. Ministri grupe G20 su se složili da je održivo inteziviranje poljoprivrede od značaja i za državu i za maloposjednike. U tom cilju oni predlažu da se osnuju organizacije poljoprivrednika u službi agrobiznisa i da rade sa vladama u okviru javno-privatnog partnerstva u skladu sa već dogovorenim principima. Ciljevi su svakako održivost životne sredine, poboljšanje životno standarda i doprinos boljem kvalitetu hrane i ishrane ljudi.

Ministri priznaju apsolutnu važnost otvorene i dobro organizovane trgovine poljoprivrednim proizvodima i pozivaju na što brži završetak razvojne agende. Predlozi za olakšano kretanje hrane su da najmanje razvijene zemlje dobiju pristup inostranim tržištima i da se ukine carina na određene namirnice a sve u cilju olakšane i bolje regionalne trgovine. I pored svih ovih olakšica, i dalje se dužna pažnja posvećuje kvalitetu i sanitarnoj ispravnosti životinjskog mesa, voća i povrća. Naravno, predlog je da Svetska organizacija za zdravlje, Komitet za bezbednost hrane i druge organizacije sa identičnim ciljevima i zadacima preuzmu vođstvo na ovom pitanju.

Set subvencija koje je Malavi dobio kako bi unapredio program đubriva i semena je uspešno povećao poljoprivrednu aktivnost i doveo do toga da ova zemlja posle višegodišnjeg zastoja postane izvoznik

³³ Govor generalnog sekretara UN-a o pitanjima iskorenjivanja gladi, dostupno na: <http://www.un.org/en/issues/food/taskforce/> (12.09.2102)

³⁴ G20 - je blok zemalja u razvoju, osnovan 20.08.2003. godine. Najznačajniji uspeh ove grupe jeste to što su usled dugoročnih pregovora uspeali da primoraju bogate zemlje da ukinu subvencije svojim zemljoradnicima kako bi proizvodi iz drugih zemalja postali konkurentniji na tržištu. Prema poslednjim procenama, oko 72% populacije ove grupe se bavi poljoprivredom.

hrane. Malaviju je potrebno oko 2.2 miliona tona kukuruza godišnje za podmirivanje domaćih potreba.³⁵ Usled posledica dugih suša, žetva je bila jako slaba, te je prikupljeno samo polovina od planirane količine. Nacionalni program subvencija rezultirao je da je prihod porastao na 3.2 miliona tona već 2007. godine. Sličan program subvencija imala je i Gana, koja je uspeła da poveća proizvodnju hrane za 40%, što je doprinelo prosečnom padu gladi za 9% u periodu od 2003. do 2005. godine.

Za dvadeset i pet godina, stopa siromaštva u Istočnoj Aziji je opala sa skoro 60% na 20%. Očekuje se da stopa siromaštva spusti se na približno 5% u Kini a u Indiji na 24% do 2015. godine. Nasuprot tome, mali napredak je postignut u smanjenju ekstremnog siromaštva u Sub-Saharskoj Africi, gde stopa siromaštva je neznatno smanjena – sa 58% na 51% u periodu od 1990. do 2005. godine. Upravo zbog toga Sub-Saharska Afrika, Zapadna Azija i delovi Istočne Evrope ali i Centralna Azija su neki od regiona za koje se već očekuje da neće ispuniti Milenijumske ciljeve razvoja za smanjenje siromaštva do 2015. godine.

Ulaganja u istraživanje i razvoj poljoprivrede u Vijetnamu, od strane UN-a, pomoglo je da se smanji prevalenca gladi za više od polovine – sa 28% koliko je zabeleženo 1991. godine na 13% prema podacima koji datiraju iz perioda 2004. – 2006. godina. Prevalenca pothranjene dece je takođe smanjena sa 45% na 20% u 2009. godini.

Specijalni Nacionalni program za bezbednost hrane u Nigeriji pomogao je da se prinos od poljoprivredne delatnosti udvostruči. Poljoprivrednici su mogli da kupe inpute koristeći bezkamatne kredite kojii se otplaćuju od prihoda sledeće žetve.

Program rešavanja problema nezaposlenosti koju je Vlada Argentine pokrenula 2002. godine uspeła je da prepolovi procenat nezaposlenosti sa 9.9% na 4.5% za samo tri godine. U Indiji, UNDP pruža podršku programu Mahatma Gandija – Nacionalna strategija zapošljavanja stanovništva u ruralnim predelima. Ovaj projekat garantuje pravo na najmanje 100 plaćenih dana godišnje za radnike bez zemljišta u svom posedu i marginalizovanim poljoprivrednicima. Procena je da na ovaj način, prihod ostvaruje oko 46 miliona domaćinstava, a najveći procenat učesnika ovog programam čine žene.

Glad i siromaštvo se najteže odražavaju na život onih najmlađih. Upravo uz želju da pomognu deci, OUN i UNICEF su u sklopu svojih redovnih aktivnosti pokrenuli programa za smanjenje mortaliteta dece od posledica pothranjenosti.

Na poslednjem operativnom sastanku, održanog u Njujorku, septembra 2012. godine, zaključeno je da je veliki broj zemalja učinio brz napredak u smanjenju smrtnosti kod dece. Podaci koji su objavljeni na ovom sastanku govore da je u periodu od 1990. pa do 2011. godine, procenat mortaliteta kod dece pao sa 12 miliona na procenjenih 6.9 miliona.³⁶

³⁵ Šta je postignuto, UN MDG, dostupno na: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_FS_1_EN.pdf (15.09.2012.)

³⁶ Izveštaj sa sastanka UN-a, 13.09.2012. dostupno na: http://www.unicef.org/media/media_65823.html (15.09.2012.)

Izveštaj naglašava da regionalizacija niti ekonomski status jedne zemlje ne sme biti prepreka za smanjenje smrti dece. Zemlje sa niskim prihodom, poput Bangladeša, Liberije i Ruande, srednjim dohotkom (Brazil, Mongolija, Turska) ali i visoko razvijene (Oman, Portugalija) su postigli dramatične rezultate, smanjujući stopu smrtnosti za više od 2/3 u periodu od 1990. do 2011. godine.

Zaključak učesnika ovog sastanka je da životi dece mogu biti spašeni sa vakcinama, adekvatnom ishranom, ali i pružanjem osnovne medicinske nege majkama i deci.

4.2. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI

Vlada Republike Srbije je u maju 2005. godine usvojila izveštaj o realizaciji Milenijumskih ciljeva razvoja u Srbiji. Izveštaj je pripremljen od strane radne grupe Vlade Srbije za praćenje toka realizacije ciljeva, uz sveprisutnu podršku UNDP-a.

"Nacionalna strategija za smanjenje siromaštva se mora baviti suzbijanjem uzroka, a ne samo posledica siromaštva i ona se mora definisati kao sastavni deo strategije društvenog razvoja, čiji je dugoročni cilj izgradnja uspešnog, ali i pravednog društva, u kome će vladati solidarnost i jednakost šansi... Strategija za smanjenje siromaštva nije Vladin projekat, već integralna strategija svih delova društva – ministarstava, privatnog biznisa, nevladinih organizacija, međunarodnih razvojnih partnera."³⁷

Kako bi se postigli što brži i bolji rezultati na predlog radne grupe koja je učestvovala u kreiranju Strategije za smanjenje siromaštva, određena su tri osnovna strateška pravca:³⁸

- Dinamični privredni rast i razvoj, sa naglaskom na otvaranju novih radnih mesta i povećanju zarada;
- Sprečavanje nastanka novog siromaštva kao posledica restruktuiranja privrede;
- Efikasna primena postojećih i definisanje novih programam, mera i aktivnosti direktno usmerenih na najsiromašnije i socijalno ugrožene grupe (deca, stari, osobe sa invaliditetom, izbeglice, Romi, ruralno siromašno stanovništvo i neobrazovani).

U februaru 2005. godine, u Plandištu održana je nacionalna Konferencija o smanjenju siromaštva u Srbiji koja je okupila sve učesnike u implementaciji Strategije i naglasila privrženost svih učesnika u procesu implementacije. Početkom oktobra iste godine, Vlada Republike Srbije je usvojila Prvi izveštaj o implementaciji Strategije za smanjenje siromaštva. Izveštaj je primio tim potpredsednika Vlade za implementaciju ove Strategije u saradnji sa ostalim nadležnim resornim ministarstvima.

³⁷ **Zoran Đinđić**, bivši predsednik Vlade Srbije na konferenciji "Profil siromaštva u Srbiji", Beograd 18.12.2002.

³⁸ Strateški pravci strategije za smanjenje siromaštva u RS, dostupno na:
http://www.prsp.gov.rs/tri_pravca/index.jsp (16.09.2012.)

Poslednja konferencija (IV po redu), održana je 05. marta 2009. godine u Beogradu. Glavna tema ove Konferencije su bili rešavanje problema zapošljavanja, obrazovanja, ruralnog razvoja, socijalne i zdravstvene zaštite. Tom prilikom je uočena potreba za povećanjem izdvajanja za aktivne mere zapošljavanja i razrada nacionalnog plana zapošljavanja izbeglih i raseljenih lica. Pored toga je potrebno i unaprediti evidencije u Nacionalnoj službi za zapošljavanje o broju nezaposlenih Roma kako bi se implementirale podsticajne mere zapošljavanja. Predlog je bio da se uvedu izmene Zakona o zapošljavanju i osiguranju u slučaju nezaposlenosti ali i efikasnije usklađivanje sistema obrazovanja sa potrebama tržišta rada. Rešavanje pitanja nezaposlenosti trebalo bi simultano da rešava centralna vlast ali i lokalna samouprava ali i razrada akcionog plana za formiranje socijalnih preduzeća (gde je neophodno prethodno izglasati Zakon o socijalnim preduzećima). Problem zapošljavanja invalida bi trebalo biti predložen potencijalnim poslodavcima kroz edukaciju. Takođe i udruženjima Roma bi trebalo urediti status sakupljača sekundarnih sirovina, kako bi na bezbedan način obavljali tu delatnost.

Kada je reč o obrazovanju, neophodno je ubrzano nastaviti usaglašavanje obrazovnih politika i potreba tržišta rada. Razvijanje koncepta obrazovanja odraslih po ugledu na razvijenije zemlje sveta bi trebalo osmisлити Akcionim planom. Potrebno je takođe i uložiti dodatne napore kako bi Romska deca prisustvovala nastavi u što većem broju.

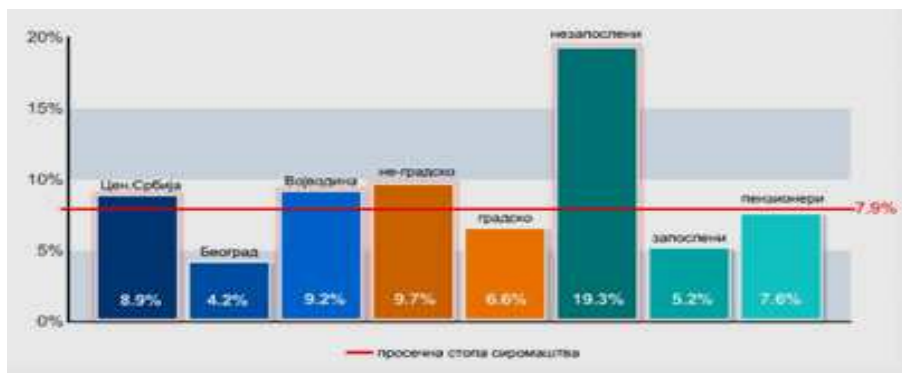
Ruralni razvoj zavisi od učešća države u njihovom održavanju. Potrebno je usmeriti posebnu pažnju na razvoj zadruga i izradu plana revitalizacije zadrugarstva ali i vreme dok građani ne povrate poverenje u zadruge. Ekološki fondovi u našoj zemlji su nedovoljno iskorišćeni. Potrebno je konstantno razumevanje koncepta i razvijanje političke volje za korišćenje ovih fondova. Potencijal koji naša zemlja ima od seoskog turizma bi trebao da se iskoristi na adekvatan način, uz odgovarajući set mera. Stari zanati u ruralnim sredinama su moguć izvor prihoda i neophodno je njihovo prepoznavanje od strane vlasti i registracija.

U oblasti socijalne i zdravstvene zaštite, potrebno je učiniti još mnogo kako bi se usluge dovele na zadovoljavajući nivo. Na Konferenciji je istaknuta potreba za efikasnijim merama i programima smanjenja siromaštva ali i potreba za pružanjem veće podrške porodicama koje imaju dete sa smetnjama u razvoju. Reforme u penzionom sistemu kaskaju, najviše zbog nerešenih pitanja položaja penzionera iz Hrvatske ali i interno raseljenih lica. Pored kompletnog unapređenja nivoa usluga u zdravstvu, razvoja novih tehnologija i unapređenja znanja, potrebno je posebno obratiti pažnju na osetljive grupe i razviti strateške dokumente za zdravstvenu zaštitu (neosigurana lica, Romi, lica u ruralnim predelima zemlje itd.).

U procesu evropskih integracija, Srbija je u obavezi da svoj sistem i kvalitet života građana, posebno najugroženijeg stanovništva, prilagodi standardima EU. Pri tome posebno treba voditi i otežava realizaciju predviđenih mera gotovo u svim oblastima koje utiču na život najugroženijih slojeva stanovništva Srbije.

Na osnovu sprovedenih studija i Ankete o potrošnji domaćinstva, najveći procenat siromašnih u RS čine lica iz kategorije nezaposlenih (oko 20%). Procenat siromašnih u gradskim područjima je niži nego u ostalim.

Grafik 2: Prosečna stopa siromaštva u Republici Srbiji po kategorizaciji. Izvor: www.prsp.gov.rs na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku

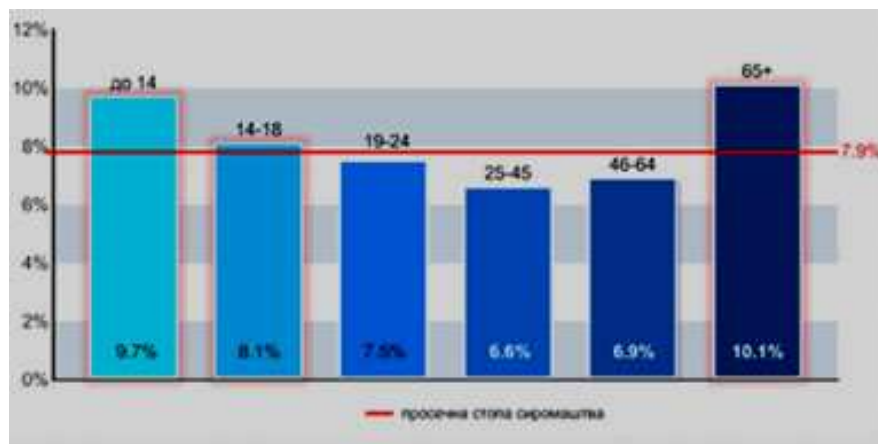
Ako posmatramo situaciju prema tipu domaćinstva, najugroženija su ona domaćinstva sa šest i više članova, budući da je njihov indeks siromaštva iznad proseka populacije. Procenat siromaštva domaćinstava sa 6 ili više članova je u periodu 2007. do 2008. godine smanjen sa 13.5% na 10.9%. Najmanji procenat siromašnih domaćinstava je sa tri ili četiri člana. Indikatori siromaštva prema polu i bračnom stanju nosioca domaćinstava ukazuju na to da je najveći udeo siromašnih neoženjenih/neudatih i da je veći procenat siromašnih domaćinstava u kojima je nosilac žena (8.3%) od onih u kojima je nosilac domaćinstva muškarac (7.8%).

Grafik 3: Grafički prikaz prosečne stope siromaštva u zavisnosti od broja članova domaćinstva. Izvor: www.prsp.gov.rs prema podacima Republičkog Zavoda za statistiku.

Prema poslednjim objavljenim podacima, najveće povećanje procenta siromašnih beleži se kod domaćinstava čiji je nosilac nezaposleno lice (sa 10.3% na 19.3%). Najveći procenat siromašnih je u onim domaćinstvima u kojima je nosilac domaćinstva radno neaktivan (studenti, domaćice, invalidi...). Ukoliko se osvrnemo na kategorije siromašnih u zavisnosti od uzrasta, najveći broj siromašnih se nalazi u grupi dece do 13 godina i kod najstarijeg stanovništva – stariji od 65 godina. U prethodnih 5 godina, procenat najsiromašnije populacije u ove dve pomenute uzrasne kategorije u Srbiji se nije menjao.

Grafik 4: Grafički prikaz prosečne stope siromaštva u Republici Srbiji po uzrasnim kategorijama. Izvor: www.prspp.gov.rs prema podacima Republičkog Zavoda za statistiku.

Komesar EU za proširenje, Oli Ren smatra da glavnu ulogu u procesu rešavanja problema siromaštva imaju građani Srbije, civilno društvo, Vlada i lokalne vlasti koji bi ovaj proces trebalo da vide kao svoje vlasništvo i iskažu svoju volju da Srbiju učine zemljom koja doprinosi stabilnosti u regionu i Evropi i postane bolje mesto za život.³⁹

³⁹ Izveštaj komesara EU za proširenje, Oli Ren, Brisel, 2011. godina.

5. POSTIZANJE UNIVERZALNOG OSNOVNOG OBRAZOVANJA

Svako ljudsko biće bi trebalo da ima priliku da učini sve što je u njegovoj moći da obezbedi bolji život za sebe i za svoju porodicu. Nažalost, previše dece u svetu danas odrasta a da pritom nemaju ovu mogućnost jer im je uskraćeno osnovno pravo – da pohađaju osnovnu školu. Održivi razvoj zahteva da se stane na kraj siromaštvu, da se obezbedi put ka miru i bezbednosti, i na legitiman način naprave pravi izbori i obezbede osnovni egzistencijalni uslovi sebi i svojoj porodici. Upravo zbog toga je cilj da se do 2015. godine osigura da sva deca sveta (dečaci i devojčice podjednako) budu u mogućnosti da završe potpuno osnovno obrazovanje.

Podaci koje je OUN iznela su poražavajući. Prema poslednjim izveštajima, jedan od četiri odrasle osobe u zemljama u razvoju (čija je ukupna populacija oko 872 miliona ljudi) nepismeno. Prema podacima koje je UNFPA iznela zaključno sa 2011. godinom, oko 100 miliona dece ne pohađa osnovnu školu. Najteža situacija je zabeležena u zemljama gde je zastupljena Islamska veroispovest – tu oko 46% devojaka najsiromašnijih zemalja nema pristup osnovnom obrazovanju. Interesantno je da bi prema procenama stručnjaka, realizacija projekta univerzalnog obrazovanja koštalo oko 10 milijardi dolara godišnje – a to je pola od onoga što Amerikanci potroše godišnje na sladoled.⁴⁰ Smatra se da bi univerzalno obrazovanje sprečilo 700 hiljada novih slučajeva infekcije HIV-om svake godine – oko 30% novih infekcija se nalazi u ovoj starosnoj grupi.⁴¹

Uz pomoć donacija i isplaćenih zaostalih državnih dugovanja, Tanzanija je 2002. godine pruži besplatno osnovno obrazovanje za svu decu. Tako je u jednoj školskoj godini upisano oko 1.6 miliona dece a već do 2003. godine oko 3.1 miliona je upisano u novu školsku godinu.

Obrazovanje i zapošljavanje imaju direktan i indirektan uticaj na sam kvalitet života, uključujući na zdravlje i izgled za razvoj. Obrazovanje omogućava da mlade devojčice steknu znanja, samopoštovanje i veštine kao i da samostalno zarade prihode. Oni takođe nude šansu da se razviju odnosi sa vršnjacima i odraslima van porodice, koji su inače potencijalno važan izvor informacija i koji može da otvori nove mogućnosti za njih pre ranog braka i rađanja u adolescenciji.

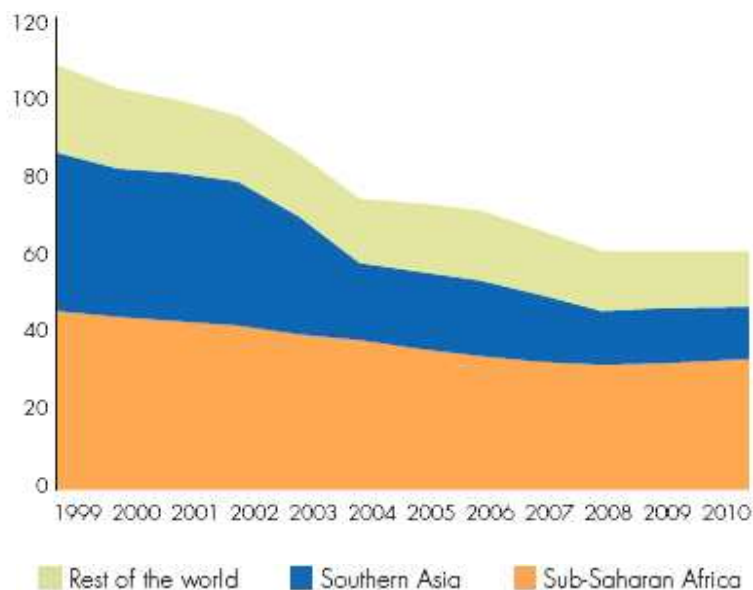
Prema podacima sa kojima raspolaže UNESCO, jaz između obrazovanih dečaka i devojčica se polako smanjuje. Zajedničkom saradnjom UN-a, Vlada zemalja u pitanju ali i nevladinog sektora u tim zemljama postavljeni su temelji za agenciju koja bi zagovarala obrazovanje devojaka i pružanje pomoći zemljama

⁴⁰ Izveštaj Britanske organizacije ActionAID; dostupno na: http://www.actionaid.org.uk/index.asp?section_id=11 (16.09.2012.)

⁴¹ Oxfam International Organization, dostupno na: <http://www.unfpa.org/swp/2003/english/ch1/page5.htm> (16.09.2012.)

koja od nje očekuju pomoć. Prema podacima sa kojima raspolaže UN, oko 90 zemalja je na dobrom putu da ostvari cilj okončanja globalne nejednakosti polova u osnovnom obrazovanju do 2015. godine.⁴²

Grafik 5: Procenat dece koji ne pohađaju osnovnu školu, period od 1990. do 2010. godine. Izvor. MDG Report 2012.

Međutim, broj dece koji ne pohađa osnovnu školu povećava se značajnu u vreme društvenih kriza i konflikata i prirodnih katastrofa. Jaz u srednjem obrazovanju se smanjio ali predstavlja jako veliki problem u nerazvijenim zemljama.

Jako veliki problem predstavlja eksploatacija dece. Prema procenama od 2011. godini procenjeno je da oko 352 miliona dece uzrasta od 5 do 17 godina su privređivala, dok su procene UNICEF-a da preko 246 miliona dece širom sveta rade ilegalno a oko 171 miliona dece radi u ekstremnim uslovima rada.⁴³

⁴² UNDP, 2002. Izveštaj o humanom razvoju, 2002. Produljivanje demokratije u razjedinjenom svetu, str. 10 Njujork, Univerzitet Oksford

⁴³ International Programme on the Elimination of Child Labour and Statistical Information and Monitoring Programme on Child Labour. 2002. Every Child Counts: New Global Estimates on Child Labour. Geneva: International Labour Office, ILO.

Tabela 2: Procenat zaposlenih adolescenata po starosti, polu i regionu. Izvor: Ibid 2011.

Регија	Девојчице		Дечаџи	
	10-14	15-19	10-14	15-19
Источна Африка	35	62	38	66
Средњи Африка	26	53	29	60
Северна Африка	6	21	11	41
Јужна Африка	2	35	3	40
Западна Африка	21	44	31	60
Кариби	7	23	13	39
Централна Америка	4	30	9	54
Јужна Америка	7	34	11	55
Источна Азија	0	49	7	51
Југоисточна Азија	9	43	10	47
Јужно-централна Азија	13	35	14	52
Западна Азија	4	25	5	41
Аустралија-Нови Зеланд	0	52	0	53
Европа-Укупно	0	25	0	30
Западна Европа	0	23	0	27
Јужна Европа	0	23	0	29
Северна Европа	0	41	0	44
Источна Европа	0	23	0	27
Мелезија	13	49	17	59
Северна Америка	0	38	0	41

Sa druge strane, jako veliki politički problem predstavlja veliki broj adolescenata, koji ne rade, ne idu u školu niti su osnovali porodicu. Okolnosti koje utiču na njihovo ponašanje je jako teško odrediti, ali pretpostavlja se da je za to odgovoran odnos države prema adolescentima, loša strategija za razvoj mladih ali i pre svega, nedovoljna disciplinovanost koja je posledica lošeg i nedovoljnog obrazovanja. Na primer, u Pakistanu oko 12% dečaka uzrasta od 10 do 14 godina su u jednoj od navedenih situacija. Sa druge strane, 30% devojčica starosti od 10 do 14 godina i preko 45% uzrasta od 15 do 19 godina ne radi ništa.

Značaj obrazovanja i edukacije mladih predstavlja pokretačku osovinu svakog društva. Pravilnom i blagovremenom edukacijom može se izbeći niz posledica kao rezultat zanemarivanja potreba adolescenata, kao što su:⁴⁴

- Ugrožavanje reproduktivnog zdravlja;
- Rana trudnoća i materinstvo;
- Neželjena trudnoća;
- Seksualno uznemiravanje, nasilje i eksploatacija;
- Nezaposlenost;
- Niska stopa učestvovanja u društvenim procesima;
- Izloženost seksualno prenosivim infekcijama (pre svega misli se na HIV/AIDS).

5.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI

Povećani zahtevi na globalno tržištu rada, zahtevaju temeljne reforme obrazovanja čiji standardi zaostaju za evropskim. Trenutna ponuda radne snage ne može da odgovori na potrebe sadašnje srpske privrede.

Obrazovna politika u Republici Srbiji nije dovoljno i jasno usmerena na potrebe stvaranja ljudskih resursa i ona ne odgovara ciljevima Lisabonske strategije u obrazovanju i edukaciji.⁴⁵ Pre svega, najveći problem predstavlja to što obrazovanje nije u dovoljnoj meri finansijski podržano. Izdvajanja za potrebe

⁴⁴ UNFPA, Ensuring a better future: Investment in youth, dostupno na: <http://www.unfpa.org/swp/2003/english/ch1/page6.htm> (17.09.2012.)

⁴⁵ Lisabonska strategija – dokument iz 2010. godine. U oblasti obrazovanja zalaže se za povećan kvalitet i efektivnost, osiguranje dostupnosti znanja svima i otvorenost za širi svet.

obrazovanja u 2006. godini iznosilo je 4.2% BDP-a, dok se u zemljama OECD preporučuje da to bude u rasponu od 6 - 8%.⁴⁶

Objektivno posmatrano, naš obrazovni sistem je trenutno neodrživ, nije dovoljno efikasan, ne obuhvata svu decu i omladinu i nema dovoljno kvalitetan ishod ni na jednom nivou. Posledica toga je nizak obrazovni nivo, veliki procenat osipanja đaka iz školskog sistema na svim nivoima obrazovanja (uključujući i osnovno obrazovanje, koje je po zakonu obavezno), veliki odliv školovanog kadra u inostranstvo, nedostatak standarda za osiguranje kvaliteta, rigidan i zastareo školski program, ali i tehnološka zaostalost u pogledu na razvijenije industrijske zemlje. Upravo zbog toga, nove strategije koje se razvijaju u oblasti obrazovanja bi trebalo da se zasnivaju na znanju i predstavlja neophodnu pretpostavku održivog razvoja privrede i društva u celini. Širenje znanja o održivom razvoju u užem smislu jeste preduslov i važno oruđe za upravljanje, donošenje odluka i promociju demokratije, jačanje kapaciteta pojedinaca, grupa, zajednica, udruženja i države u prosuđivanju i prilikom izbora u korist održivog razvoja.

U tom smislu Strategija preporučuje održivo obrazovanje u Republici Srbiji koje će biti:⁴⁷

- Konkurentno u skladu s naučnim, privrednim i tehnološkim potencijalima naše zemlje;
- Dostupno svima, a naročito deci i pripadnicima socijalno osetljivih društvenih grupa;
- Prilagodljivo i u skladu s potrebama tržišta rada;
- Dovoljno atraktivno i u skladu s društveno-ekonomskim promenama;
- Uključeno u evropski sistem obrazovanja;
- Moderno finansirano na bazi modela evropskog sistema finansiranja;
- Zasnovano na sistemu modernog upravljanja, sertifikacije, licenciranja i akreditacije.

Jedan od nacionalnih prioriteta resornog ministarstva jeste povećanje dostupnosti obrazovanja svakom detetu u našoj zemlji ali istovremeno stvaranje uslova za kvalitetno obrazovanje u skladu sa njegovim potrebama i sposobnostima. Inkluzivno obrazovanje⁴⁸ predstavlja cilj nove Vlade i zajedničkim radom nadležnih tela jedino se može postići uklanjanje barijera i diskriminacije, bez obzira na pol, nacionalnu pripadnost, versko i socio-ekonomsko poreklo, sposobnosti, zdravstveno stanje ili bilo koje drugo lično svojstvo pojedinca. Inkluzivna praksa u obrazovnom sistemu je bila slabo zastupljena sve do donošenja novog Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2009. godine. Tokom poslednjih godina

⁴⁶ Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija održivog razvoja, Službeni glasnik RS, Beograd 2007. str. 35

⁴⁷ Republike Srbije, Nacionalna strategija održivog razvoja, Službeni glasnik RS, Beograd 2007. str. 37

⁴⁸ Inkluzivno obrazovanje – stručni termin koji predstavlja poseban pristup obrazovanja koje je usmereno na dete i njegove specifične potrebe.

uočen je napredak u ovoj oblasti zajedničkom saradnjom resornog ministarstva, UNICEF-a i nevladinog sektora. Opšti principi koji su zagaranтовани ovim Zakonom su:⁴⁹

- Jednakost i dostupnost obrazovanja;
- Kvalitetno i uravnoteženo obrazovanje i vaspitanje;
- Puno poštovanje prava deteta, učenika i odraslog;
- Obrazovanje i vaspitanje koje izlazi u susret različitim potrebama učenika;
- Jednake mogućnosti obrazovanja i vaspitanja u skladu sa potrebama i interesovanjima;
- Pristup svim nivoima obrazovanja deci, učenicima i odraslima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom.

Puna primena mera ovog tipa obrazovanja zahteva brojne i suštinske promene, vreme i angažovanje svih zaposlenih u sektoru obrazovanja, kao i podršku stručne javnosti, sektorskih ili stručnih udruženja, roditelja, dece itd. Najveći propusti pre donošenja novog Zakona o obrazovanju su bili u inkluziji romske dece i osoba sa invaliditetom i osobama sa posebnim potrebama. Prema tim podacima situacija je bila alarmantna:

- 85% dece sa teškoćama u razvoju nije bilo obuhvaćeno bilo kakvim vidom sistematskog obrazovanja;
- Većinu učenika u specijalnim školama, čak do 80% činila su romska deca;
- Osnovnu školu je završavalo oko 75% dece sa sela;
- Manje od 37% romske dece je završavalo osnovnu školu;
- 68% romske dece je napuštalo školovanje još na nivou osnovnog obrazovanja;
- Samo 10% dece iz romskih naselja je obuhvaćeno obavezanim obrazovanjem, a naročito je slab obuhvat bio romskih devojčica.

Takođe, prema studijama koje su sprovedene u Nemačkoj i Engleskoj, veliki značaj u prihvatanju tehnika i razvoju radnih nauka u prvim danima u osnovnoj školi ima predškolsko obrazovanje. Upravo zbog toga, Projekat Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije ili Evropske unije pod nazivom "IMPRES" pokrenut je 2011. godine u 15 opština i gradova širom zemlje.⁵⁰

⁴⁹ Zvanični sajt Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja; dostupno na: <http://www.mpn.gov.rs/sajt/page.php?page=142> (17.09.2012.)

⁵⁰ Zvanična prezentacija projekta; dostupno na: <http://www.impres.rs/o-projektu/> (17.09.2012.)

6. PROMOVISANJE JEDNAKOSTI POLOVA

Kada je reč o obrazovanju, i dalje postoji jaz između dečaka i devojčica kada govorimo o visokom obrazovanju. Učešće devojčica u nivoima obrazovanja nakon osnovnog (srednja škola, fakultet, postdiplomske studije) je značajno porastao o prethodnih par godina. Svakako, problem je i dalje aktuelan u oblastima kao što je Okeanija, Sub-Saharna Afrika i Zapadna Azija. Dostupnost srednjeg i visokog obrazovanja u ovim oblastima je neravnomerno raspoređena. Naime, 67 devojčica pohađa srednju školu naspram 100 dečaka a slična situacija je i kada je reč o visokom obrazovanju. Siromaštvo je glavni problem nejednakosti u prilici za školovanje. Žene i devojčice u mnogim krajevima sveta su primorane da se bave "kućnim" poslovima, a nažalost, veliki broj devojčica nije u prilici da prisustvuje nastavi zbog nedostatka sanitarnih uslova. Srednješkolno obrazovanje je jako bitno za razvoj žena u društvu, ali u onim najsiromašnijim domaćinstvima, skoro duplo više devojčica tog uzrasta koje ne pohađaju nastavu u poređenju sa njihovim imućnijim vršnjakinjama širom sveta.

Uprkos napretku koji je učinjen, muškarci ipak prednjače u dobro plaćenim poslovima, a sa druge strane žene često potpadaju u grupu neafirmisanih oblika zapošljavanja. Procenat žena u plaćenim poslovima koji nemaju veze sa poljoprivredom, polako napreduje i u 2008. godini je dostigao 41% na globalnom nivou. Ipak, u drugim delovima sveta (Južna Azija, Severna Afrika, Zapadna Azija) taj procenat je ispod 32%.

6.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU

U mnogim zemljama, razlika među polovima se uočava čak i u prvim danima školovanja. Tri četvrtine zemalja koje su prihvatile načela rodne jednкости, već pri evidenciji upisa u osnovnu školu veći procenat dečaka nego devojčica. Ukoliko se ovaj disbalans ne popravi, trajne neizbežne posledice će biti velika polna razlika polaznika. Procene su da su devojčice u osnovnoj školi naprednije, imaju bolje ocene i manje šanse da ponavljaju razrede. U 102 od 129 zemalja koje učestvuju u istraživanju uočeno je da devojčice brže i sa boljim uspehom od dečaka savladavaju osnovnu školu.⁵¹

Kada je u pitanje srednje obrazovanje, devojčice nailaze na mnogo veće barijere u nerazvijenim zemljama. Situacija se razlikuje od regiona do regiona. Na 100 upisanih dečaka, nalazi se 82 devojčice u Sub-Saharnoj Africi. Sa druge strane, u Latinskoj Americi, veći je broj devojčica u odnosu na broj dečaka koji pohađaju srednju školu. Rodna neravnopravnost u srednjem obrazovanju ima polaznu tačku diskriminacije u porodici ali i u društvu. Srednje obrazovanje je skuplje od osnovnog, pa su domaćinstva primorana da racionalno određuju u skladu sa mogućnostima da li će dečaci ili devojčice pohađati srednju školu. Rano sklopljeni brakovi mogu takođe biti barijera u daljem obrazovanju. Opet, promenom percepcije i načina razmišljanja u društvu moguće je rešiti i ovaj problem.

⁵¹ MDG Report 2012. UN; New York, str. 23

Zemlje, sa manjim BDP-om, često visoko obrazovanje čini dostupniji muškarcima, dok sa druge strane – ravijenije zemlje imaju obratnu situaciju. Na primer, zemlje koje imaju prosečan BDP oko 5000 dolara visoko obrazovanje čine dostupnijim muškarcima. Sa druge strane, u 94 zemlje sveta, koje imaju BDP približno 16.500 dolara su dovele do toga da broj žena nadmaši broj muškaraca kada je u pitanju visoko obrazovanje. Ali činjenica je i da BDP ne igra glavnu ulogu kada je u pitanju visoko obrazovanje. Naime, u zemljama gde je Islam zastupljen kao dominantna religija, broj žena koje učestvuju u društvenim procesima, visokom obrazovanju i politici je mizeran. To samo pokazuje da i u tim društvima potrebno je mnogo da se radi na demokratizaciji i socijalnoj inkluziji žena kako bi se postigla rodna ravnopravnost.

Pored obrazovanja, koje predstavlja veliki problem, žene takođe imaju jako lošu poziciju kada je u pitanju zapošljavanje. Diskriminatorna politika koju vode poslodavci, zadruge i rukovodioci ugrožava položaj žena u preko 96 zemalja sveta. Učešće žena u poslovima koji nisu vezani za poljoprivredu se blago povećao sa 35% na 40%, u periodu od 1990. do 2015. godine. Čak i u onim zemljama gde žene predstavljaju veliki procenat tzv. nadničara, i ako obavljaju identične poslove kao muškarci nisu isto plaćeni. I pored toga što izlaze na tržište rada sa dodatnim obrazovanjem i veštinama, one nailaze na barijere kada je u pitanju zauzimanje rukovodećih pozicija. Na globalnom nivou, procenjuje se da je samo 25% žena na višim niovima menadžmenta.

Pored toga, veliki problem predstavlja i neformalni ugovorni oblik zapošljavanja žena van poljoprivrednog sektora. Ova pojava je tipična za nerazvijenije zemlje poput Malija, Zambije, Indije, Ugande, Hondurasa i sl. Procenat ovakvih ugovornih oblika raste i u mnogim razvijenijim zemljama usled uticaja svetske ekonomske krize. Posledice su nedostatak socijalne i zdravstvene zaštite ali i loš položaj žena u odnosu na poslodavca.

Žene, u poređenju sa muškarcima, su takođe obavljaju neafirmisane poslove i u formalnom sektoru privrede. U 22 od 31 zemlje koje učestvuju u istraživanju, procenat žena koje su na nižim pozicijama od muškaraca ali i pored toga nailaze na barijere pri zapošljavanju i pristupanju formalnom načinu zapošljavanja. Jedan od problema koji se navodi u izveštaju je materinstvo, zatim odsustvo zbog trudnoće, porodiljsko odsustvo i odsustvovanje sa rada zbog nege bolesnog deteta.

Krajem januara 2012. godine, žene su dostigle učešće u parlamentima u iznosu od 19.7% širom sveta. Ovaj procenat je skoro povećanje za 75% u odnosu na podatke iz 1995. godine. Dok istraživanja pokazuju da je učestvovanje žena u političkoj sferi u blagom porastu, ovaj podatak nije ohrabrujuć pošto uspeh nije ravnomeran. Najveći nivou učešća žena u politici je zabeležen u Skandinaviji (Danska, Finska). Među zemljama u razvoju, tu su Latinska Amerika i Karibi sa prosečnim učešćem žena od 23%. Najveći uspeh je zabeležen 2011. godine u Nikaragvi gde je više od 50% mesta u parlametu pripalo ženama. Opet najteža situacija se beleži na Bliskom Istoku i Severnoj Africi. Na primer u Egiptu, od 508 članova parlamenta, samo 10 mesta pripalo je ženama.⁵²

⁵² MDG Report 2012; UN; New York; str. 27

Situacija u izvršnoj upravi je malo ohrabrujuća. I ako se broj žena na čelu Vlada ili država udvostručio od 2005. godine na 17 država i dalje je skroman podatak u poređenju sa mogućnostima. U 2012. godini broj žena na čelu resornih ministarstava se povećao sa 14.2% (2005.godina) na 16.7%. Najčešća ministarstva na na čijem su čelu žene su ministarstva omladine, socijalne politike i zaštite, rada i zapošljavanja ili obrazovanja.

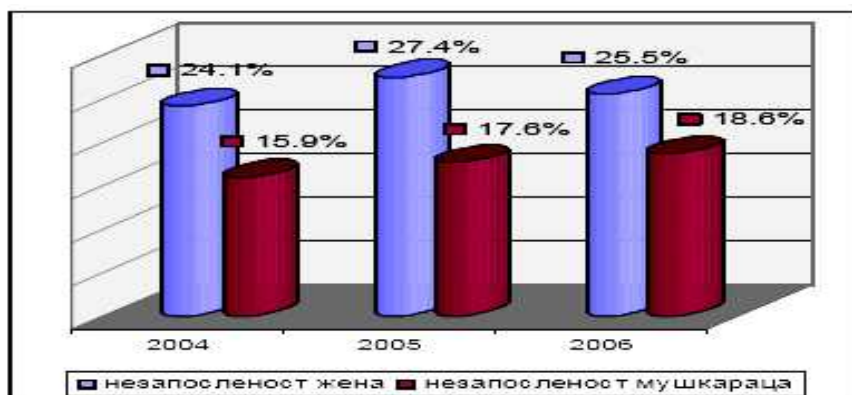
6.2. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI

Učešće žena u vlasti i političkom životu naše zemlje je krajnje nezadovoljavajuće. Položaj žena na tržištu rada se blago promenio u poređenju sa periodom socijalizma, kada su žene bile jako zastupljene u radnoj snazi (oko 70%), dok je poslednjih godina opao na 58%. Podatak koji zabrinjava je da je stopa nezaposlenosti žena u odnosu na muškarce, u Srbiji najveća u Evropi. Više je dugoročno nezaposlenih žena nego muškaraca (oko 61% žena u poređenju sa 57% muškaraca) ali one i beleže niže stope u ukupnom zapošljavanju. Žene u proseku zarađuju 17% manje od muškaraca i znatno su manje zastupljene među samozaposlenima i preduzetnicima.

Kada je reč o obrazovanju, rodna nejednakost je gotovo ukinuta ili se ona održava samo u marginalizovanim grupama. U visokom obrazovanju, u Srbiji ima nešto više žena nego muškaraca. Žene su čak i zastupljene sa 32% među magistrima i doktorima nauka. Rodna nejednakost se najviše ogleda u segregaciji prema obrazovnim profilima. Očigledno je da i dalje postoje podele na "muške i ženske poslove".

Uprkos poboljšanju trendova obrazovanja, zastupljenost nepismenosti je veća kod ženske populacije nego u muškoj. Nepismenost je izraženija u starijoj ženskoj populaciji (žene preko 65 godina) i iznosi 36%.

Grafik 6: Stopa nezaposlenosti žena i muškaraca u Republici Srbiji. Nacionalna strategija održivog razvoja. Izvor: Republički Zavod za statistiku

Naročito teška situacija se beleži kod žena iz marginalizovanih grupa (romska i izbeglička populacija i žene sa invaliditetom). Njihova diskriminacija je dvostruka i proističe iz rodne pripadnosti i pripadnosti marginalizovanim grupama. U romskoj populaciji, na primer, prema istraživanjima od četiri zaposlena

Roma samo je jedna žena. Na to ima uticaj i visoka stopa nepismenosti, prekid školovanja, siromaštvo i loši uslovi života u izolovanim naseljima, rano stupanje u brak, neposjedovanje ličnih dokumenata itd. Kada je u pitanju izbeglička populacija, žene izbegle iz Bosne i Hercegovine su češće nezaposlene i izdržavane u poređenju sa ženama izbeglim iz Hrvatske.⁵³

U rodnim odnosima i dalje dominira patrijarhalni vrednosni sistem. Održavanje patrijarhalnih obrzaca unutar domaćinstva i porodice vodi neravnopravnoj podeli rada u kojoj žene obavljaju najveći deo neplaćenog, kućnog posla a mnoge imaju ograničeni pristup finansijskim resursima.

Politika jednakih mogućnosti za žene i muškarce koju promoviše Strategija za održivi razvoj Republike Srbije, treba da usvoji dvosmeran pristup zasnovan na principima Evropske unije. Na taj način se integriše rodno osetljiva politika u celokpnu institucionalnu sferu i pruža se mogućnost da se premoste negativne razlike u sferama javnog i privatnog života.

Strateški ciljevi naše zemlje u oblasti rodne ravnopravnosti su :

- Uspostavljanje institucionalnog okvira za mere koje će obezbediti integraciju principa rodne ravnopravnosti u sve aktivnosti državnih organa i institucija;
- Ravnopravno učešće žena i muškaraca u vlasti i odlučivanje o javnoj politici;
- Pобољшanje položaja žena na tržištu rada;
- Socijalna integracija žena i muškaraca iz marginalizovanih društvenih grupa;
- Povećanje stope zapošljavanja i samozapošljavanja žena u gradskim i seoskim sredinama;
- Prevencija, suzbijanje nasilja i zaštita žena od nasilja;
- Uklanjanje rodniх stereotipa i promocija rodne ravnopravnosti u javnosti.

Sprovođenjem svih mera u želji da se suzbije rodna neravnopravnost, potrebno je osnažiti ekonomske kapacitete žena tako što će se povećati stopa zaposlenosti i broj žena iz ranjivih grupa koje se školuju i zapošljavaju. Neophodno je unaprediti pristup žena različitim resursima i u poljoprivrednoj proizvodnji da bi se obezbedila diversifikacija ruralne ekonomije i očuvanje životne sredine.

Uprava za rodnu ravnopravnost Republike Srbije je nadležan organ koji za cilj ima unapređivanje rodne ravnopravnosti. Od njenog osnivanja, 2007. godine pa sve do njene transformacije iz Sektora u Upravu, ona je u sastavu Ministarstvu rada i socijalne politike.⁵⁴

⁵³ Nacionalna strategija održivog razvoja, Vlada Republike Srbije, Beograd, str. 62

⁵⁴ Uprava za rodnu ravnopravnost Republike Srbije; dostupno na:
<http://www.gendernet.rs/rrpage.php?chapter=38> (19.09.2012.)

Uprava na osnovu Zakona o ministrastvima obavlja poslove koji se odnose na:

- analizu stanja i predlaganje mera u oblasti unapređenja rodne ravnopravnosti;
- izradu i sprovođenje Nacionalne strategije za poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti;
- izradu nacrtu zakona i drugih propisa u ovoj oblasti;
- saradnju sa drugim državnim organima, organima autonomnih pokrajina i organima jedinica lokalne samouprave u ovoj oblasti;
- međunarodna saradnja;
- koordinaciju rada i pružanje stručne i administrativno-tehničke podrške Savetu za ravnopravnost polova;
- poboljšanje položaja žena i promociju rodne ravnopravnosti i politike jednakih mogućnosti;
- integrisanje principa rodne ravnopravnosti u svim oblastima delovanja institucija sistema;
- sprovođenje preporuka Komiteta UN o eliminaciji diskriminacije žena,
- kao i druge poslove u skladu sa zakonom.

7. SMANJENJE STOPE MORTALITETA KOD DECE

Broj dece u zemljama u razvoju koja umiru pre pete godine života je opao sa 100 na 78 na hiljadu novorođene dece u periodu od 1990. do 2008. godine. Skoro 9 miliona dece i dalje umire pre svog petog rođendana od posledica infekcija, pothranjenosti ili neadekvatne medicinske nege. Najteža situacija je zabeležena u Sub-Saharnoj Africi gde je prema podacima iz 2008. godine jedno od sedmero dece umiralo pre pete godine života. Od prijavljenih 67 država koja su imali visok indeks mortaliteta dece, samo 10 država je na putu da ostvari ovaj Milenijumski cilj razvoja pre 2015. godine.

Mnoge vlade su uspele da pokažu značajan uspeh u rešavanju mortaliteta kod dece. Skoro 1/3 zemalja od 49 nerazvijenih država sveta uspeo je da smanji indeks mortaliteta kod dece mlađe od 5 godina 40% u poređenju sa podacima iz 1990. godine. Nažalost, trenutna ocena je da se do 2015. godine neće postići smanjenje indeksa mortaliteta za očekivane dve trećine. Još od 1990. godine, visoka stopa mortaliteta kod dece je zabeležena u Severnoj Africi, Istočnoj i Zapadnoj Aziji, Latinskoj Americi i Karibima. Nasuprot očekivanjima, zemlje sa visokim indeksom mortaliteta su u prethodnih par godina zabeležile veoma mali ili nikakav uspeh u rešavanju ovog pitanja.

Glavni uzrok smrtnosti kod dece jeste pothranjenost i loš pristup adekvantnoj osnovnoj zdravstvenoj zaštiti i infrastrukturi kao što su voda i sanitarni uslovi. Bolesti poput upale pluća, dijareja, malarija i HIV/AIDS odnose najviše života u ovoj uzrasnoj grupi i predstavljaju oko 43% uzroka smrti širom sveta.

7.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU SA OSVRTOM NA REPUBLIKU SRBIJU

Značajan napredak je učinjen u rutinskoj imunizaciji protiv boginja širom sveta, a naročito u Africi. Na taj način obezbeđena je zaštita milionima dece protiv ovog oboljenja sa često fatalnim ishodom. Međutim, projekcije za naredni period pokazuju da bez održivog sistema finansiranja imunizacije u zemljama sa prioritetom, smrtnost usled oboljevanja od boginja mogla bi opet naprasno da naraste na procenjenih 1.7 miliona dece u periodu od 2010. do 2013. godine.⁵⁵

Program imunizacije dece mlađe od 5 godina je uspeo da sačuva milione života dece mlađe od 5 godina u Egiptu, Vijetnamu i Bangladešu. Dostupnost vakcina deci i trudnicama se povećala na zabeleženih 92% u 2008. godini. Na taj način Egipat je uspeo da suzbije štetne posledice i sačuva milione dece. U Vijetnamu dostupnost vakcina protiv boginja se popela na 90% (odnosi se na trudnice i decu do 5 godina života). Indeks mortaliteta dece mlađe od 5 godina se prepолоvio – u pogledu na 1000 novorođene dece, indeks mortaliteta je spao sa pedeset i šest na četrnaestoro dece. Bangladeš je sproveo najveću svetsku kampanju za suzbijanje malih boginja kojom je obuhvaćeno oko 30 miliona dece u uzrastu od 9 meseci do 10 godina i to za vrlo kratko vreme.

⁵⁵ Organizacija UN; MCR; dostupno na: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_FS_4_EN.pdf (19.09.2012.)

Vlada Kambodže je sprovela još jednu akciju kojom je majkama ukazivano na značaj dojenja u prvim mesecima života novorođenčeta. Ovim programom su najpre obuhvaćena ruralna područja te zemlje, što je rezultiralo da se procenat odojčadi poveća sa 13% na 60% u periodu od 2000. do 2005. godine. Stručnjaci tvrde da dojenje ojačava imunitet deteta i štiti od brojnih oboljenja i faktora iz okruženja.

Jako veliki problem u Afričkom području predstavlja malarija. Upravo zbog toga, kampanja koja je pokrenuta od strane mnogobrojnih fondacija i korporacija za nabavku mreža od komaraca uspešno se odvija još od 2006. godine. Rezultat nabavke ovih mreža uspeo je da smanji indeks mortaliteta dece za 44% nego kod one dece koja nisu koristila zaštitne mreže.

Ono što je tokom dugogodišnje studije zapaženo je da mortalitet kod dece je mnogo veći u ruralnim sredinama, naročito u nerazvijenim zemljama. Studija je sprovedena u 82 zemljama širom sveta, a obuhvaćene su ruralne sredine nerazvijenih zemalja i deca mlađa od 5 godina. Najteža situacija je u Severnoj Africi, Zapadnoj i Istočnoj Aziji, Latinskoj Americi i Karibima.

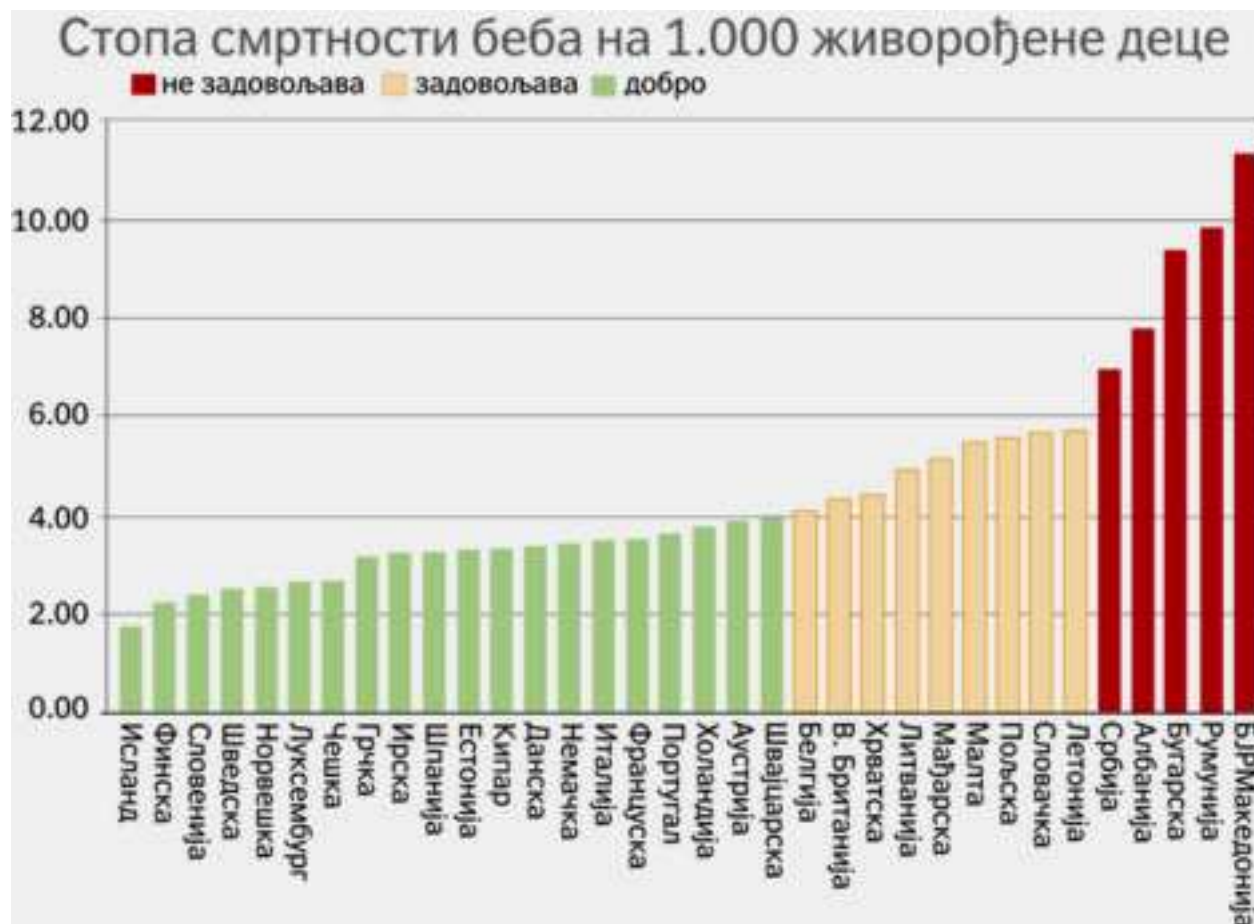
Edukacija majki ostaje snažna determinanta nepravedne situacije. Deca obrazovanih majki, pa čak i onih samo sa osnovnim obrazovanjem, imaju veće šanse da prežive nego deca čije majke nisu uopšte obrazovane. Moguće je ubrzati proces smanjivanja mortaliteta kod ove uzrasne grupe ako se društvo, vlast i nevladine organizacije fokusiraju na glavne uzročnike. Uz obezbeđivanje konstantnog obrazovanja, ojačavanja položaja žena i uklanjanja finansijskih i društvenih barijera u dostupnosti osnovnih zdravstvenih usluga, velike su šanse da se pobedi ova nepravda.

Ministarka zdravlja Republike Srbije, prof. Dr Slavica Đukić Dejanović je potvrdila posvećenost naše zemlje unapređenju zdravlja majki i dece. U proteklih 40 godina smrtnost dece je opala za 50%. Samo u poslednje dve decenije smrtnost dece je opala sa 12 miliona na 7.6 miliona dece, kako je zabeleženo 2010. godine. Naša zemlja beleži značajan napredak u smanjenju mortaliteta kod dece. Razlike su i dalje vidljive kada se posmatraju deca iz siromašnih i marginalizovanih grupa stanovništva. Mortalitet kod dece mlađe od 5 godina romske populacije je 15, što je dva puta više od nacionalnog proseka⁵⁶ i to pitanje predstavlja prioritet.

Ali nažalost, na hiljadu živorođenih u Srbiji umre 6.7 odojčadi⁵⁷ što je delko više od proseka Evropske unije (4.2). Prema podacima sa kojima raspolaže UNICEF, taj procenat se smanjuje iz godine u godinu. Time je naša zemlja na samom evropskom dnu uz Bugarsku, Rumuniju, Albaniju i Makedoniju.

⁵⁶ UNICEF Serbia, dostupno na: <http://www.unicef.rs/novosti/republika-srbija-potvrdila-posvecenost-globalnoj-inicijativi-za-zaustavljanje-umiranja-dece.html> (19.09.2012.)

⁵⁷ Dnevni list "Politika" 21.05.2012. godine.

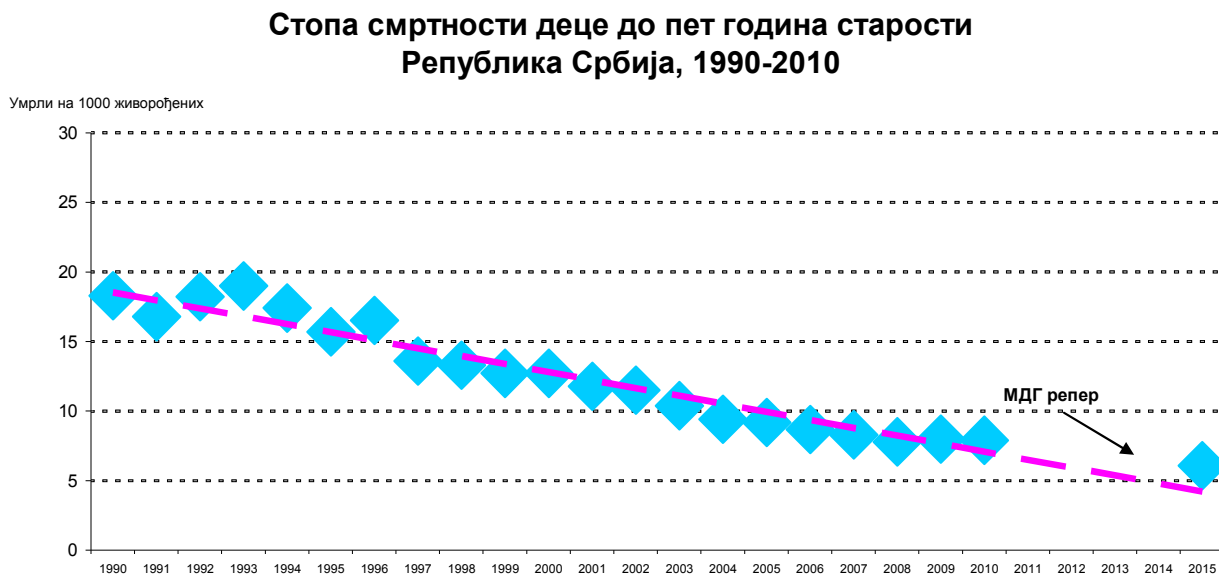

Слика 1: Стопа смртности новорођених беба, на 1000 живорођене деце у Европи. Извор: дневни лист Политика (21.05.2012.)

Структура узрока смрти оdoјчади узрasta до godinu dana у 2010. godini показује да је око 70% преминулих у првих месец дана (neonatalni mortalitet). Главни узроци су превремени порођај, гушење новорођенчета узроковано недостатком кисоника, тежак poremećaj дисања тек рођене бебе и unutrašnje крварење узроковано повредama. Међутим, usled болје едукovanости родитеља, смртност је smanjena jer при првим симптомима оболjenja родитељи се јављају педијатрима па се fatalan ishod често може избећи.

Vidljivo је да је napredak ostvaren у periodu од 1990. godine па све до 2010. godine. Najviše zasluga за то има болја obučеност medicinskih kadrova, razvoj tehnologija, болји pristup и edukacija родитеља али нове tehnologije које svakodnevno се usavršavaju у korist pacijenata.

График 7: Stopa smrtnosti dece do pete godine života u Našoj zemlji, prema podacima Republičkog zavoda za Statistiku; Beograd; 2011. godina

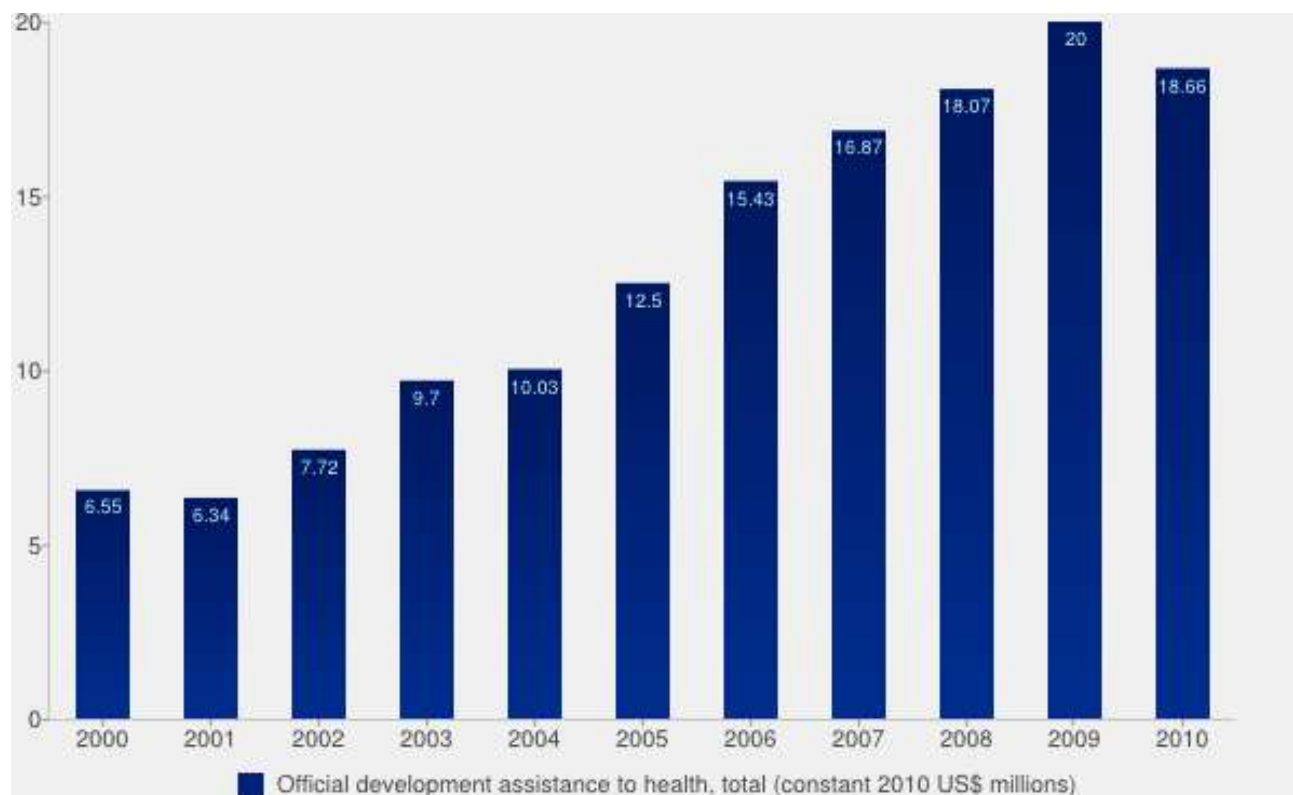

Извор: РЗС – Витална статистика

I pored ovako velikog broja, i podataka sa kojima raspolaže UNICEF, ali i Republički Zavod za statistiku Republike Srbije, pretpostavka je da će Srbija uspeti da ostvari ovaj Milenijumski cilj razvoja do 2015. godine i zadržati dobar trend u očuvanju života najmlađih.

8. POBOLJŠANJE ZDRAVLJA MAJKI U REPRODUKTIVNOM PERIODU

Indeks smrtnosti majki u reproduktivnom periodu se prepolovio u periodu od 1990. do 2011. godine s tim što je to i dalje nedovoljno da bi se ostvario cilj do 2015. godine. Ciljevi pre svega obuhvataju smanjenje mortaliteta majki za tri četvrtine ali i univerzalni pristup reproduktivnom zdravlju. Siromaštvo, nedostatak obrazovanja prouzrokoju veliku stopu novorođenih beba kod adolescenata. Neadekvatna sredstva za planiranje porodice je veliki neuspeh u ispunjavanju obaveza za poboljšanje reproduktivnog zdravlja žena.

Grafik 8: Ukupan iznos izdvajanja UN-a za razvoj zdravstva u periodu od 2000. do 2010. godine. Izvor: Izveštaj MCR za 2012. godinu.

Upravo zbog značaja prevencije, lekari u Indiji sprovode rutinske provere sa pacijentkinjama pre i za vreme trudnoće. Projekat je obuhvatio 82 hiljade žena širom zemlje sa pristupom zdravstvenom osiguranju. Projekat se odvijao u lancu malih klinika širom indije a projekat je finansiran od strane Vlade i UNDP-a. Trenutno u Indiji ima samo 9 specijalizovanih klinika za majke i decu, a plan je da se u narednih pet godina taj broj poveća na 200 što će imati uticaj na opšte standarde zdravstvene zaštite ali i smanjenje stope mortaliteta majki. Žene u Indiji se često suočavaju sa razornim rizicima tokom trudnoće zbog lošeg zdravlja i nezdravog načina života. Više od 100.000 trudnica godišnje izgubi život svake

godine najčešće uzrokovane trovanjem i infekcijama.⁵⁸ Nažalost, u mnogim delovima Indije, kvalitet zdravstvene zaštite je jako loš a najčešći uzroci su zastarela tehnologija ali i visoke cene medicinskih usluga. Upravo zbog toga mnoge žene nemaju pristup medicinskoj nezi iz navedenih razloga, što često ima fatalne posledice.

Eriterija je beležila najgore statističke podatke o smrtnosti majki pri porođaju. Od 100.000 porođaja, bilo je 1400 smrtnih slučajeva. Glavni problem koji izaziva komplikacije pri porođaju jeste visoka incidenca poteškoća pri porođaju. Ruralni predeli Eriterije, sa slabom povezanošću sa gradom i loše infrastrukture izazvalo je oko 80% porođaja bez prisustva medicinskog osoblja – edukovanih lekara i babica. UNDP i partneri na projektu rade na boljoj edukaciji i razvoju medicinskog osoblja koje prisustvuje porođaju i koji vode trudnoću. Prema izjavama zvaničnika ove zemlje, ona je na putu da ostvari ovaj Milenijumski cilj razvoja do 2015. godine što pre svega znači da će se postići stopa mortaliteta manja od 350 smrtnih slučajeva pri porođajima. Ovaj projekat ima dve faze – edukacija medicinskog osoblja i edukacija majki i pripreme za nepredviđene situacije u slučaju teškog porođaja. Obuka se odvija na lokalnom jeziku. Uspeh projekta je doveo do toga da svaka zajednica u Eiteriji sada ima potpuno obučene babice koje su dostupne čak i onim trudnicama koje žive u ruralnim sredinama. Dodatna sredstva koja su uložena u ovaj projekat iznose oko 88 miliona dolara. Jedan deo se izdvaja za već postojeći projekat edukacije dok ostatak sredstava se izdvaja za univerzalnu pokrivenost zaštite majki i razvoj neonatalne zdravstvene zaštite.

Svaka žena ima pravo na reproduktivno zdravlje, što je osnova rađanja zdrave dece, intimne odnose i srećne porodice. Reproductivno zdravlje, prema UNFPA viziji obuhvata:

- Smanjen procenat neželjenih trudnoća, abortusa;
- Bezbedan porođaj;
- Prevenciju HIV-a kod mladih žena.

Reproduktivno zdravlje adolescenata je još jedan važan fokus UNFPA programa koji se kao i većina programa oslanja na dostupnost osnovnih životnih sredstava. Na svetskoj konferenciji UN-a 2005. godine, kao prioritet navedeno je reproduktivno zdravlje kao cilj koji treba ispuniti do 2015. godine.

Procena UN-a je incidenca smrtnosti pri porođaju 15 puta veća u nerazvijenim delovima sveta nego u industrijalizovanim zemljama. Najteža situacija se prošle godine zabeležila u Sub-Saharnoj Africi. Oko 17000 (približno 91%) smrtnih slučajeva bilo je uzrokovano komplikacijama od posledica AIDS-a.⁵⁹

⁵⁸ UNDP, MCR 5; dostupno na:

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/presscenter/pressreleases/2010/04/08/indian-hospital-chain-to-fight-maternal-mortality/> (20.09.2012.)

⁵⁹ MDG Report 2012. New York, 2012. str. 33

Istočna Azija je ostvarila značajan uspeh u smanjenju stope mortaliteta, gde danas na 100.000 porođaja ima 37 smrtnih slučajeva. Vešt i kvalifikovan doktor ili babica može sprovesti intervenciju i sprečiti i kontrolisati nastale komplikacije u toku porođaja kao što su teško krvarenje ili ukazati dodatnu medicinsku pomoć pacijentima ukoliko za tim postoji potreba. U zemljama u razvoju, učešće medicinskog osoblja pri porođajima se u periodu od 1990. do 2010. godine povećao sa 55% na 65%.

Prenatalna nega je takođe jedan od metoda koja može smanjiti smrtnost majki. Prenatalan period je od presudnog značaja za pružanje informacija i intervencija koje promovišu zdravlje, blagostanje i opstanak majki i njihovih beba. Predviđena pokrivenost predlaže najmanje jednu posetu kod lekara, medicinske sestre tokom perioda trudnoće. U periodu od 1990. do 2010. godine broj babica je progresivno narastao sa 63% na 80%. Svetska zdravstvena organizacija preporučuje najmanje četiri posete u toku trudnoće, ali i dostupnost lečenja, skrininga i lečenja infekcija ali i identifikacija znakova upozorenja tokom trudnoće. U Sub-Saharnoj Africi, procenat poseta je opao od 1990. godine. Podaci o broju poseta ne odražavaju kritičan faktor kvaliteta nege, koji je teško oceniti. U ovom regionu, gotovo polovina trudnica još uvek ne ostvari ni četvrtinu preporučenih poseta lekaru. To samo ukazuje na neravnomeran geo-politički napredak u pogledu ostvarivanja ovog Milenijumskog cilja razvoja.

Programi planiranja porodice predstavljaju ključ u očuvanju reproduktivnog zdravlja, kako u razvijenim tako i u onim manje razvijenim delovima sveta. Procenjuje se da više od polovine žena starosti od 15 do 49 godina života, koji u bili u zajednici ili braku su koristili neki oblik kontracepcije u 2010. godini. Žene u Sub-Saharskoj Africi imaju najmanji procenat korišćenja kontraceptivnih sredstava u svetu – čak 25%. Fond za finansiranje usluga planiranja porodice je rešenje zatvaranja jaza u ispunjavanju potražnje za kontraceptivnim sredstvima. Nažalost, i pored sprovedenih projekata žene iz zemalja u razvoju i dalje žele da koriste kontraceptivna sredstva.

8.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U REPUBLICI SRBIJI U POGLEDU OSTVARIVANJA OVOG CILJA

Naša zemlja je na dobrom putu da ispuni ciljeve vezane za unapređenje zdravlja majki u reproduktivnom periodu. Opšta stopa mortaliteta 2006. godine iznosila je 343 smrtna slučaja na 1000 žena starijih od 15 godina života. Najčešće intervencije, odnosno oboljenja od kojih majke obolele u našoj zemlji u prethodnih 5 godina su: oboljenja mokraćno-polnog sistema (oko 50%), infektivna oboljenja (3.8%) i tumori (2.7%). Kada je reč o hospitalizaciji, najviše ih je bilo povezano sa porođajem i patologijom trudnoće.

Maternalna smrtnost predstavlja važan pokazatelj zdravlja žena u generativnom periodu. Broj umrlih majki zbog razloga povezanih sa trudnoćom, porođajem i puerperijumom⁶⁰ na 100 000 živorođene dece u periodu od 1999. do 2006. godine je varirao.

⁶⁰ Puerperijum – period nakon porođaja u kome dolazi do regresije svih promena u organizmu žene koje su nastale za vreme trudnoće i porođaja

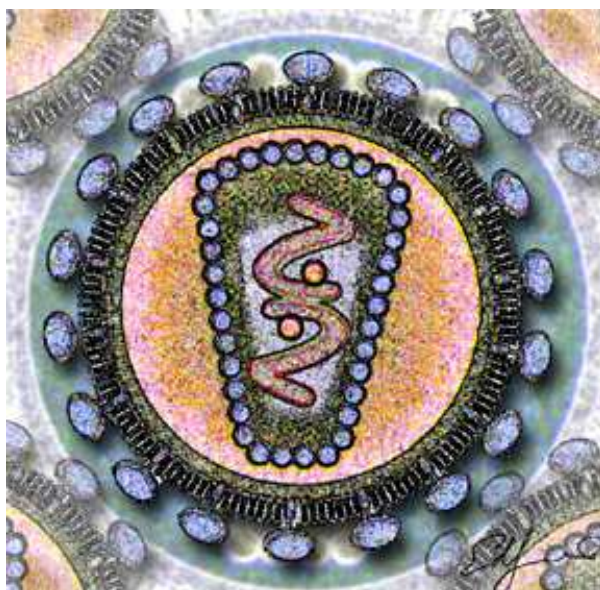
Table 1: Stopa mortaliteta majki u generativnom periodu u Republici Srbiji. Izvor: Ministarstvo zdravlja Republike Srbije; Publikacije - 2008. godina.

GODINA	BROJ MAJKI NA 100 000 ŽIVOROĐENE DECE
1999	9.69
2002	1.28
2006	12.7

Naša zemlja raspolaže sa dovoljno dobrim i stručnim kadrom, a u cilju daljeg razvoja medicinskih usluga, putem donacija i kredita se finansiraju projekti koji imaju za cilj unapređenja već postojeće bolničke infrastrukture i tehnologije ali i edukaciju mladih, naročito mladih žena u reproduktivnom periodu o rizicima i problemima koji mogu nastupiti u prenatalnom i postnatalnom periodu.

9. BORBA PROTIV HIV/AIDS-A, MALARIJE I DRUGIH OBOLJENJA

Borba protiv HIV/AIDS-a traje već tri decenije. Za početak, u ranim osamdesetim godinama XX veka, ustanovljen je uzročnik oboljevanja. Virus je nazvan HIV⁶¹ Osnovna karakteristika ovog virusa je to što je on uzročnik opadanja sposobnosti imunskog sistema organizma. Naime, virus napada i uništava CD4+ (T ćelije) koji su glavni pokretači odbrambenog sistema organizma. Upravo zbog toga, i same oportunističke bolesti⁶² koje bi u normalnim okolnostima imuni sistem mogao da eliminiše predstavljaju veliku opasnost za HIV pozitivne osobe. HIV se prenosi putem telesnih tečnosti (krv, semena tečnost) tokom seksualnog odnosa, zatim korišćenjem zajedničkih kontaminiranih igala zavisnika od intravenske upotrebe droga i vertikalni prenos (sa majke na fetus). Virus HIV-a je vrlo nestabilan u spoljašnjoj sredini, van ljudskog organizma živi nekoliko sekundi i osetljiv je na povišene temperature. U zdravstvenim ustanovama koriste se instrumenti za jednokratnu upotrebu a sa druge strane suva sterilizacija ili autoklaviranje su više nego dovoljni da se uništi virus HIV-a.

Slika 2: Stilizovani prikaz preseka virusa HIV-a. Izvor: Los Alamos National Laboratory

U zavisnosti od težine infekcije, osnovu čine bolničko lečenje, tretmani u dnevnoj bolnici i ambulantno praćenje stanja pacijenata. Najčešći oblik lečenja jeste ambulantni jer se na taj način najlakše prati uspešnost HAART terapije kod pacijenata koji su otpočeli sa uzimanjem lekova, ali i stanje kod onih pacijenata kod kojih se još uvek nisu stekli uslovi za započinjanje terapije. Prema poslednjim

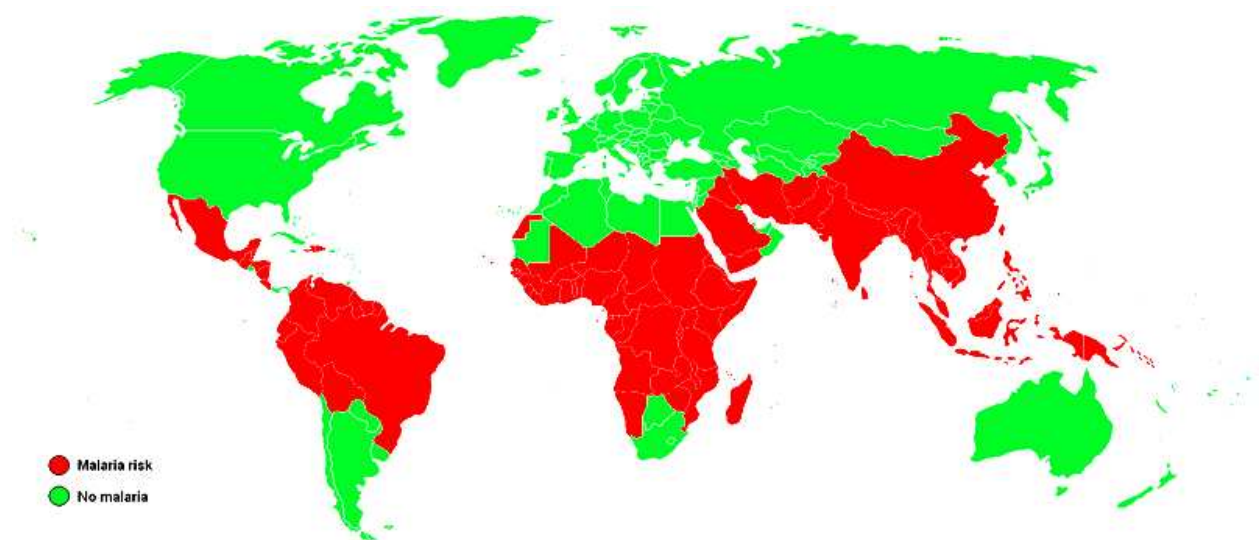
⁶¹ HIV (eng. Human Immunodeficiency Virus) – virus humane imunodeficijencije – HIV uzročnik bolesti pod nazivom SIDA (fr. Syndrome de l'immunodéficience Acquisée) .

⁶² Oportunističke infekcije – infekcije koje koriste priliku kompromitovanog imunog sistema za razvijanje virusnih, gljivičnih ili bakterijskih infekcija.

istraživanjima uspešnosti studije, SZO predlaže da se sa ARV ili HAART terapijom otpočne kada je broj CD4 limfocita manji od 350 jedinica. U razvijenijim zemljama, stručnjaci preporučuju da se sa terapijom otpočne i ranije, jer onda se postižu bolji rezultati. Jako je bitno napomenuti da lek za ovu bolest još uvek ne postoji, ali da se redovnim korišćenjem terapije može samo produžiti život u zavisnosti od zdravstvene situacije svakog pacijenta individualno.

Nažalost, visoka cena terapije, nedovoljna obaveštenost ljudi ali i brojni društveni faktori su razlog što trenutna epidemiološka slika govori o tome da se ostvari šesti Milenijumski cilj razvoja do 2015. godine: zaustavljanje širenja infekcije, smrti od posledica AIDS-a i rušenje društvenih barijera za osobe obolele od HIV-a. To je inače zadatak državne vlasti, brojnih organizacija i agencija pri OUN-u i nevladinog sektora.

Sa druge strane, malarija i ako može biti veoma opasna po život ljudi, blagovremenom reakcijom odnosno imunizacijom i pravilnom terapijom mogu se izbeći fatalne posledice. Malariju izaziva parazit *Plasmodium* koji je geografski rasprostranjen u tropskim i suptropskim područjima. Nakon što parazit uđe u organizam domaćina, nastaje infekcija i javljaju se prvi simptomi kod obolelog. Kod ovog parazita postoji rezistencija na brojne dostupne lekove, tako da se obolelima često prepisuje kombinovana terapija. Parazit prenosi posebna vrsta tropskog komarca, pa su upravo močvarna područja Ekvatorijalne Afrike najugroženija područja.

Slika 3: Države u kojima postoji mogućnost od izbijanja epidemije malarije. Izvor: Američki Centar za kontrolu bolesti.

Prevenција se ogleda u isušivanju močvara, odnosno staništa ovih komaraca. U predelima gde je to neizvodljivo, prevencija obuhvata izgradnju komarnika, izgradnja boljih sanitarnih uslova, delovanje insekticidima na legla komaraca, ali i imunizacija za one koji putuju u rizične predele. Prisutnost malarije zahteva kombinaciju faktora, kao što su: gustina naseljenosti i broj populacije komaraca koji prenose infekciju. Na taj način se ograničava prenos infekcije sa komaraca na ljude i sa ljudi na komarce.

9.1. BORBA PROTIV HIV/AIDS-A, DOSADAŠNJI REZULTATI I PROCENE

Napredak koji se ostvaruje nije jednak u svim delovima sveta. U skoro 33 države broj novih infekcija je opao, od kojih 22 države pripadaju Sub-Saharnoj Africi koji ima najgoru epidemiološku sliku još od prvih zabeleženih slučajeva. Samo u 2010. godini zabeleženo je 2.7 miliona novih infekcija širom sveta – od kojih 390 hiljada su bila deca.⁶³ Ovaj udeo je svakako za 21% manji nego onaj koji je bio zabeležen 1997. godine a za 15% manji od onih podataka sa kojima raspolažemo iz 2001. godine. Od ukupnog broja novih infekcija u 2010. godini čak 70% učešće imaju zemlje Sub-Saharne Afrike. Prema statističkim podacima, najveći broj transmisije virusa jeste heteroseksualnim odnosima.

Karipska oblast ima najveću zabeleženu incidencu novih infekcija još od sredine devedesetih godina prošlog veka. Imajući u vidu odnos broja populacije i broja novih infekcija virusom HIV-a, Azija je uspela da smanji incidencu novih infekcija. Svakako epidemiološka slika se razlikuje od regija i u samoj Aziji. Nažalost, broj novih infekcija i dalje raste u oblasti Kavkaza i Centralnoj Aziji. Glavni način transmisije jeste intravenozno korišćenje narkotika.

Broj osoba koji žive sa HIV-om se povećao za 17% u periodu od 2001. do 2010. godine. I pored svih napora koji su uloženi u dostupnost antivirotika u prethodnih par godina broj novih infekcija i dalje raste. Odnos muškaraca i žena koji žive sa HIV-om varira. Prema poslednjim podacima sa kojima raspolaže UNAIDS u izveštaju za 2011. godinu, broj žena se zadržao na 50%, dok je broj muškaraca u Sub-Saharnoj oblasti narastao na 59% a u Karipskoj oblasti dostigao 53%.

Uspeh u smanjenju mortaliteta od posledica AIDS-a je evidentan. Broj smrtnih slučajeva se u 2010. smanjio na 1.8 miliona u odnosu na 2.4 miliona smrtnih slučajeva kako je zabeleženo sredinom prethodne decenije. Najveći broj smrtnih slučajeva od posledica komplikacija uzrokovanih AIDS-om, od 1995. godine pa sve do 2011. je u onim zemljama sa jako niskim ili srednjim BDP-om.

Sveobuhvatno znanje o HIV-u i AIDS-u je fundamentalno da bi se unapredila zaštita i da bi se uticalo na promenu rizičnog ponašanja kod rizičnih grupa. Prosečna potrošnja kondoma u najugroženijim delovima Afrike je 8 po muškarcu, što je nedovoljno da bi se epidemiji stalo na put. Zatim, odziv i pristup testiranju na HIV u nekim regionima je jako mali, naročito kod mladih muškaraca. Takođe, za ovu uzrasnu grupu ne postoje programi koji bi sprečili vertikalnu transmisiju virusa. Medijske kampanje koje su se pokrenule u Zambiji, Keniji ali i Ukrajini pokušale su da na neki interaktivni način pokrenu mlade da razmišljaju o svojoj budućnosti kroz televizijske programe ili debate kako bi skrenule pažnju na važnost ovog projekta. Upravo i nove tehnološke inovacije su kreirane kako bi informacije o infekciji bile dostupne baš toj ciljnoj grupi putem globalnih mreža.

Ako zanemarimo zdravstvene probleme koje HIV/AIDS prouzrokuje, ona ostavlja daleko dublji negativan uticaj na društvo u celini. Naime, broj siročadi u Africi, koji su od posledica HIV/AIDS-a izgubili jednog ili oba roditelja je u 2009. godini iznosio 17.1 milion (od toga 15 miliona dece je živelo u Sub-Saharnoj

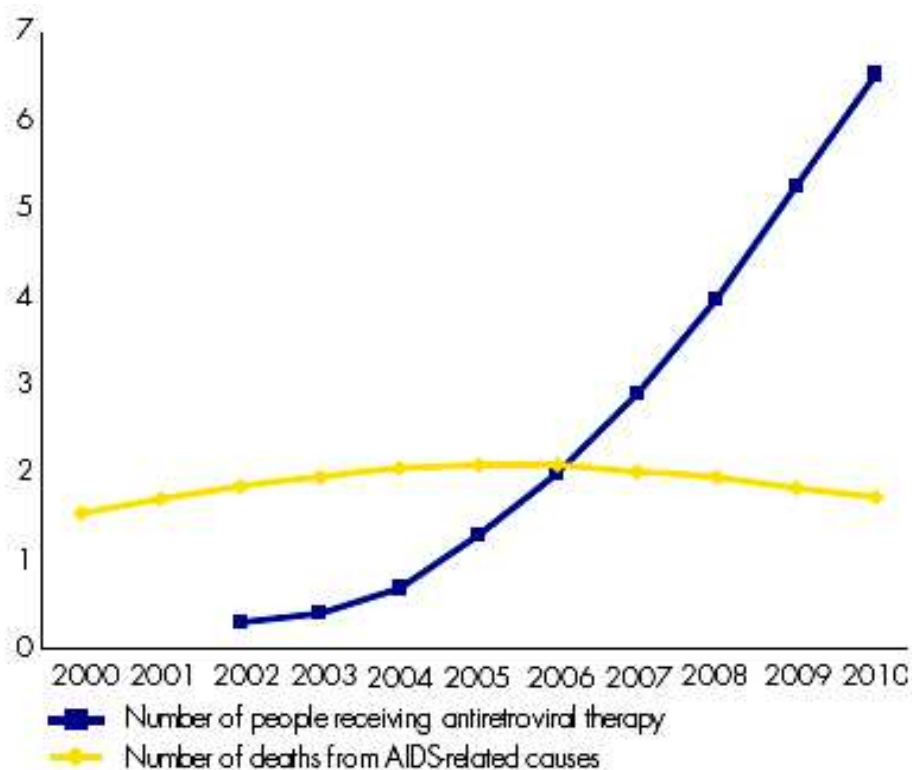
⁶³ MDG Report 2012; New York; str. 41

Africi).⁶⁴ U prethodne tri decenije, mnoge agencije i organizacije su osetile potrebu da investiraju u projekte podrške deci pogođene HIV/AIDS-om.

Krajem 2010. godine zabeleženo je oko 6.5 miliona korisnika antivirotika protiv HIV/AIDS-a u razijenim delovima sveta što govori da se broj korisnika povećao za 1.9 miliona korisnika u poređenju sa podacima iz 2009. godine. U periodu od 2008. do 2010. godine prema podacima sa kojima raspolaže SZO, oko 1.3 miliona novih korisnika ARV terapije, što ukazuje na to da ako se nastavi ovaj trend, do 2015. godine oko 14 miliona pacijenata će biti podvrgnuti terapiji – što je i dalje nedovoljno da bi se ostvario predviđeni cilj za 2015. godinu. Najveći uspeh u dostupnosti ARV i HAART terapije su postigle tri najugroženije države: Bocvana, Namibija i Ruanda. One su uspele da obezbede terapiju 80% zaraženom stanovništvu.

UNICEF se trudi da se iz godine u godinu, broj dece na HAART terapiji poveća. Tako je prema podacima iz 2011. godine terapiju uzimalo 450 000 dece širom sveta, što je za 100 000 više nego prema podacima iz 2009. godine.⁶⁵

Grafik 9: Ukupan broj pacijenata (u milionima) na HAART i ARV terapiji i ukupan broj smrtnih slučajeva prouzrokovan AIDS-om. Izvor: MDG Report 2012. New York.

⁶⁴ UN MDG Report 2012. New York; str. 43

⁶⁵ UNICEF Report 2011. New York. dostupno na: http://www.unicef.org/aids/files/aids_UA2011report.pdf ; str. 14 do 66; (21.09.2012.)

Bez pristupa terapiji, u proseku svako treće živorođeno dete majke inficirane HIV-om se inficira ili u toku trudnoće, pri porođaju ili tokom dojenja. Ovaj rizik može biti smanjen veoma uspešno tako što će se trudnici prepisati ARV. Uz pridržavanje saveta lekara, ARV ili HAART terapiju, oprezan porođaj i isključive zabrane dojenja, velike su šanse da majka rodi zdravo dete. Upravo iz tog razloga, oko 92% trudnica u Sub-Saharnoj Africi inficirane HIV-om se podvrgne terapiji. UNICEF je razvio program čija primena uspešno dovodi do redukcije novih vertikalnih infekcija HIV-om.⁶⁶

- Prethodno testiranje trudnica tokom trudnoće i omogućavanje pristupa terapiji trudnicama sa HIV-om;
- Prevencija transmisije tokom porođaja pomoću edukovanog osoblja i savremene tehnologije;
- Testiranje novorođene dece na prisustvo infekcije HIV-om;
- Pružanje inficiranoj deci odgovarajuće terapije i nege.

Upravo zbog svega gore navedenog, neophodan je multidisciplinarni pristup kako bi se postigao adekvatan odgovor na HIV/AIDS. Ovi pristupi predstavljaju kombinaciju:

- Razvoja strategija nerizičnog ponašanja;
- Zakonodavne mere;
- Strukturalne mere;
- Biomedicinske mere.

Strategije nerizičnog ponašanja bi trebalo da se razvijaju u cilju smanjenja novih infekcija i uticaja na svest ljudi o dalekosežnim posledicama, naročito u ruralnim sredinama. Zakonodavne mere bi trebalo da osiguraju sigurniji položaj ljudi obolelih od HIV/AIDS-a kako bi se stalo na kraj diskriminaciji. Kontekstualne odnosno strukturalne mere bi obuhvatale one društvene faktore koji olakšavaju transmisiju HIV-a. Biomedicinske mere bi trebalo da zaokruže celokupnu strategiju, omogućavanjem pristupa terapiji, nezi i psiho-socijalnoj podršci.⁶⁷

⁶⁶ UNICEF-ov program prevencije vertikalne transmisije HIV-a; dostupno na: http://www.unicef.org/aids/index_preventionyoung.html (21.09.2012.)

⁶⁷ UNICEF-ov program razvoja strategija za prevenciju HIV/AIDS-a; dostupno na: http://www.unicef.org/aids/index_56119.html (20.09.2012.)

9.1.1. NACIONALNA STRATEGIJA ZA BORBU PROTIV HIV/AIDS-A I PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA

Srbija od 2005. godine ima razvijenu Strategiju za borbu protiv HIV/AIDS-a čije glavne komponente su sama prevencija infekcije u opštoj populaciji (osetljivim grupacijama stranovništva), nega i lečenje osoba obolelih od HIV-a, podrška zajednice u borbi protiv HIV-a i na kraju epidemiološki nadzor, praćenje i izveštavanje. Pored ovog dokumenta, simultano se sprovodi Akcioni plan za sprovođenje definisanih aktivnosti u gore navedenim oblastima.⁶⁸ Prema podacima sa kojima raspolaže resorno Ministarstvo, naša zemlja ima najveći broj novih infekcija u periodu od 1999. godine. Viša stopa novoobolelih od AIDS-a u regionu beleži se samo u Rumuniji. Uporedo sa rastom incidence infekcija HIV-om, raste i stopa infekcija sifilisom i hepatitisom C. Kada su u pitanju transmisije infekcije kod intravenskih narkomana, ne može se reći da postoji razvijena strategija ili doktrina u pogledu prevencije ili lečenja zavisnika. To značajno otežava proces implementacije ove strategije, jer se na taj način nema uvid u ponašanje i broj korisnika narkotika ali i nema uvid u približan podatak o broju ugroženih ove kategorije. Srbija ima najmanju stopu testiranih na HIV u Evropi po broju stanovnika – oko 2.7 na 1000 stanovnika. Ono što je novina je ukidanje tzv. "rizičnih grupa" već uvođenje novog termina "rizično ponašanje".

Stručnjaci smatraju da faktori koji najviše doprinose razvoju epidemiološke slike su:⁶⁹

- Nizak socijalno-ekonomski status rizičnog dela populacije;
- Nedostatak realnih procena o veličini osetljivih grupacija;
- Neodgovarajući sistem nadzora nad HIV-om;
- Nedovoljna informisanost opšte populacije o načinima i rizicima prenošenja infekcije;
- Visok stepen diskriminacije prema osetljivim grupacijama;
- Nedostatak pozitivnopravnih rešenja koja regulišu probleme vezane za HIV/AIDS.

Strateški plan Republike Srbije bazira se na sledećim principima, koje su detaljno opisane u Nacionalnoj strategiji borbe protiv HIV/AIDS-a u Srbiji:

- Učešće osoba sa HIV-om u razvoju politike i planiranju programa podrške i zaštite;

⁶⁸ Nacionalna Strategija za borbu protiv HIV/AIDS-a, Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, 2005. str. 12

⁶⁹ Nacionalna Strategija za borbu protiv HIV/AIDS-a, Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, 2005. str. 20

- Jednaka dostupnost osobama sa HIV-om zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti;
- Tretman uz dužno poštovanje njihovog dostojanstva;
- Zaštita privatnosti i poverljivost podataka tokom testiranja, lečenja i nege;
- Učešće mladih u razvoju strategija, planiranju i sprovođenju ovih aktivnosti;
- Razvoj odgovarajućeg pravnog okvira koji reguliše obaveze i prava osoba sa HIV/AIDS-om uz poštovanje preporuka EU;
- Višedimenzionalni odgovor na epidemiju;
- Kontinuirana saradnja državnih organa sa NVO; multidisciplinarni i multisektorski timovi i zajednička saradnja usmerena ka postizanju strateških ciljeva;
- Kontinuirana edukacija i unapređenje veština učesnika u implementaciji strategije;
- Stvaranje mogućnosti za održivost strateških aktivnosti u uslovima smanjenog učešća međunarodne pomoći.

Upravo zbog toga, u skladu sa ovim principima se razvijaju i strateške komponente koje bi trebalo da pomoću već isplaniranih mera ostvare cilj do 2015. godine. Primaran problem svakako predstavlja rizično ponašanje, odnosno redukovanje rizičnog ponašanja kroz povećanje obima dostupnih informacija o rizicima za pronešenje HIV-a i polno prenosivih bolesti i mogućnostima zaštite. Ove radnje su svakako usmerene na mlade, pošto prema podacima resornog ministarstva, najveći broj novonastalih infekcija je bio u grupi mladih od 20 do 39 godina života. Najveći broj infekcija je bio u populaciji s nižim nivoom obrazovanja. Upravo je edukacija, razvoj i podrška službama orijentisanih na potrebe mladih ključ smanjenja epidemije. Te ustanove bi trebalo da ukažu na potrebu za korišćenjem kondoma pri svakom rizičnom odnosu. Intravenski korisnici droga su u poslednjih par godina sve ređe žrtve infekcija. Možda najveći udeo u tome imaju neke od organizacija koje dodeljuju sterilne špriceve za jednokratnu upotrebu, odnosno razvoj metadonske terapije za IKD. Posebna dužna pažnja bi trebalo da se obrati na sva lica koja se bave prostitucijom, odnosno koja na taj način ostvaruju sredstva za ličnu egzistenciju. Prema procenama iz 2005. godine u Beogradu je bilo oko 3000 žena koje su se bavile komercijalnom prostitucijom. Od ukupnog broja lica koja su se bavili prostitucijom, prema tim podacima oko 85% su bile žene.

Kada je u pitanju homoseksualna populacija u Srbiji, ona se smatra najrizičnijom grupom. Cilj je da se do 2015. smanji šteta od rizičnog ponašanja muškaraca koji stupaju u seksualne odnose sa muškarcima (bilo da je to u zamenu za narkotike, novac i sl.). Neophodno je stvoriti uslove u okruženju za podršku preventivnim programima za ovu populaciju i detaljno razviti program za prevenciju širenja HIV-a prema specifičnim potrebama ove populacije.

I pored svih napora koji su učinjeni da se dostupnost terapije obezbedi svim licima kod kojih postoji potreba za otpočinjanjem terapije, eksterni faktori otežavaju postojeću situaciju i implementaciju

strategije. Prema podacima sa kojima Ministarstvo zdravlja raspolaže, cena HAART terapije je najviša u regionu. Upravo zbog toga, pojedina medicinska sredstva i prateći protokoli su nedostupni pacijentima u Srbiji. Jačanjem kapaciteta institucija zdravstveno-socijalne zaštite na svim nivoima i zajedničkom saradnjom i pregovaranjem sa farmaceutskim kompanijama treba raditi na smanjenju cena pojedinih lekova kako bi se efikasna terapija pružila svim licima. Troškove lečenja kao i celokupnu terapiju snosi Republički zavod za zdravstveno osiguranje. Kompletna terapija je stavljena na pozitivnu listu lekova. U 2010. godini Ministarstvo zdravlja izdvojilo je oko 6.2 miliona evra za lečenje osoba koje žive sa HIV-om.⁷⁰ Taj novac se pre svega izdvajao za HAART terapiju, a jedan deo sredstava je izdvajan za preuređenje i otvaranje odeljenja za HIV/AIDS u okviru Infektivne klinike u Kragujevcu.

Od početka epidemije (1985. god) pa do 2011. godine registrovano je 2692 osobe inficirane HIV-om. Kod 1585 je dijagnostikovano AIDS, a 1100 HIV pozitivnih osoba je umrlo.⁷¹ Procena UNAIDS-a je da je broj inficiranih mnogo veći i da iznosi oko 4.926 osoba.⁷² Razlog tome je to što infekcija može proticati jako dugo bez ikakvih simptoma, te da jedini tačan način da se utvrdi prisustvo infekcije je testiranje na šta se populacija u Srbiji retko odlučuje. Najteža epidemiološka slika je u Beogradu, zatim Vojvodini a nakon toga i u ostalim okruzima centralne Srbije. Regstruje se veći broj muškaraca nego žena, naročito onih koji stupaju u seksualne odnose sa muškarcima. IKD indeks znatno opada – od 99 novih slučajeva samo 8 njih su bili pripadnici ove grupe. Zabeležen je i jedan slučaj vertikalnog prenosa sa majke na dete.

Strategija takođe predviđa razvoj unapređenja mreže pomoći, uvidom u incidencu i prevalencu infekcija, uključujući praćenje trendova i glavne determinate epidemije. To se ostvaruje kroz već obezbeđene sisteme dobrovoljnog i poverljivog testiranja i savetovanja, kako pre tako i nakon obavljenog testiranja.

9.2. BORBA PROTIV MALARIJE

Pokrivenost rizične populacije sa sredstvima prevencije od malarije i mere kontrole i predostrožnosti uspevaju da rastu iz godine u godinu, što dovodi do daljeg opadanja broja obolelih od malarije i smrtnih slučajeva uzrokovanih ovom infekcijom. Mapa ugroženih područja nastavlja da se smanjuje – 2011. godine Jermenija je potvrdila da više ne predstavlja ugroženo područje.⁷³ Vakcina protiv malarije još uvek ne postoji ali istraživanja na njenom pronalasku traju više od 27 godina.

Prema procenama i analizama SZO broj prijavljenih slučajeva se smanjio za 50% u periodu od 2000. do 2010. godine u 43 od 99 ugrožene države. Najveći broj slučajeva novih infekcija malarijom (81% ukupnog

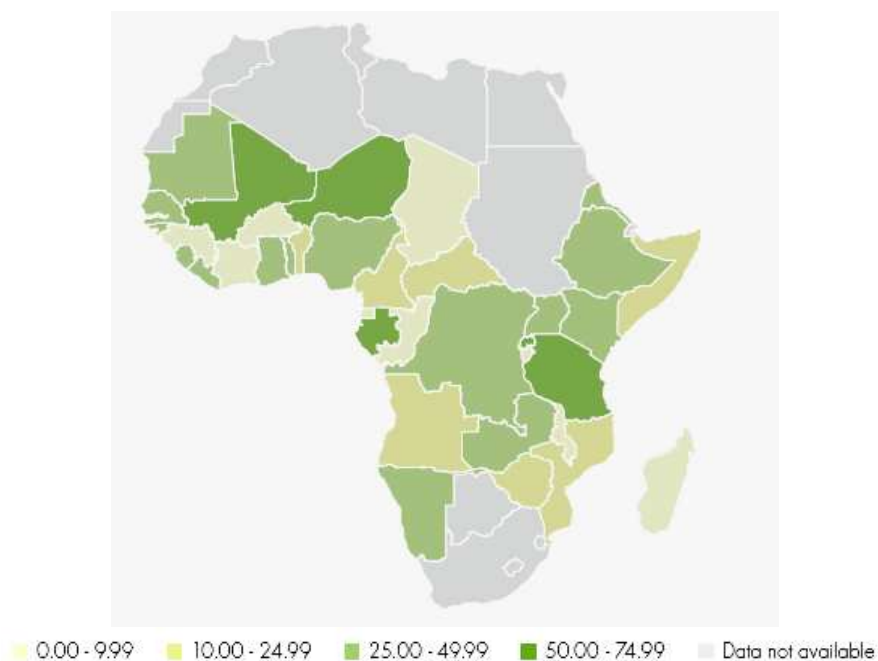
⁷⁰ HIV podrška; dostupno na: <http://www.hivpodrska.org.rs/menu/index/45> (21.09.2012.)

⁷¹ AIDRESURS; Epidemiološka situacija u Srbiji; dostupno na: <http://www.aidsresurs.rs/epidemiologija/epidemiolo%C5%A1ka-situacija-hiv-infekcije-krajem-2011-u-srbiji-i-svetu> (21.09.2012.)

⁷² UNAIDS, Srbija; 2012. dostupno na: <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/serbia/> (21.09.2012.)

⁷³ MDG Report 2012. New York; str. 44

broja infekcija) bio je u Africi. Indeks smrtnih slučajeva je takođe najviši u Africi (oko 91%), i pored svih napora indeks je u periodu od 2000. do 2010. godine opao za 25% što je i dalje nedovoljno.

Slika 4: Procenat dece mlađe od 5 godina koja spavaju ispod mreža protiv insekata u procentima. Izvor: UNICEF 2011.

Projektima koji se finansiraju od strane međunarodnih institucija, uspelo je da poveća broj dece koji spavaju pod mrežama protiv insekata. Procenjuje se da je prethodne godine, oko 96% domaćinstava u ugroženim područjima imalo pristup ovim mrežama, što je uspelo da smanji procenat obolelih. Programom koji je finansirao i sproveo UNICEF, broj dece kojima su obezbeđene ove mreže je u 2010. godini porastao na 39% u Sub-Saharnoj Africi. Pored toga, broj dijagnostičkih testova i lekova koji se koriste u borbi protiv ove podmukle bolesti je narastao. Upravo zbog najteže situacije u vezi sa ovom infekcijom, intervencijom UN-a, najveći uspeh beleži Sub-Saharna Afrika. Nažalost, usled ekonomske krize koja je pogodila svet, projekat je doživeo turbulenciju, pa se zato smatra da bi rezultati u borbi protiv malarije bili bolji kada su u pitanju Milenijumski ciljevi vezani za zdravlje ljudi, naročito u Africi. Pored toga, sa biomedicinskog aspekta, razlog za brigu predstavlja i informacija koju je SZO objavio da se kod pojedinih pacijenata pojavila rezistencija na uobičajenu terapiju. Ovaj slučaj je prijavljen u Jugoistočnoj Aziji i 27 zemalja Afrike. Ako se pravilno ne prepisuje, problem rezistencije na terapiju može postati ozbiljna pretnja za budući uspeh projekta.

Republika Srbija ne spada u područje ugroženo malarijom. Ipak, moguće infekcije se najčešće dešavaju kod ljudi koji putuju na egzotične destinacije, sezonske radnike u ugroženim područjima koji odbijaju hemioprofilaksu⁷⁴ ili na neki drugi način. Najbolja prevencija jeste sprečavanje uboda komarca,

⁷⁴ Hemioprofilaksa - preventivno uzimanje lekova radi izbegavanja infekcije.

prekrivanjem golih delova kože ili nanošenja sredstava sa permetrinom (supstancom koja odbija insekte) na zaštitne mreže ili odeću

Lečenje pacijenata u Srbiji se odvija na Infektivnim klinikama u okviru četiri velika klinička centra (Beograd, Niš, Novi Sad i Kragujevac) a sve troškove lečenja ovim lekova pokriva Republički zavod za zdravstveno osiguranje.

9.3. BORBA PROTIV TUBERKULOZE

Tuberkuloza je zarazna bolest prouzrokovana bakterijom koja je jedna od najrasprostranjenih zaraznih bolesti u svetu. Prema podacima sa kojima raspolaže SZO, procenjuje se da oko 3 milijarde ljudi boluje od nekog oblika tuberkuloze.⁷⁵ Najbolji način prevencije jeste unapređivanje sanitarnih uslova i promena higijenskih navika. I pored toga što su naučnici smatrali da će tuberkuloza biti iskorenjena, očekivanja se polako smanjuju zbog velike fluktuacije ljudi, epidemije HIV/AIDS-a koji utiče na imuni sistem bolesnika i pojava novih bakterija koje su rezistentne na već postojeće lekove.

Infekcija se prenosi sa osobe na osobu kroz vazduh a najveća koncentracija virusa se nalazi u aerosolima ljudskog porekla (pljuvačka kada je u pitanju TB pluća). Da bi se osoba inficirala, dovoljna je i najmanja količina bacila da se udahne. Najugroženiji su adolescenti, zatim HIV pozitivne osobe i deca. Prema podacima SZO, najveći broj infekcija (oko 95%) se dešava u zemljama u razvoju.

U 2010. godini, 80% novih infekcija je zabeleženo u 22 države u najugroženijim područjima. Kina i Brazil su uspele da suzbiju širenje zaraze, odnosno da u periodu od 1990. do 2010. godine prepolove broj novoobolelih ljudi. Svetska zdravstvena organizacija propagira nekoliko ključnih funkcija u prevenciji i lečenju tuberkuloze poput globalnog liderstva o pitanjima tuberkuloze, pružanja tehničke podrške zemljama članica, praćenje globalne situacije, osposobljavanje ustanova i kadrova u borbi protiv tuberkuloze i sl.

9.4. OSTALA OBOLJENJA SA SMRTNIM ISHODOM U REPUBLICI SRBIJI

Pored prevencije zaraznih bolesti, konstanta edukacija bi trebalo da ojača svest ljudi o posledicama loših navika po zdravlje. Ubrazan način života, fizička neaktivnost, nekvalitetna ishrana, genetski modifikovana hrana, ali i posledice zračenja su samo neki od faktora koji utiču na mortalitet stanovništva kako u razvijenijim tako i u onim manje razvijenijim delovima sveta. Upravo zbog toga značaj javnog zdravlja bi trebalo kroz razne projekte približiti svima koji imaju već loše navike.

U Srbiji, najveći problem u blagovremenoj reakciji na bolest jeste nejednakost u pogledu pristupa zdravstvenim uslugama, neujednačenost kvaliteta, kriza u finansiranju zdravstvenog sistema i osiguranja,

⁷⁵ Tuberculosis Fact sheet, WHO; November 2010. Dostupno na:
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs104/en/index.html> (21.09.2012.)

privatizacija zdravstva gde su najteže pogođene siromašne i druge rizične grupe stanovništva.⁷⁶ Najveći udeo u mortalitetu u našoj zemlji, ako izuzmemo infektivne bolesti, imaju bolesti srca i krvnih sudova, maligna oboljenja a zatim povrede, trovanja i spoljni faktori.

Tabela 3: Stopa mortaliteta na 100.000 stanovnika u Republici Srbiji. Izvor: Nacionalni milenijumski ciljevi razvoja u Republici Srbiji; 2006.

Групе обољења	2001.	2003.	2005.
Болести срца и крвних судова	110,2	106,1	104,5
Малигна обољења	92,1	94,1	97,3
Повреде, тровања и спољни фактори	36,9	32,0	30,8

U narednom periodu prioritet naše zemlje predstavlja razvoj adekvatnog informacionog sistema, kako bi se obezbedio kvalitetniji način praćenja osnovnih indikatora i stvaranje baze podataka na nacionalnom nivou. Pored toga bi trebalo raditi na usavršavanju u razvoju istraživačkih i akademskih institucija za istraživanje faktora rizika, oboljevanja i umiranja. U okviru obrazovnog sistema bi trebalo razviti program koji bi radio na podizanju nivoa obrazovanja u oblasti javnog zdravlja. Razvoj strategije javnog zdravlja bi značajno doprineo unapređenju zdravlja i ljudi i njihove svesti o dalekosežnim posledicama, kao i smanjenju stope mortaliteta u narednom periodu.

⁷⁶ Nacionalna Strategija održivog razvoja Republike Srbije, Vlada Republike Srbije; 2005. str. 64-68

10. OBEZBEĐENJE EKOLOŠKE ODRŽIVOSTI

Principi održivog razvoja bi svakako trebalo da se integrišu i politiku i programe kako bi se sprečio gubitak i neopravdana eksploatacija prirodnih resursa. Ekološka svest je stavljena na poslednje mesto u hijerarhiji ljudskih prioriteta, verovatno zbog nedovoljne edukovanosti o dalekosežnim posledicama za živi svet na planeti. Razvijenije zemlje, naročito zemlje EU ili Japan, ekološki razvoj i napredak stavljaju na prvo mesto, kao pitanje nacionalnog prioriteta što nije slučaj u većem delu sveta. I ako su se pravno-politički okviri promenili i usmerili na zaštitu prirodnih resursa, male kazne i korupcija i dalje nisu u stanju da zaštite prirodu od zagađivača. Glavni principi sedmog Milenijumskog cilja razvoja su:

- Integrisanje principa održivog razvoja u politike i programe i zaustavljanje daljeg gubitka prirodnih resursa
- Održavanje biodiverziteta;
- Stvaranje održivog pristupa zdravoj vodi za piće i osnovnim sanitarnim uslovima;
- Do 2020. godine bi trebalo značajno poboljšati život najmanje 100 miliona stanovnika siromašnih četvrti.

10.1. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU PO PITANJU ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Problem seče šuma širom sveta je početkom devedesetih godina prošlog veka predstavljao veliki problem. Dodatnim pošumljavanjem i kontrolisanom sečom već postojećih šuma, neto gubitak šumskih područja širom sveta je u periodu od 1990. do 2010. godine opao sa 8.3 miliona na 5.2. miliona hektara godišnje.⁷⁷ Najveće gubitke u prethodnoj deceniji su imale Južna Amerika, Okeanija i Afrka. Pored nekontrolisane seče šuma, šumski požari su odgovorni sa milione hektara gubitka širom sveta. Sa druge strane, Kina i Indija su svojim razvijenim i kvalitetnim programima pošumljavanja uspele da povećaju ukupno neto pošumljeno područje, u proseku oko 2.2. miliona hektara sađenjem novih sadnica. Šume imaju jak socio-ekonomski uticaj na društvo. Vrednost izgubljenih šumskih područja ne može se iskazati samo u novčanoj vrednosti. Upravljanje šumskih područjem i njihovo čuvanje predstavlja izvor primanja za oko 10 miliona ljudi širom sveta, ali slobodna procena stručnjaka je da je taj broj mnogo veći ako se uključe u statistiku i indirektni korisnici. Pored ogreva, šume pružaju hranu, krmno bilje, meso divljači, lekovito bilje i građevinski materijal. Istraživanja pokazuju da je veliki broj žena zemalja u razvoju, uključen u proces prikupljanja, proizvodnje i distribucije ovih proizvoda. Upravo iz tog razloga, bilo bi korisno da se te žene edukuju o pravilnom načinu upravljanja i eksploatacije šumskim područjima i

⁷⁷ MDG Report 2012. str. 48

ostalim sredstvima koje šume obezbeđuju. Na taj način bi se sprečila suvišna eksploatacija prirodnih resursa.

Emisije štetnih gasova koje stvaraju efekat staklene bašte produbljuju problem i dovode do abnormalnih klimatskih promena. Kada govorimo o smanjenju emisije štetnih gasova, ovo je jedan od ciljeva koji ne beleži pozitivne rezultate u njegovoj realizaciji. Naime, svake godine, procenat emisije štetnih gasova se povećava, da bi prema podacima sa kojima raspolaže OUN, u periodu od 1990. do 2010. godine udeo oslobađanja štetnih gasova narastao za 39%.⁷⁸ Evidentno je da nije realno za očekivati da se ovaj cilj ostvari do 2015. godine, ali veći problem za celokupno čovečanstvo predstavlja to što ukoliko društvo ne reaguje na globalnom nivou, štetne posledice će biti veće. Napredak nije ujednačen u svim delovima sveta. U razvijenijim delovima stopa emisije štetnih gasova je pala u periodu od 2008. do 2011. godine za 7%. U zemljama u razvoju, stopa emisije ne prestaje da opada već raste. U periodu od 2009. do 2010. godine porasla je za 5.4%⁷⁹ a u periodu od 2003. do 2004. procenat emisije je bio 10%⁸⁰.

Najveći uspeh se beleži kada je u pitanju proces suzbijanja potrošnje supstanci koje oštećuju ozonski omotač. U susret dvadesetpetogodišnjici od potpisivanja Montrealskog sporazuma, ohrabrujuća vest je da je proizvodnja i komercijalna upotreba proizvoda koji oštećuju Ozonski omotač opala za 98% u periodu od 1990. do 2012. godine. Potpisnice ovog sporazuma očekuju dalji napredak u ratifikaciji ovog sporazuma širom sveta i da će se na taj način upotreba HCFC⁸¹ jedinjenja ograničiti i vremenom skroz zameniti neškodljivim jedinjenjima.

Problem pijaće vode, ako se nastavi trenutni trend, će do 2015. godine uspešno biti rešen u svim delovima sveta. Do tada, prema procena 86% stanovništva zemalja u razvoju imaće bolji pristup boljim izvorima pijaće vode, što je prema podacima iz 1990. godine kada je taj procenat iznosio 71%, veliki uspeh za čovečanstvo. Prema procenama UN-a, četiri regiona su već uspela da ispune ovaj cilj: Severna Afrika, Latinska Amerika sa Karibima, Jugoistočna i Istočna Azija.⁸² I ako ovi ohrabrujući podaci govore da je napredak na vidiku, u ruralnim područjima globalno posmatrano osam od deset ljudi su i dalje bez pristupa poboljšanim izvorima zdrave pijaće vode. Projekat uvođenja vodovoda finansiran od strane UN-a, koji je sproveden u Brazilu doveo je do toga da oko 36 miliona domaćinstava ima pristup zdravoj pitkoj vodi u polu-sušnoj severoistočnoj oblasti Brazila. Burkina Faso, nakon instalacije vodotornjeva širom zemlje u 1300 sela koje učestvuju u projektu, dovelo je do toga da u proseku svako domaćinstvo ima 20 litara čiste vode dnevno. Šri Lanka je razvila poseban projekat u kojem je konstruisano više stotina

^{78 79 80} MDG Report 2012. str. 50

⁸¹ HCFC (Chlorodifluoromethane) - hemijsko jedinjenje, gas koji prouzrokuje razgradnju Najpoznatiji je gas koji se pre potpisivanja Duvanske konvencije koristio za punjenje motora rashladnih uređaja.

⁸² UN MDG Millenium Goal Reports; dostupno na: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_FS_7_EN.pdf (22.09.2012.)

kolektora za kišnicu, čija je primarna svrha za poljoprivredne aktivnosti. Procenjuje se da je na taj način, prosečno domaćinstvo uštedelo oko 31 američkih dolara na mesečnom nivou. U Kirgistanu, nakon pojave difterije, lokalna zajednica uz pomoć donacija je razvila projekte kojima je obuhvaćeno ruralno područje na severu te zemlje kako bi se poboljšali sanitarni uslovi i sprečilo širenje zaraznih bolesti.

Osnovni sanitarni uslovi poput kanalizacije, nedostaju polovini stanovnika zemalja u razvoju i prema trenutnim podacima vrlo su male šanse da će se ovaj cilj ispuniti do 2015. godine. To znači da prema sadašnjoj stopi napretka neće biti prepolovljen broj onih koji imaju pristup osnovnim sanitacijama. U 2008. godini prema procenama 2.6 milijardi ljudi širom sveta imali su otežane higijenske uslove. Ako se taj trend nastavi, do 2015. godine taj broj će porasti na 2.7 milijardi ljudi. To dalje može dovesti do razvoja brojnih infektivnih bolesti i epidemija što je bio slučaj u srednjem veku. Najugroženija područja su svakako Sub-Saharska Afrika, Južna Azija i Okeanija.

Siromaštvo, nepismenost i bolesti su faktori visokog rizika za ekološku održivost. Upravo zbog toga cilj je da se poboljšaju životi najmanje 100 miliona stanovnika sirotinjskih četvrti. Čitava takva naselja se protežu skoro celom površinom Afrike, Jugoistočne Azije, Lainske Amerike i Kariba. Usled eksternih faktora, veliki broj gradskih domaćinstava se približava gornjoj granici siromaštva, a prema procenama do 2015. procenjuje se da će oko 828 miliona domaćinstava biti na donjoj granici siromaštva ako se ne preduzmu koraci neophodni za razvoj. Nejasno formulisan cilj, otežava praćenje i daje lažne podatke vezano za smanjenje siromaštva. Broj siromašnih se svakodnevno povećava, pa bi bolja formulacija ovog cilja bila da se prepolovi broj sirotinjskih kvartova do 2020. godine.

Značaj solarne energije je uočen još nekoliko decenija unazad. Do sad, projekti koji su se izrađivali a koji su obuhvatali užu ili širu primenu solarne energije, proizvodnju na sopstvene ili komercijalne potrebe imale su samo razvijene zemlje. Uz program koji je finansirao UNDP, preradom sunčeve svetlosti, Tanzanija je obezbedila struju za oko 8400 domaćinstava. Na taj način procenjuje se da je smanjena emisija CO₂ za 0.93 metričkih tona godišnje.⁸³

Biodiverzitet predstavlja raznovrsnost među organizmima ili populacijama u okviru iste vrste, između vrsta ili ekosistemima, ondnosno ukupnost gena, vrsta i ekosistema u nekom regionu ili celoj planeti.⁸⁴ Različiti eksterni faktori utiču na ugrožavanje biodiverziteta.⁸⁵

- Eksploatacija lovom i ribolovom;
- Sakupljanjem i uništavanjem zaštićenih vrsta flore i faune;

⁸³ UN MDG Millenium Goal Reports; dostupno na: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_FS_7_EN.pdf (22.09.2012.)

⁸⁴ ⁸⁵ Dr J.Radulović; Dr M.Bošnjak; Mr T. Spariosu; Koncept održivog razvoja; Savezno Ministarstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu, Beograd, 1997. str. 21 - 28

- Uništavanje i fragmentacija staništa (deforestacija, izgradnja infrastrukture, širenje poljoprivrednog zemljišta, izgradnja naselja, uređivanje priobalja i sl.);
- Zagađivanje hemikalijama.

Na osnovu ovoga, eksterni uslovi za koje je odgovoran ljudski faktor, treba ograničiti odnosno na ta ponašanja treba odgovoriti u skladu sa važećim pravnim i moralnim sankcijama kako bi se sprečilo dalje širenje negativnog uticaja na biodiverzitet. Uzroci gubitka biodiverziteta se iz svega navedenog mogu svesti na nekoliko zajedničkih faktora prouzrokovani neodrživom stopom rasta ljudske populacije, stalnog sužavanja spektra proizvoda iz poljoprivrede i šumarstva, nedovoljnim vrednovanjem značaja životne sredine od strane ekonomskih sistema, nedovoljnim korišćenjem informacija i nedovoljnim brojem pravnih i političkih okvira koji omogućavaju neodrživu eksploataciju.

Razvoj čistih i ekološki tehnologija imaju veliki značaj u prelasku na održive strategije razvoja. Nova tehnno-ekonomska paradigma uključuje razvoj tehnologija koje u potpunosti zadovoljavaju zahtevane standarde zaštite životne sredine. Prevoz zbog velike potošnje goriva najvećim delom odgovoran za isušivanje gasova koji podsiću efekat staklene bašte. Stvarni proračun ugrožavanja odnosno zaštite životne sredine, polazeći od same činjenice da se održivi razvoj zasniva na ekonomskoj ceni, kamati a ne na politici potrošnje kapitala, zagađivanju, iscrpljivanju i uništavanju prirodnih resursa, Tako, na primer, troškovi otklanjanja ekoloških katastrofa u Černobilju, Tomsu i sl. umesto da budu iskazane kao gubitak u nacionalnim računovodstvenim sistemima se prikazuju kao dobitak za iznos sredstava potrošenih na proizvode i usluge ljudi koji su iskorišćeni za saniranje posledica katastrofe.

Procena tehnoloških efekata na životnu sredinu se razvila kao poseban segment procene tehnologija sa ciljem da se detaljnije obrade svi elementi bitni za procenu svih koristi i troškova koje određeno tehnološko rešenje prouzrokuje u čovekovom okruženju. Tehnologije usklađene sa zahtevima životne sredine zadovoljavaju već navedene kriterijume čistih tehnologija kao što su mogućnost recikliranja, korišćenje obnovljive energije, poljoprivredna proizvodnja oslonjena na prirodni reprodukcioni ciklus, smanjenje toksične emisije, smanjenje otpada, povećanje dugotrajnosti proizvoda itd.

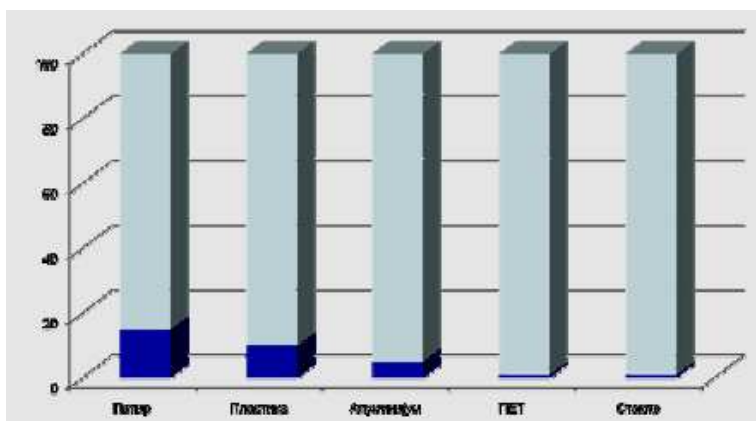
10.2. PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA PO PITANJIMA EKOLOŠKE ODRŽIVOSTI U REPUBLICI SRBIJI

Klimatske promene se dešavaju na globalnom nivou, i tu Srbija kao pojedinac ne može da preduzme ništa. Ono što bi moglo da bude od koristi jeste preuzimanje uloge zemlje lidera u regionu. Naša zemlja je ratifikovala sva četiri amandmana Montrealskog sporazuma i Kjoto protokol. U skladu sa tim dokumentima, u Srbiji se ne proizvode supstance koje oštećuju ozonski omotač. Resorno ministarstvo je na sebe preuzelo kontrolu uvoza i izvoza tih supstanci ali i alternativnih supstanci koje nose oznaku "ozone friendly". Ono što nije pohvalno je da naša zemlja nije pripremila inventar gasova sa efektom staklene bašte pri čemu zaostaje za zemljama iz regiona.

Neadekavtno upravljanje otpadom je jedan od alarmantnih problema u našoj zemlji kada je u pitanju zaštita životne sredine. Oko 60% komunalnog otpada oganizovano se prikuplja u urbanim oblastima

zemlje.⁸⁶ Preostali otpad (oko 40%) završava na divljim deponijama. Te deponije predstavljaju potencijalni izvor širenja zaraze. Trenutno glavni izazov predstavlja upravljanje otpadom, rešavanje problema divljih deponija i obezbeđivanje dobre pokrivenosti i kapaciteta za pružanje osnovnih usluga kao što su prikupljanje, transport otpada i sanitarno odlaganje otpada u skladu sa standardima EU. Rešavanje ovog problema predstavlja jedan od niza uslova koje EU postavlja svojim potencijalnim članicama. Sa istim problemom susrela se i susedna Rumunija. Kao i većina zemalja u tranziciji, Rumunija je uz pomoć sredstava iz predpristupnih fondova pokrenula projekat uklanjanja divljih deponija. Na žalost, kao i kod nas, projekat reciklaže još uvek nije zaživeo, ali se od nje očekuje da reši i ovaj problem, uslovljena novčanim kaznama i prestankom ulaganja Evropske agencije za razvoj u slične projekte. U Srbiji, nedostaje plan upravljanja biodegradiranim otpadom i sistemom reciklaže. Postrojenja za reciklažu nisu dovoljno iskorišćena iz razloga što ne postoji dobra organizacija prikupljanja, sortiranja i reciklaže otpada.

Grafik 10: Stopa reciklaže ambalaže u Republici Srbiji. Izvor: UNDP, IFC i WB. 2007. godina

I pored divljih deponija, čije poreklo najviše vodi iz domaćinstava, problem se javlja i kod industrijskog otpada. Na teritoriji naše zemlje trenutno ne postoji nijedna specijalizovana deponija za odlaganje industrijskog otpada. Nepotrebno je pomenuti koliko štetno može biti pogrešno odlaganje i rukovanje ovakvim otpadom, privremena skladišta ne rešavaju problem. Takođe, potrebna je jasno razvijena strategija upravljanja ostacima sagorevanja uglja, neupotrebljivim delovima starih automobila, elektro otpadom, otpadnim gumama, naftnim derivatima i sl.

Nacionalna strategija upravljanja otpadom naovid potrebu za razvijanjem ekološke svesti svih proizvođačima otpada. Društvene inicijative imaju za cilj da podstaknu stanovništvo na odgovorniji odnos prema otpadu i postupanje sa otpadom u skladu sa načelima održivog razvoja – ponovno korišćenje, reciklaža i odlaganje otpada na bezbedan način.

Hemijska industrija Srbije relativno dobro podmiruje domaće potrebe za širokim spektrom hemijskih proizvoda. Zakonski okvir koji uređuje ovu granu industrije nije u skladu sa propisima EU, što se ogleda

⁸⁶ Nacionalna Strategija održivog razvoja Republike Srbije, Vlada Republike Srbije; 2005. str. 92-93

kroz nedostatak jedinstvene baze podataka i sistematsko praćenje hemikalija, efekata koje one imaju na životnu sredinu, nedovoljna tehnička opremljenost laboratorija, trenutno stanje infrastrukture u hemijskoj industriji itd. Upravo zbog toga neophodno je ojačati administrativne i profesionalne sposobnosti zaposlenih. Resorno ministarstvo bi trebalo strožije da kontroliše proces izdavanja dozvola za izgradnju hemijskih postrojenja, prati njihov rad i strožije kažnjava prekršaje, krivična dela i prestupe protiv životne sredine. Opasnost od udesa je stalno prisutna iz razloga lošeg stanja hemijskih postrojenja, stihijske urbanizacije hemijske industrije, neadekvatnom prevencijom i odgovorom na eventualne udesa na svim nivoima. Najveći uspeh koji je postignut predstavlja primena ekonomsko-finansijske mere "zagađivač plaća" jer se na taj način radi na prevenciji i u nekom smislu naknadi štete i zadovoljavanja pravde.

U našoj zemlji, najveći izvori buke se javljaju u naseljenim mestima naročito oni sa razvijenom industrijom. Saobraćaj ali i lokalni izvori buke (ugostiteljski i zanatski lokali), industrijska postrojenja su samo od nekih dobro poznatih izvora buke u Srbiji. Problem predstavljaju domaći pravni okviri koji nisu usaglašeni sa regulativama EU, zastareli propisi i načini merenja buke, nepoštovanje propisa o zvučnoj izolaciji u građevinarstvu i sl.

Industrija se smatra jednim od najvećih zagađivača u zemljama u razvoju, odnosno tranziciji. One otvaraju mnoštvo poglavlja kao što su rešavanje problema otpadnih voda, odlaganja otpada, buke, degradacija zemljišta i sl. Sektorski ciljevi održivog industrijskog razvoja sa stanovišta zaštite životne sredine obuhvataju:⁸⁷

- Usklađivanje nacionalnih propisa u oblasti zaštite vazduha, voda, zemljišta i harmonizacija propisa sa regulativama EU;
- Izgradnju i rekonstrukciju infrastrukture industrije u službi zaštite životne sredine;
- Rekonstrukcija postojećih tehnoloških procesa u vezi sa zaštitom životne sredine;
- Sanacija zagađenih industrijskih lokacija;
- Uvođenje čistije proizvodnje i povećanje energetske i sirovinske efikasnosti;
- Primena upravljanja životnom sredinom u preduzećima (standard ISO 14 000 i EMAS⁸⁸ sistem);
- Uspostavljanje integralnog katastra zagađivača, uspostavljanje monitoringa i samomonitoringa.

⁸⁷ Nacionalna Strategija održivog razvoja Republike Srbije, Vlada Republike Srbije; 2005. str. 100

⁸⁸ EMAS (eng. Eco-Management and Audit Scheme) – predstavlja ekološki instrument Evropske unije na dobrovoljnoj bazi koji poziva kompanije da uvedu i kontinuirano unapređuju ekološki menadžment. Ustanovljen je regulativom EU 1993. godine a okuplja više od 4 000 registrovanih kompanija.

Rude predstavljaju jedno od prirodnih bogatstava naše zemlje. Nepravilnim upravljanjem i eksploatacijom, ovaj presušni resurs bi mogao postati deficitaran. Da bi se izbegao ovaj scenario potrebno je unaprediti zakonska rešenja iz oblasti rudarstva i geoloških istraživanja, zastarelost tehnologije i industrijskih postrojenja, nepravilno odlaganje otpada u jalovine kao i problem degradacije zemljišta pored rudnika. Jedna od strategija koju bi trebalo uskladiti sa regulativama EU predstavlja racionalno upravljanje neobnovljivim prirodnim resursima u cilju suzbijanja nelegalne eksploatacije i održivom snabdevanju tržišta mineralnim sirovinama.

Lignit, kojim je naša zemlja relativno siromašna, predstavlja najvažniji energetske resurs. Problem neravnomerne energetske raspoređenosti i deficitarnosti, trebalo bi da alarmiraju resorno ministarstvo da potraže alternativne energetske izvore. Solarni izvori energije, ali i energija vetra nije dovoljna da se podmiere potrebe domaćeg stanovništva i industrije pa je naša zemlja primorana da uvozi električnu energiju iz susednih zemalja po znatno visokim cenama. Pored ovih problema, naša zemlja je veliki zavisnik od uvoznih fosilnih sredstava, tehnička infrastruktura (oko 32%) je stara i dotrajala pa se stvara dodatni nepotrebn gubitak energije. Cenovna politika energenata je nestabilna, neadekvatna i time i neodrživa (naročito kada govorimo o elektroprivredi). Upravo zbog toga ciljevi obuhvaćeni Strategijom održivog razvoja u vezi sa energetske izvorima obuhvataju:⁸⁹

- Znatno poboljšanje energetske efikasnosti radi smanjenja potrošnje energije;
- Sigurnost i stabilnost snabdevanja, kao i proizvodnja energije u dovoljnim količinama;
- Podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije;
- Potpisivanje i ratifikacija međunarodnih ugovora u vezi sa sprečavanjem zagađivanja životne sredine u ovoj grani industrije;
- Smanjenje rizika od zagađenja vazduha i oštećenja ozonskog omotača;
- Rešavanje problema postupanja sa otpadom u energetici;
- Obrazovanje i razvijanje javne svesti o stanju u životnoj sredini u vezi sa energetikom.

Strateški ciljevi razvoja sektora energetike Srbije do 2015. se podudaraju sa ideologijom održivog razvoja i predstavljaju ključno polje za investiranje i unapređenje samog sektora i životne sredine pa baš zato predstavljaju glavni pravac kretanja ka održivom razvoju. Razmena tehnologija, iskustva i informacija stvara dobru osnovu za razvoj oronule industrije i mogućnost javno-privatne saradnje otvara mogućnost otvaranja novih radnih mesta i privrednom rastu zemlje.

Teška ekonomska kriza ali i proces tranzicije ostavile su jako puno slobodnog prostora za pogrešno tumačenje regulative koja uređuje oblast poljoprivrede. Depopulacijom sela, stvara se mogućnost zamiranja stočarstva, što lančano prouzrokuje izumiranje travnjaka i taj domino efekat na kraju pogađa i

⁸⁹ Nacionalna Strategija održivog razvoja Republike Srbije, Vlada Republike Srbije; 2005. str. 102

čoveka kao dela prirode i životne sredine. Razvoj poljoprivrede se odvija u ambijentu koji još uvek nije dobro definisao očuvanje životne sredine, pa stihijska intenzifikacija poljoprivrede predstavlja ozbiljan problem. Prema podacima iz 2008. godine, Srbija raspolaže za oko 46% obradive teritorije (bez AP Vojvodine i Kosova i Metohije). Prema ovim pokazateljima, ona je bliska Austriji (41.2%), Belgiji (46.1%) i Nemačkoj sa 48.7% poljoprivrednog zemljišta. Problem se javlja zbog depopulacije seoskih područja i porodičnih gazdinstava gde usitnjeni zemljišni posedi uslovljavaju ekstenzivan način proizvodnje. Pored ovoga glavni problemi poljoprivrede Srbije vezuju se za nepovoljnu posedovnu i starnosnu strukturu ljudi na individualnim posedima i neadekvatno prenošenje znanja iz oblasti biotehnologije, marketinga, ekonomije i ekologije. Veliki deo postrojenja za razvoj prehrambene industrije zahteva dodatna ulaganja da bi se kvalitet približio izvoznim standardima i na taj način konkurisao za akreditaciju. Opšti cilj održivog razvoja poljoprivrede jeste stvaranje ekonomski isplative i ekološki prihvatljive poljoprivredne proizvodnje.⁹⁰

Uvođenje "čistije proizvodnje" je svakako od velikog značaja kako za životnu sredinu, tako i za državu i za njeno stanovništvo. Očigledno je da naša zemlja ne može više biti konkurentna u regionu na osnovu jeftine radne snage niti obiljem i kvalitetom prirodnih resursa. Iz tog razloga se moraju pronaći novi pokretači ekonomskog razvoja i društvenog rasta. Stručnjaci rešenje vide baš u "čistijoj proizvodnji". Da bi se došlo do tog stadijuma neophodno usaglašavanje domaćeg zakonodavstva sa regulativama razvijenih zemalja. Prethodno je potrebno ojačavanje implementacije "čistije proizvodnje" pomoću ekonomskih instrumenata, poput:

- Naknade za zagađivanje i emisije zagađivača;
- Subvencije za istraživanje i razvoj;
- Subvencije za istraživačke projekte obnovljivih izvora energije;
- Poreske olakšice za proizvođače opreme;
- Subvencije i akreditacije stručnih laboratorija i sl.

Značaj "čistije proizvodnje" se ogleda kroz veću konkurentnost privrede gde se podstiče "ekonomija znanja" i blagovremeno podiže ukupno blagostanje nacije.

⁹⁰ Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede; dostupno na:
<http://www.mpt.gov.rs/postavljen/186/UPZ-aktivnosti.pdf> (23.09.2012.)

11. GLOBALNO PARTNERSTVO ZA RAZVOJ

Poslednji Milenijumski cilj razvoja okuplja ideje, potrebe i ciljeve koji se odnose na globalni razvoj društva i jačanje međusobne saradnje. Ono se zasniva na otvorenom, pravilima uređenom, predvidljivom nediskriminatornom trgovinskom i finansijskom sistemu, gde između ostalog se sa razumevanjem odgovara na problem prezaduženosti zemalja u razvoju. Posebna pažnja se posvećuje slabo razvijenim zemljama, kontinentalnim državama i malim ostrvskim državama. Cilj takođe obuhvata saradnju sa farmaceutskim kompanijama, kako bi se obezbedio pristup osnovnim lekovima u zemljama u razvoju. U saradnji sa privatnim sektorom, radi se na implementaciji i širenju upotrebe svih novih tehnologija, naročito ICT.

UN su predvidele da iznos pomoći razvijenih zemalja treba da bude oko 0.7% kombinovanog nacionalnog dohotka. Trenutni podaci sa kojima raspolaže UN govore da je taj iznos daleko manji od predviđenog – 0.31% pa se pretpostavlja da se do 2015. godine usled posledica recesije ovaj cilj neće ostvariti. Otpis dugova zemalja u razvoju je daleko ispod očekivanog nivoa, sa osvrtom na prethodna iskustva u prošlosti. Internet tehnologije i njihov razvoj u svim delovima sveta nije ravnomeran. Prema procenama UN-a, jedan od šest ljudi zemalja u razvoju ima pristup internetu.

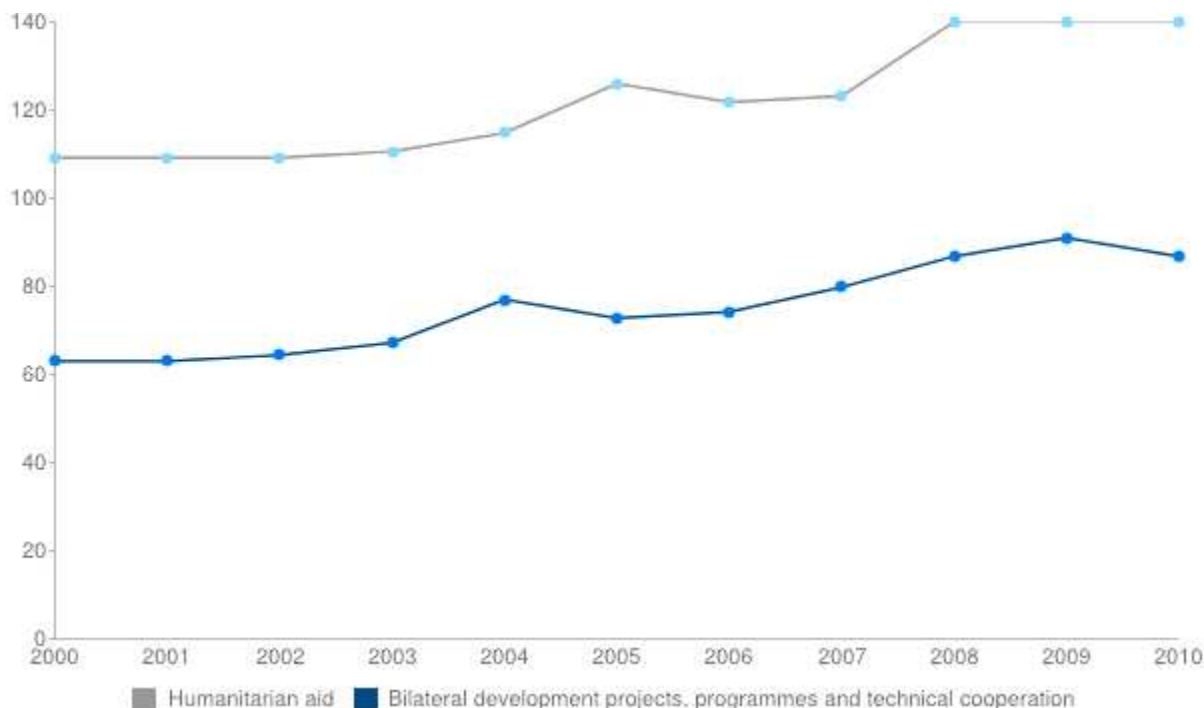
11.1. IDEJE, STRATEGIJE I PROCENA DOSADAŠNJIH REZULTATA U SVETU

I pored velike svetske ekonomske krize koja potresa veliki broj razvijenih i manje razvijenih zemalja, Afrika je uspeła da ostvari pomoć od strane razvijenih zemalja, ali je taj iznos svakako manji od očekivanog. Pomoć Afričkom kontinentu od strane ove organizacije je 2009. godine iznosila 120 milijardi dolara. U realnim uslovima, ovo predstavlja blagi porast od 0.7% u odnosu na 2008. godinu.⁹¹

Planirani rast donacija na 146 milijardi dolara u 2010. godini pokazao se nerealnim, iz razloga što su se vodeće ekonomske sile oporavljale od posledica unutrašnjih ekonomskih poteškoća usled duge recesije. Na sastanku G8 grupe održanom u Nemačkoj, obećano je da će ukupna izdvajanja za najugroženije države Afričkog kontinenta u narednoj godini biti uvećana za oko 11 milijardi dolara, za finansiranje projekata koji predstavljaju osnovu osmog Milenijumskog cilja razvoja. Prema podacima sa kojima UN raspolaže, samo pet zemalja sveta koji učestvuju u ovom projektu uspelo je da ispuni kvotu i dostigne minimalni iznos izdvajanja za međunarodnu pomoć. To su Danska, Luksemburg, Holandija, Norveška i Švedska. U pogledu obima najveći donatori u 2009. godini bili su SAD, Francuska, Nemačka, Velika Britanija i Japan.

⁹¹ UN Millenium Goals; 8th goal; dostupno na: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_FS_8_EN.pdf (24.09.2012.)

Grafik 11: Zvanični podaci o novčanoj pomoći i bilateralnoj i tehničkoj kooperaciji od strane razvijenih zemalja upućena zemljama u razvoju u periodu od 2000. do 2011. godine. Izvor: MDG Report 2012. str. 60-66

Međutim, međunarodna pomoć ne ogleda se samo u novčanim davanjima i drugim donacijama. Zemlje u razvoju bi trebalo da imaju pristup tržištima razvijenih zemalja. Upravo zbog toga, u 2008. godini zemlje u razvoju su zabeležile skok u robnoj razmeni sa razvijenim zemljama za oko 54% u poređenju sa periodom 1990. do 1998. godine. To je veliki uspeh međunarodne zajednice, jer prema podacima iz 2008. godine učešće zemalja u razvoju u trgovini sa nerazvijenim zemljama je iznosilo 80% (u statistiku nisu uključeni trgovina oružjem i naftom). I dalje postoji problem oko uslova koje proizvod mora da ispunjava kako bi mogao biti izvožen u razvijenije zemlje, ali i takse koje nerazvijenije zemlje plaćaju kako bi mogli da plasiraju svoju robu (naročito za poljoprivredne proizvode) na inostrano tržište.

Javni dug predstavlja problem kako zemalja u razvoju ali i razvijenih zemalja. Grčka je bila prinuđena da uvede nove mere štednje koje su pogodile sve nivoe stanovništva u toj zemlji i dovele do promene vlasti.⁹² Ukupan zajam koji je Brisel uputio Grčkoj iznosi 72 milijarde eura. Od toga oko 53 milijarde evra izdvojile su zemlje članice EU, a preostali iznos MMF. Uslovljena fiskalnom konsolidacijom, smanjenjem javnog sektora, korenitim ekonomskim reformama u svim sferama, Grčka se trenutno bori za opstanak i već neko vreme izbegava bankrot zbog kolapsa javnih finansija. U svetu, situacija je takođe jako teška. Oko četrdeset zemalja prema podacima UN-a je zatražilo međunarodnu pomoć zbog teškog položaja javnih finansija i porasta javnog duga prema MMF-u.

⁹² Izveštaj Evropske komisije ekonomskog saveta; pristupljeno:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2012/pdf/ocp94_summary_en.pdf
(24.09.2012.)

U praksi, zemlje koje imaju izlaz na more i razvijeniju infrastrukturu imaju veći potencijal za razvoj privrede i pomorskog saobraćaja. Prema poslednjem popisu, 48 država nema pristup moru ili okeanu (uključujući i nepriznate države, npr. Kosovo, Južna Osetija i sl.). Kontinentalne zemlje i male ostrvske države dobijaju posebne pogodnosti i finansijsku pomoć za razvoj privrede. Pored toga, njima se specifičnim ekonomskim instrumentima olakšava pristup tržištima razvijenih zemalja.

Na globalnom nivou, prema procenama iz 2009. godine bilo je oko 4.6 milijardi korisnika mobilnih telefona, što bi u gruboj statističkoj oceni značilo da postoji 69 korisnika na 100 ljudi. Napredak je i u ovom slučaju neravnomeran jer se najveći broj novih korisnika beleži u razvijenim delovima sveta. U Sub-Saharskoj Africi, samo 1% ima pristup fiksnim telefonskim linijama a zahvaljujući zajedničkim programima UNDP-a i lokalnih vlasti broj korisnika mobilne telefonije u toj oblasti je porastao za 30%. Broj korisnika interneta, raste iz godine u godinu. Krajem 2008. godine zabeleženo je oko 1.6 milijardi korisnika – što predstavlja 23% svetske populacije. Krajem 2011. godine zabeleženo je da oko 35% svetske populacije ima pristup internetu.⁹³ Odnos korisnika interneta u razvijenim i zemljama u razvoju je 6:1. Taj odnos bi trebalo izmeniti do 2015. godine jačanjem internet infrastrukture i edukacijom korisnika zemalja u razvoju. Krajem 2011. godine, preko 160 zemalja dobilo je 3G mobilnu uslugu a oko 45% svetske populacije ima pristup brzom mobilnom internet signalu.

Pregovaranje sa farmaceutskim kompanijama predstavlja još jedan zadatak koji vodi ostvarenju ciljeva razvoja. U maju 2009. godine, pred početak pandemije gripom virusa H1N1, Ban Ki-Mun generalni sekretar UN-a je uspeo da postigne dogovor sa farmaceutskim kompanijama o donacijama. Predviđeno je da farmaceutske kompanije izdvoje najmanje 10% njihovih vakcina kako bi se podmirile potrebe siromašnih zemalja.

Organizacija GAVI⁹⁴ u saradnji sa SZO, UNICEF-om i Svetskom bankom zajedničkom saradnjom ubrzava proces nabavljanja vakcina i ojačava proces imunizacije uz edukaciju i razvoj novih tehnika za proces imunizacije u zemljama gde obavlja svoje aktivnosti.⁹⁵ Procenjuje se da je ova alijansa od 2000. godine, blagovremenom imunizacijom najugroženijih grupa uspeła da spreči preko 1.7 miliona smrtnih slučajeva širom sveta. Ovakav trend bi trebalo da se nastavi i u narednom periodu, pa čak i nakon 2015. godine. Identične organizacije bi trebalo po istom sistemu da se aktiviraju i da svoje ideje uz pomoć lokalnih vlasti sprovedu u delo.

⁹³ UNDP; MDG quick facts; dostupno na:

http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/mdg_goals/mdg8/ (24.09.2012.)

⁹⁴ GAVI Alliance (eng. Global Alliance for Vaccines and immunization) – Svetska alijansa za vakcine i imunizaciju predstavlja javno-privatnu globalnu zdravstvenu organizaciju koja svoje aktivnosti usmerava ka manje razvijenim zemljama i zemljama u razvoju.

⁹⁵ GAVI; What we do; dostupno na: <http://www.gavialliance.org/about/mission/> (24.09.2012.)

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iz prethodnog izlaganja, može se zaključiti da je napredak evidentan ali sa geo-aspekta neujednačen. Praćenjem merljivih indikatora, i na osnovu podataka prikupljenih od strane država članica UN-a, odnosno samih agencija ili podorganizacija dobija se slika koja bi trebalo da pokaže trenutni položaj države ili regiona u pitanju pri ispunjavanju pojedinih Milenijumskih ciljeva razvoja. Jako je bitno napomenuti da i pored klasifikacija i podela koje su Ujedinjene nacije sprovele podaci variraju i u samim državama. Indikatori u ovom slučaju bi trebalo da posluže kao okvir za dalje sprovođenje akcija za rešavanje konkretnih pitanja. Zadatak svake Vlade je da proceni uspešnost i donese ocenu o uspehu, ali i ako je potrebno razvije nove strategije i zadatke, otvori nova pitanja od nacionalnog značaja i u skladu sa tim obezbedi odgovarajuće kadrovske, finansijske i pravne okvire za njihovu realizaciju.

I Srbija, kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, ima identične probleme i ciljeve kao i njene već postojeće članice. Uz međunarodnu pomoć, ali i čvrstu podršku stanovništva ona bi trebalo da preduzme set odgovarajućih mera za praćenje realizacije Milenijumskih ciljeva razvoja. Izbor ali i merenje indikatora bi po pravilu trebalo da odražava vezu sa ključnim predloženim instrumentima koji moraju biti standardizovani, kako bi se obezbedilo nesmetano praćenje rezultata na međunarodnom nivou.

Osnova realizacije pojedinih strategija u službi realizacije ovih ciljeva jeste kvalitetna i efikasna državna uprava koja se ogleda kroz dobru međusektorsku saradnju, koordinaciju i konsultaciju. Kancelarija za održivi razvoj, njeno formiranje i aktivna uloga, predstavljaju ključ akcionog plana za sprovođenje te Strategije. Takođe, brojne agencije čiji nadzor vrši Vlada, trebalo bi da pretrpe velike finansijske, regulativne i finansijske reforme kako bi se njihova uloga dovela do onog nivoa koji je predviđen njenim osnivanjem. Smanjenje birokratije, korupcije i proces departizacije u svim nivoima vlasti bi trebalo da olakšaju osnovno funkcionisanje javnog sektora što bi svakako puno pomoglo u savladavanju pojedinih Milenijumskih ciljeva razvoja i održivom razvoju. To se ogleda kroz smanjenje siromaštva, unapređivanje obrazovne politike, jačanje institucije javnog zdravlja i veća novčana izdvajanja za finansiranje ostalih projekata od značaja za celokupan razvoj naše zemlje.

Nakon 2015. godine, činjenica je da ako se nastavi ovakav nepovoljan trend, veliki broj pitanja i ciljeva ostaće nerešen. U narednoj deceniji, zajedničkim snagama bi trebalo nastaviti rešavati već postojeća otvorena pitanja jer su ona trenutno sveobuhvatna i predstavljaju najveće pretnje za čovečanstvo. Otvaranje novih pitanja bi ugrozilo realizaciju prethodnih, samim razvodnjavanjem i skretanjem žiže interesovanja i finansijskih sredstava za finansiranje projekata, stoga bi trebalo zatvoriti već postojeća poglavlja pre nego što se otvore nova.

LITERATURA

- Ministarstvo zdravlja Republike Srbije; Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS-a, Beograd, 2007
- N.Petrović; Ekološki menadžment - skripta; I izdanje, FON, Beograd, 2007.
- D.Todić; Savremeno pravo i politika zaštite životne sredine; Megatrend Univerzitet, Beograd, 2009.
- Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija održivog razvoja, Službeni glasnik RS, Beograd 2007
- Dr J.Radulović; Dr M.Bošnjak; Mr T. Spariosu; Koncept održivog razvoja; Savezno Ministarstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu, Beograd, 1997.
- F.Nwonwu; Achievements and prospects of meeting the targets in Africa, Africa Institute, Pretoria, 2008.
- L.J.Wook; Health and Millenium Development Goals; WHO; Paris, 2005.
- Vlada RS (2007); Drugi izveštaj o implementaciji strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji; Beograd
- Vlada RS (2006); Nacionalna strategija privrednog razvoja Republike Srbije od 2006. do 2012. godine; Beograd
- Vlada RS (2006); Nacionalni milenijumski ciljevi razvoju u Republici Srbiji; Beograd
- Republički zavod za statistiku (2005); Anketa o radnoj snazi u Republici Srbiji, Beograd
- G.Krstić (2007), Main Poverty Indicators Based on LSMS; Life in Serbia through survey data; Strategic Marketing, Beograd
- United Nations (2011); The Millenium Development Goals Report 2011; New York
- United Nations (2012); The Millenium Development Goals Report 2012; New York
- United Nations (2000); Millenium Declaration; New York
- M.Babović; Položaj žene na tržištu rada u Srbiji; UNDP, Beograd, 2007.
- Vlada RS (2003); Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji, Beograd
- V. Nikolić-Ristanović; Porodično nasilje u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije; Prometej; Beograd, 2002.
- Republički institut za javno zdravlje "Dr Milan Jovanović Batut"; Zdravlje stanovnika Srbije; Analitička studija, Beograd, 2008.

- UNICEF (2008); Istraživanje višestrukih pokazatelja stanja dece i žena Srbije; Beograd
- D.Šaranović, Zdravlje Roma; Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, Beograd, 2009.
- Republički Zavod za statistiku (2008); Demografska statistika, Beograd
- Kramer MS., Kakuma R., The optimal duration of exclusive breastfeeding, A sistematic review, WHO, 2002
- Agencija za zaštitu životne sredine; Izveštaj o stanju životne sredine za 2011. godinu; Beograd, 2011
- Republički zavod za statistiku, Studija o životnom standardu 2002-200.; Beograd, 2008

Internet izvori:

- Ministarstvo zdravlja Republike Srbije; Kontrola tuberkuloze u Srbiji; dostupno na: <http://www.tbc.zdravlje.gov.rs>
- Strategija za smanjenje siromaštva, dostupno na: <http://www.prsp.gov.rs>
- Socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, dostupno na: <http://www.inkluzija.gov.rs>
- Monitoring implementacije Milenijumskih ciljeva razvoja; dostupno na: <http://www.mdgmonitor.org>
- UNAIDS, Program UN-a za suzbijanje i pomoć obolelima od HIV/AIDS-a; dostupno na: <http://www.unaids.org>
- HIV Podrška, dostupno na: <http://www.hivpodrska.rs>
- AIDS Resurs, dostupno na: <http://www.aidsresurs.com>
- UN MDG; Zvanična prezentacija UN-a, dostupno na: <http://www.un.org/millenniumgoals/bkgd.shtml>
- Republika Srbija, Uprava za rodnu ravnopravnost, dostupno na: <http://www.gendernet.rs>
- Republika Srbija, Ministarstvo rada i socijalne politike; dostupno na: <http://www.minrzs.gov.rs>
- Republika Srbija; Ministarstvo zdravlja; dostupno na : <http://www.zdravlje.gov.rs>
- Republika Srbija, Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja, dostupno na : <http://www.ekoplan.gov.rs>
- Gavi Alliance, dostupno na: <http://www.gavialliance.org>
- Izveštaj Britanske organizacije ActionAID; dostupno na: <http://www.actionaid.org.uk/>
- UNDP, Organizacija Ujedinjenih nacija za razvoj populacije, dostupno na: <http://www.undp.org>